REPUBLIKA HRVATSKA

Srbi nastoje iskorijeniti bosansko-hercegovačke muslimane

177

1992

19433

Sliku na koricama snimio je David Cairns, dopisnik Associated Press-a, dne 12. kolovoza 1992., u zatvorskom logoru Trnopolje, 12 milja sjeverozapadno od Sarajeva. Ovaj je logor jedan od mnogobrojnih mučilišta koja je ustrojila samozvana Republika srpskoga naroda u Bosni i Hercegovini, da bi uništavanjem jednoga dijela bosansko-hercegovačkih muslimana zastrašila ostale muslimane da napuste svoja djedovska ognjišta i tako na "human" način i uz prešutni pristanak stranoga svijeta, "očistila" veći dio Bosne od autohtonog hrvatskog (muslimanskog i katoličkog) pučanstva. Zatim bi se tu "čisto srpsku zemlju" moglo "demokratski" uklopiti u Veliku Srbiju.

REPUBLIKA HRVATSKA

República Croata

Revista trimestral. Propietario y Director responsable: Carlos Juan L. Korsky. Dirección: Casilla de Correo 2959, 1000 Buenos Aires. Registro de la propiedad intelectual Nº 238.640. Precio de este ejemplar $ 3.00. Impreso en Talleres Gráficos Dorrego, Avenida Dorrego 1102, 1414 Buenos Aires.

God. (Año) XLII - Rujan (Septiembre) 1992. - Br. (Nº) 177

Dr. Enver Mehmedagić:

U potrazi zajedničke Europe

Posljednji izbori u Francuskoj na neki su način odraz apatije i beznađa što su zavladali u zapadnoj Europi. Predsjednik Mitterand koji je uspio dati Francuskoj čvrstu valutu, izvrsnu administraciju i zaustaviti inflaciju na način na kojemu mu zaviđa i Njemačka, ušao je u razdoblje svoje političke i osobne oseke. Nije mogao zaustaviti stopu nezaposlenosti što se poput prijetećeg vala nadvila nad Europom, i to ne samo zapadnom, a glasači su apostrofirali kako njega tako i opoziciju koju vode Chirac i Giscard d'Estaing, dajući svoje glasove prosvjeda "zelenima" i Le Penu. Ali ni ti glasovi ne izražavaju neku težnju prema konkretnim promjenama nego apstraktan prosvjed kako bi se "kaznilo sve" jer "i onako su svi jednaki".

Gubitak ideološko-idealističke motivacije u zapadnoj Europi postao je uočljiv i prije pada komunističkog sustava, iako zapadnoeuropski politički analitičari smatraju da je padom komunizma nestala kohezija i motivacija Zapada koji više nema neprijatelja. Riječ je pak o suprotnom: izgradnja čistog "potrošačkog društva" kojemu teži kapitalističko društvo nagrizala je već godinama političko-socijalne pokrete

što su težili njegovoj kontroli. U ovoj nejednakoj borbi, u kojoj je kapital nezaposlenošću uništavao sindikalne otpore, a što je već bilo vidljivo i u doba štrajka britanskih rudara protiv politike gospođe Thatcher, tvrđave otpora ovoj najezdi počele su padati jedna za drugom s rezultatom da su sindikati izgubili kontraktualnu moć. Leitmotiv zapadnjačkog društva postao je osobni životni standard i bojazan od nezaposlenosti. Ideali, a ovi se tiču svih klasičnih političkih ideologija, postali su zastarjeli. Praznina koja u ideološkom pogledu prožima Sjedinjene Američke Države, izvezena je u zapadnu Europu na čijem se tlu, kao i u Sjedinjenim Državama, ravnoteža održava na interesima pojedinih skupina, počevši od industrijskih do bankarsko-financijalnih.

Budući da joj manjka svaki idealistički koncept, zapadna Europa pokazala se je nesposobnom da uokviri u jednu cjelinu europski kontinent nakon pada komunizma na jednoj od njenih polutki. Govori se o "pobjedi Zapada nad komunizmom", dok je stvarno riječ o općem padu jednog civilizacijskog razdoblja kako na europskom Zapadu tako i na europskom Istoku. U ovom drugom pad je bio popraćen zaglušnom tutnjavom, a u slučaju prvoga klizanje niz padinu je laganije ali stalno i popraćeno je općom apatijom.

Pokret "zelenih" ne bori se samo protiv nuklearne energije nego teži i prema rješenjima koja nose protukapitalističku oznaku: vraćanje na zemlju, na agrikulturu, kao branu protiv industrijalizacije u zapadnoj Europi postindustrijalne ere. Ali niti taj "povratak" ne bi predstavljao pravo rješenje, jer povratak dolazi u sukob sa ciklusom tehničkih procesa koji se u interesu cijeloga čovječanstva ne smiju zaustaviti. Uz to, agrikultura bi mogla predstavljati "oslobođenje" za izvjesne društvene slojeve, dok bi većina ostala izvan tih društveno-gospodarskih procesa. Krajnja desnica, vojnički poražena u drugom svjetskom ratu, neće moći okupiti oko svojih stijegova stalne sljedbenike nego će se ograničiti na one što prosvjeduju i zato smatraju da će na taj način njihovi glasovi "uzdrmati one na vlasti", kazniti ih. Analogan je slučaj s ljevicom: glasovi dani komunističkim strankama, ili onim "reformiranim" lijevim strankama, također su glasovi "kažnjavanja onih na vlasti". Među njima samo je veoma mali broj iskrenih sljedbenika marksizma. Što se tiče socijalističkih i socijaldemokratskih stranaka zapadne Europe, one su počele ispuštati zrak poput probušenog balona, jer su već više od deset godina socijalističke ili socijaldemokratske samo nominalno, dok su se stvarno pretvorile u sastavni dio čisto kapitalističkog društvenog sustava i danas su jedna od njegovih temeljnih poluga u izgradnji potrošnje.

Apatija bivših komunističkih zemalja istočne i srednje Europe ne razlikuje se mnogo od apatije što vlada u zapadnoj Europi. Glede jugoistočne Europe, posebno Hrvatske, nešto manje Slovenije, stanje je drugačije. Srpska agresija na Hrvatsku osvježila je koheziju hrvatskog naroda i probudila je njegovu vitalnost unatoč teškim socijalnim i gospodarskim ranama koje je prouzročila. Stoga se ne može govoriti o moralnom uništenju Hrvatske, kako to čini Predrag Matvejević u svojem pomalo konfuznom izlaganju u rimskom dnevniku **La Repubblica**, jer moralno uništenje predstavlja i fizičku neopravdanost daljnje egzistencije jednog etnikuma. Vjerojatno Matvejević nije tako mislio, ali je talijanskim čitateljima dao snažan poticaj da na to pomisle.

Na ovom našem prostoru, dakle, nije bilo vremena niti za apatiju a niti za razočaranje u zapadni sustav osim, naravno, u pogledu dugog krzmanja i međusobnih svađa da li je uputno priznanje hrvatske republike ili nije. Naš je potencijal, i pogotovo onaj moralni, usredotočen na rat, jer ovaj još traje; naš je potencijal upravljen osim toga i prema oslobođenju cijeloga hrvatskog područja, koje će voljom hrvatskoga naroda biti oslobođeno na ovaj ili onaj način. Za razliku od moralnog poraza usud je dodijelio hrvatskom narodu čeličenje narodne zajednice, a ostavio mu je i prostor da postane, ako htjedne, nosiocem duhovne obnove istočne i srednje Europe danas razočarane radi indiferentnosti zapadne Europe u pogledu ozdravljenja njihova gospodarstva. Zbog ove indiferencije u tim područjima došlo je do razočaranja širih slojeva naroda, jer potrošačko društvo, kojim je Zapad u svom reklamnom blještavilu mahao pred očima tada još zarobljenih naroda i time ih upravo hipnotizirao, nije odmah nastalo.

Uzrok apatije na ovim širokim prostorima je razočaranje ali i zbunjenost intelektualnih krugova ovih sredina da u nastaloj praznini suprotstave vlastita kulturna bogatstva kao

i njihovo oklijevanje da u središte stave čovjeka kao temeljni subjekt u izgradnji novoga društva, u kojemu će potrošnja služiti čovjeku a ne ovaj potrošnji. Ovo vrijedi za obje europske polutke. Svakako je značajno da je stalno realiziranje duhovnog blaga poteklo od jednog sina istočne Europe, pape Ivana Pavla II., koji se može nekima pričinjavati donkihotskom figurom, dok drugi s pravom tvrde da je riječ o osobi koja stvarno doprinosi popunjavanju praznine ne samo u Europi, zapadnoj, srednjoj i istočnoj, nego i u svijetu općenito. Duh jedinstva Europe nalazi se u zalaganjima Poljaka Woytile koji teži njenoj kulturnoj ali i gospodarskoj integraciji za razliku od tehnokrata Europske zajednice koji dijele Europu na bogate, na one manje bogate i na "siromašne" pred kojima treba "zalupiti vratima". Na jednoj strani idealistička vizija, a na drugoj egoizam.

Istočna, srednja i jugoistočna Europa treba povezanost, jačanje uzajamnog poznavanja, proširenje gospodarskih i kulturnih odnosa. Treba izmjenu ideja, traženje rješenja koja neće vrijediti samo za ovaj dio Europe već će se odraziti na njen cjelokupni prostor. U zapadnoj Europi zamjećuje se danas opadanje vrijednosti literature, a isti je slučaj i u likovnoj umjetnosti kao i na području kiparstva. Koliko je god potrebna jedna renesansa u bivšem komunističkom bloku europskih zemalja, takva je kulturna renesansa potrebna i zapadnoj Europi, a u tome joj može pomoći samo njena druga, siromašna polutka.

Nama Hrvatima potrebne su misli, izmjena mišljenja, rasprave o raznovrsnim temama koje se neće ticati samo nas samih već će zračiti u prostore koji nas okružuju, kako bi došlo do općeg, sveeuropskog razgovora o zajedničkom traženju budućnosti. Tome možemo pristupiti bez ikakvog kompleksa, jer nismo niti manji niti veći od drugih. Kolik je bio doprinos drugih zajedničkoj kulturnoj tradiciji Europe, tolik je bio i naš. Možda nismo bili vješti da se reklamiramo, pa ako to nismo učinili jučer u dovoljnoj mjeri, učinimo to danas.

Davor Ivo Stier:

Prvi dodir s ratom u Hrvatskoj

Mislim da ne bih bio nimalo originalan ako bih započeo ovaj prikaz s uobičajenim riječima da nije lako u trideset minuta sažeti sve što sam doživio u mojem tromjesečnom boravku u domovini.[1] Međutim, unatoč tome moram priznati da mi je nemoguće sve ispričati, jer je stvarnost koju sam doživio toliko bogata i dinamična da sam na svoje dosta nesređene ideje i dojmove morao primijeniti neke postojeće koncepte i kategorije, da bih vam mogao organizirano predati ono što sam doživio u Hrvatskoj.

Činilo mi se najkorisnijim da, ako je već riječ o ratu, u prvom redu točno definiramo taj ljudski i povijesni fenomen. Što je rat? Karl von Clausewitz je rekao da je rat čin snage, dakle korištenje snage da se protivniku nametne vlastita volja.

I upravo na taj način moramo analizirati rat u Hrvatskoj, ili, točnije rečeno, rat protiv Hrvatske. Clausewitzeva definicija je znanstvena definicija, a to znači da nije neko površno tumačenje, nego je raščlanjivanje jednog predmeta kroz njegove uzroke.

Iz Clausewitzeve definicije možemo izvući četiri uzroka rata, a to su formalni, djelotvorni, materijalni i krajnji uzrok, odnosno cilj rata. Formalni uzrok klasičnog rata je sila, i zbog upotrebe sile možemo utvrditi da se radi o ratu a ne o nekom drugom društvenom fenomenu. Materijalni uzrok je u elementima rata, dakle vojničkim, oružanim formacijama. Djelotvorni je uzrok ono što je prouzrokovalo rat a to je sukob između dva ekstrema, dva kontradiktorna interesa. Konačno, svrha rata je nametnuti protivniku vlastitu volju.

☆

1 Predavanje održano u Hrvatsko-argentinskom kulturnom klubu u Buenos Airesu dne 28. ožujka 1992.

Primijenimo sada ovu teoretsku konstrukciju na konkretni slučaj rata protiv Hrvatske.

Forma rata je sila, kao što smo već rekli. A u tom pogledu srpsko-hrvatski rat je doista osebujan radi besprimjerne brutalnosti velikosrpskog agresora. Preko 300 razorenih crkava, 700 tisuća izbjeglica i prognanika, 500 tisuća granata ispaljenih samo na Vukovar, 15 tisuća poginulih, 30 tisuća nestalih, 22 poginula novinara.

Za mene je ta bestijalnost bila pravi šok. Sjećam se svog prvog izravnog dodira s ratom. Stigao sam u Zagreb 8. studenog 1991. Bio je to petak. Sutradan, u subotu, otišao sam do hotela Panorama, blizu zapadnog kolodvora. Tamo su trebali doći hrvatski gardisti koji su bili zarobljeni nakon pada Hrvatske Kostajnice i zatim odvedeni u logor u Manjači, u Bosni. Dok smo čekali da stignu autobusi iz Bosne, razgovarao sam s majkama tih vojnika, sada puštenih na slobodu nakon tri mjeseca zarobljeništva. Činilo mi se da su pravi heroji upravo te hrvatske majke. Jedna mi gospođa reče da ona zna da će joj sin ponovno otići na frontu, i to ju ispunjava ponosom. Druga mi je pričala kako joj je sin bio zarobljen u Manjači dok joj je suprug bio u Pakracu. Konačno su stigli dečki. Nalazili su se u koloni od desetak autobusa s 333 gardista i civila koji su se vraćali svojima. Bila je to prva razmjena zarobljenika. Kad su autobusi parkirali, nastala je odmah gužva. Svi su htjeli povratnike dirati, pozdraviti, ljubiti. Svaka je majka nestrpljivo tražila gdje je njezino dijete. Gardisti, bivši zarobljenici, mršavi, ošišane glave, silazili su iz autobusa i pozdravljali su poznatim znakom pobjede, kličući "Ne damo Hrvatsku!".

Možete si zamisliti kako sam se u tome trenutku osjećao. Nov, svjež, tek što sam stigao u Hrvatsku, osjetio sam odjedanputa toplinu i jedinstvo toga naroda. To su trenuci kada biti Hrvat doživljava se kao Božji dar. Suosjećao sam radost tih gardista i također bol zbog onog gardista koji nije izdržao mlaćenje od strane četnika i srpskih rezervista u Manjači. Osjetio sam i bol zbog onih dječaka koji nisu bili oslobođeni, nego koje su odveli pred vojni sud u Sarajevu, jer da su dezertirali iz Jugoslavenske narodne armije i priključili se "Tuđmanovim ustašama", kako su Srbi tada nazivali

novostvorenu hrvatsku vojsku. Ipak, mjesec dana nakon oslobođenja prve skupine gardista iz Manjače, Srbi su pustili na slobodu i ove dezertere, odnosno zamijenili su ih za zarobljene Srbe. Ove dečke, koji su služili svoj rok u JNA te su iz nje pobjegli, upoznao sam u restauraciji Sabora, u Zagrebu. Svi su bili spremni da se vrate na teren, u borbu. O njima sam napisao članak za argentinski dnevnik **El Cronista.** Bili su sretni i presretni što će se njihova imena objaviti u inozemstvu. A ja sam se stidio biti s njima. Sram me je bilo da dečki mojih godina ginu dok ja mirno sjedim za pisaćim stolom u novinarskoj sobi u Saboru. Ovime ne želim omalovažavati svoju ulogu. Znao sam da je moja dužnost bila pisati o njima. Shvatio sam tko je na terenu a tko samo brblja. Tko je karijerist, tko je komunjara, tko je nastaša. A isto tako tko je pravi borac, nacionalist i rodoljub.

Sila, to je forma rata. A plod sile vidio sam u Osijeku, rodnom gradu moga oca. Posjetio sam nekoliko gradova širom Hrvatske. Bio sam u Sisku, u Mošćenici, u Rijeci, Puli, Zadru, Splitu, Dubrovniku, ali nigdje nisam vidio tako razoren grad kao Osijek. Samo je Vukovar još više razoren, ali nažalost do Vukovara nisam stigao. Osijek je imao oko 120 tisuća stanovnika. Kad sam ja stigao bilo je samo 30 do 40 tisuća. Bolnica je potpuno razorena i samo su podrumi u njoj u upotrebi. U zgradi u kojoj stanuje moj ujak, gdje sam odsio, osmi i deveti kat potpuno su uništeni od požara koji je prouzročila jedna protutenkovska i jedna avionska bomba. Javnoga života u Osijeku gotovo i nema. Sve funkcionira ispod zemlje. Na glavnom trgu Ante Starčevića nalazi se robna kuća "Nama" i tamo se stanovnici mogu snabdijevati s najpotrebnijim stvarima. Čak i osječke novine **Glas Slavonije** rade pod zemljom u podrumu. Da vam dam sliku o životu u Osijeku: direktor **Glasa Slavonije** Josip Kelemen radi, jede i spava u toj podrumskoj redakciji, jer njegove kuće više nema.

Brutalnost i bestijalnost četnika je neopisiva. Tek sada, kad sam se vratio u Argentinu, mogu shvatiti što su ti zločinci razorili, uništili, popalili. Njima je bio cilj uništiti sve: ljude, prirodu, industriju, da bi onda mogli reći svijetu da tu nikada nije bilo Hrvata. I mislili su da će to postići silom.

Sigurno je da to nisu postigli i da neće postići. Ali su nam nametnuli visoku cijenu za našu slobodu. Jer tko će vratiti majkama sinove a djeci roditelje? Tko će osloboditi noćnih mora moju nećakinju od 11 godina, koja je doživjela kako je usred noći jedna granata srušila kapiju i zid njezine kuće u Čepinu kraj Osijeka? Tko će vratiti Vukovarčanima njihov grad? Jednom sam razgovarao s jednom malom Vukovarčankom obučenom u maskirne hlače. Upitao sam ju gdje je dobila te hlače, a ona mi je odgovorila da je to poklon njenoga oca. Zamislite, jednoj curici pokloniti vojničke hlače! Zapitao sam ju onda da li je ponosna na tatu koji je gardist. Mala mi je odgovorila jednostavno: "Ja samo hoću da tata dođe i da se vratimo u Vukovar." Ne znam da li je kasnije tata došao po nju, ali sigurno je da se nije vratila u Vukovar kao što se moj tata nije vratio u Osijek, kao što se ni vi niste vratili u domovinu iza povlačenja — kao da se povijest ponavlja.

*

Ali povijest se ne ponavlja, barem ne u cijelosti. Ovaj puta je Hrvatska ipak postignula da ju svijet prizna, barem civilizirani svijet, pa i neke zemlje tradicionalno sklone Srbiji. I tu ulazimo u točku koja govori o materijalnom uzroku rata. Materijalni uzrok su ta dva ekstrema, mi i oni, naša, hrvatska vojska i njihova Jugoslavenska narodna armija.

Dok sam bio u Hrvatskoj, a to je bilo između 8. studenog 1991. i 4. veljače 1992., došlo je do bitnih promjena u hrvatskim oružanim snagama. Hrvatska je započela sa specijalnim jedinicama policije, odnosno MUP-a, a polovicom 1991. formirala je Zbor narodne garde. Toga Zbora narodne garde više nema, jer je sada prerastao u Hrvatsku vojsku. Međutim, kad sam tek stigao, još je postojao ZNG. U Gardi je bilo mnogo problema, što je razumljivo ako se uzme u obzir da su za organizaciju jedne profesionalne vojske potrebne dvije godine, a tada je ZNG postojao tek nekoliko mjeseci. Kad sam stigao u Zagreb, glavni je problem bila nedisciplina. Bilo je mnogo naoružanih gardista u kafićima u Tkalčićevoj ulici. Kasnije, mnogi gardisti, samo zato što su nosili uniformu, mislili su da mogu kršiti sve prometne propise i druge zakone. Došlo je do toga da se gardistička uniforma mogla kupiti svugdje. Mnogi lopovi su to iskorištavali da uniformirani provale u stanove.

No u siječnju 1992. stvari su se bitno promijenile. Uvedeni su novi, zapravo tradicionalni činovi i organizirala se nova struktura u hrvatskoj vojsci, u kojoj sada ima generala, pukovnika, bojnika, satnika, poručnika, ali više nema ni majora ni kapetana. Istovremeno su se izradile uniforme za vojsku, za vojnu policiju i za redovitu policiju, da bi ih se moglo razlikovati. Zabranilo se je da vojnici šeću naoružani po gradu. General Ante Roso formirao je svoju jedinicu zelenih beretka (komandosa). Dakle, započela je profesionalizacija vojske. Jer jedna od poteškoća vojske, pa i cijele nove hrvatske države, bila je da je imala mnogo dobrih rodoljuba, koji nisu bili stručno osposobljeni, a oni koji su bili stručnjaci, bili su vezani uz bivši, jugoslavenski režim.

O tome ima dosta priča. Jedna od najpoznatijih je slučaj dopukovnika Mile Dedakovića Jastreba, zapovjednika operativne zone Vukovar-Vinkovci-Županja. Jastreb je bio pripadnik Jugoslavenske armije koju je napustio i stavio se je na raspolaganje hrvatskim vlastima. Građani Vukovara pričaju da je bila senzacija kada je on stigao, jer je kao časnik, profesionalac, preuzeo vodstvo obrane. Jastreb je postao simbol ne samo u Vukovaru već i u cijeloj Hrvatskoj. Međutim, kad je pao Vukovar pod kraj studenog 1991., Jastreb je pao u nemilost i konačno je bio uhićen (u isto vrijeme kada i Dobroslav Paraga) i prema informacijama i dokumentima objavljenim u **Nedjeljnoj Dalmaciji**, a što nikada nije bilo demantirano, njega su u zatvoru izmlatili. Imao sam priliku razgovarati s različitim ljudima koji su sudjelovali u obrani Vukovara. Prvi koje sam susreo bila su dvojica Jastrebovih vojnika koji su došli u Sabor da dostave jedan izvanredno oštar prosvjed optužujući hrvatsko vrhovništvo da je krivo što će Vukovar pasti. U tom prosvjedu tvrdi se da su Sabor, predsjednik Tuđman, vlada i četnici jedno te isto. Takav je pamflet poslije, nakon pada Vukovara, objavila Hrvatska stranka prava u stranačkom glasilu **Hrvatsko pravo**. Međutim nisu svi hosovci bili za Jastreba. Jedan pripadnik HOS-a, koji je bio u Vukovaru, nije preda mnom kritizirao Jastreba, ali ga

nije ni branio. Kasnije sam razgovarao s jednim pripadnikom vojne policije iz Vukovara. On je bio otvoreni protivnik Jastreba. Rekao mi je da nije vidio nikakvu strategiju obrane, da je obrana bila nekoordinirana: hosovci na jednoj strani, vojna policija na drugoj, Jastrebovi ljudi na trećoj, itd. Hrvatska vlada je konačno srušila i zatvorila Jastreba, te ga je tretirala kao pobunjenika i kao možebitnog infiltriranog čovjeka iz JNA.

Mislim da malo tko zna što se je stvarno dogodilo. Moje neprovjereno mišljenje je da je KOS vjerojatno iskoristio pad Vukovara da stvori psihozu i sukobe između gardista, MUP-a i HOS-a i da javnost prihvati mišljenje da ako padne Vukovar mora pasti i Zagreb, odnosno hrvatska vlada. Hrvatsko vrhovništvo moralo se je braniti od te psihoze i kako vlada nije smjela biti kriva za pad Vukovara, morala je to biti lokalna vlast, tj. Jastreb.

No važna je također druga stvar. Srpska promidžba počela je imati uspjeha u širenju tvrdnje da je Tuđman diktator, neofašist, da Milošević pak nije tako loš i da su za sve krivi paravojni četnici. Mislim da je Tuđman igrao na slijedeću kartu: pustiti da se Paragini vojnici kite ustaškim simbolima, osobito oni najhrabriji iz Vukovara, i pokazati europskoj javnosti da i u Hrvatskoj ima ekstremista, no da je on, Tuđman, demokrat i da su zato Paraga i Jastreb protiv njega. Onda ih je dao zatvoriti da pokaže da je antifašist, zabranio je HOS i presvukao je hosovce u obične gardijske odore, a nakon što je Europa priznala Republiku Hrvatsku, pustio je iz zatvora Paragu i Jastreba.

Eto, to bi bio kratak pregled nekih događaja unutar naših oružanih snaga.

*

Prijeđimo sada na treći uzrok rata, na cilj, svrhu rata. Mislim da je svima jasno da je Srbiji cilj uništiti sve što je hrvatsko. Da bi to postignuli koristili su zadnjih 45 godina model Jugoslavije, ali unatoč formalnom postojanju zajedničke države, tijekom cijeloga toga razdoblja nastavila se je borba između Srbije i Hrvatske. Nakon kratkoga rata protiv Slovenije, Srbi su ju konačno otpisali. Poslije su također otpisali hrvatske zemlje zapadno od linije Karlobag, Karlovac i Virovitica, što je inače granica zamišljene Velike Srbije. Ali pošto im se to pokazalo neostvarivim, najvjerojatnije je da će Srbija milom ili silom morati napustiti Republiku Hrvatsku i posvetiti se borbi za podjelu Bosne.

Hrvatska je također jasno definirala svoj cilj: nezavisnost. No hrvatska je vlast isto prolazila kroz razne faze. Prvo se govorilo o konfederaciji, koja se zatim pretvorila u savez suverenih država, da bi se konačno, 15. siječnja 1992., postignula potpuna i od svijeta priznata samostalnost. Sada je nastupilo, kao slijedeći korak, hrvatsko nastojanje da se oslobode okupirana područja Republike Hrvatske i da se osigura pravo hrvatskom pučanstvu Bosne i Hercegovine da ta republika bude i država Hrvata s otvorenom granicom prema Hrvatskoj i u savezništvu s njome.

Rastumačili smo do sada formalni, materijalni i konačni uzrok, a sada ćemo prijeći na onaj uzrok zbog kojega je započeo rat. Taj uzrok je sukob između dva naroda, hrvatskog i srpskog.

I u ovom obliku, u kojemu ako Srbi kažu A mi odgovaramo B, ako su oni crno mi smo bijelo, u hrvatskom su se društvu počele potencirati sve moguće razlike između nas i njih. Dakle, ako su oni pravoslavci, mi smo katolici, ako su oni Bizant, mi smo Zapad. U ovom posljednjem bilo je velikih pretjeravanja. Sjećam se, kad sam bio prošle godine u Hrvatskoj, prije rata, u svim su se demonstracijama vijorile uz hrvatske europske i američke zastave. Ljudi su vjerovali da će nam Zapad pomoći čim Srbi krenu protiv nas tenkovima. Zato je pozitivan učinak ovoga rata barem to da su se Hrvati izliječili kompleksa maloga naroda koji misli da ne može ništa bez vanjske pomoći. U ovom ratu pokazali smo da smo sami kadri izboriti svoju slobodu. Mora nam biti jasno da osim Bogu nikome nismo ništa dužni. Možemo biti zahvalni Papi, njemačkom kancelaru Kohlu i njemačkom ministru vanjskih poslova Genscheru, ali samo do određene granice (jer ne smijemo zaboraviti da je, na primjer, gospodin Genscher bio osobni prijatelj Budimira Lončara i ministar u razdoblju kad je UDBA slobodno likvidirala Hrvate po Njemačkoj).

No vratimo se na polaznu točku. Rekli smo da je uzrok rata sukob između dva ekstrema. Ali ako dublje razradimo ovu misao, vidjet ćemo da osim srpsko-hrvatskog spora ima u ovom ratu još i drugih sukoba. Zanimljivo je da su uglavnom europske demokršćanske stranke stale uz Hrvatsku, dok su se socijalisti i socijaldemokrati pretežno zalagali za očuvanje jedinstvene Jugoslavije. U tom sukobu sudjelovao je svakako i Vatikan. Treba imati na umu da je to velika stvar da jedna tako tradicionalistička diplomacija kao što je vatikanska prekida sa svojom politikom opreza i čekanja, te da je postala treća država na svijetu koja je priznala Hrvatsku. Sveta Stolica nije to učinila ni u slučaju Litve, Letonije i Estonije, niti je odmah reagirala kad je Jugoslavenska narodna armija napala Sloveniju. U slučaju Hrvatske je međutim drugačije postupila. Osobno mislim da je to učinila, jer je Hrvatska poseban slučaj. U Europi se Crkva bori da ne bi izgubila svoj položaj u društvu, dok se u Hrvatskoj katolicizam širi, možda zbog političkih razloga, ali se ipak širi kao nigdje u Europi, istočnoj ili zapadnoj.

Zato su katoličke crkve najdraži cilj četnika. Jednom sam bio u Mošćenici, kraj Siska. To naselje leži na samoj fronti i bilo je zadnji položaj hrvatske vojske prema okupiranoj Petrinji. U toj Mošćenici sve su kuće dobile po desetak metaka i gelera, dok je crkvica potpuno razorena. Srušili su toranj i zidove, dok su raspelo s Kristovim likom izrešetali mecima. Dakle u ratu protiv Hrvatske vidno je prisutan borbeni antikatolicizam.

☆

U svakom slučaju važno je da je Hrvatska izborila svoju slobodu. Još fali mnogo do cilja. Rat nije dovršen. Hrvatska vlast ne doseže ni do Kupe. Ali ipak je mnogo toga postignuto, jer Hrvatska opet postoji kao međunarodni subjekt. A postoji kao živa stvarnost u srcima svih Hrvata, što je najvažnije. Najveći je uspjeh današnje Vlade što je kroatizirala sve Hrvate. Zato Hrvatska može vedro gledati u budućnost.

Jure Marić:

UNIŠTAVANJE VUKOVARA

Prije prvih demokratskih izbora stanje u Vukovaru bilo je slično onom u gotovo svim hrvatskim gradovima, tek što je bilo nešto izrazitije nego u njima. U gradu je vladao srpski "lobi" preko tadašnje vladajuće komunističke partije, iako su Hrvati bili većinsko pučanstvo. Srbi su imali prvenstvo u zapošljivanju u policiji, općini, sudu i bolnici te u poduzećima Vupik, Vuteks, Borovo kao i u ostalim manjim poduzećima.

Vukovarska je općina bogat poljodjelski kraj koji leži na velikoj europskoj rijeci Dunavu, a ima i razvijenu tekstilnu i gumarsku industriju. Ovi su čimbenici omogućavali da općina Vukovar postane jedna od najrazvijenijih općina u Hrvatskoj. Međutim kada je 1971. došlo do isključivanja Hrvata s glavnih vodećih mjesta u Hrvatskoj, sličan se postupak poveo i u Vukovaru, gdje su Srbi iskoristili priliku da učvrste i prošire svoj dominantan položaj. Na vodeća mjesta dolaze listom Srbi iz Srbije, ili oni s Ozren planine, Bosne ili Knina, što se odražava u gospodarskom nazatku cijele općine čije se gospodarstvo skučuje i sve više slabi.

Novo, doseljeno srpsko vodstvo u Vukovaru vodi politiku prema kojoj Vukovar, kao bogat kraj, treba pomagati siromašnije krajeve kao što je bio Knin. No kako je Knin već dobivao pomoć iz fonda za nerazvijene krajeve, srpsko vodstvo u Vupiku (Vukovarski poljoprivredno-industrijski kombinat) rješava ovaj problem na svoj, originalan način. U Vukovaru ima puno kukuruza, a u Kninu nema ništa, ali Knin je blizu mora, svega 50 km udaljen od obale, gdje ima ribljeg brašna. Ovo je pak, kraj kukuruza, glavna sastavina za pripremanje stočne hrane. Bilo bi suviše jednostavno da se riblje brašno preko Knina otpremi u Vukovar, jer bi tada nerazvijeni Knin mogao na tome zaraditi samo mali postotak. Mudre srpske glave u Vukovaru odlučuju da Vukovar treba poslati kukuruz u Knin, a oni iz Knina će dovesti s obale riblje brašno i tako će Knin imati osnovne sirovine za izra-

du stočne hrane. Kako Vukovar ima razvijeno stočarstvo, neće imati poteškoća da kupi u Kninu tu proizvedenu stočnu hranu. Tako će vukovarska sirovina (kukuruz), koja će se konačno potrošiti u Vukovaru, plaćati dvostruki prijevoz: iz Vukovara u Knin i iz Knina u Vukovar, što predstavlja željeznički prijevoz od nekih 1.200 kilometara.

Budući da je "Borovo" velik kombinat gumene industrije i obuće s 23.000 zaposlenih i ima dovoljno novaca, srpsko vodstvo rješava problem veoma jednostavno. Kombinat treba otvarati u Srbiji veći broj malih industrijskih poduzeća da bi se Srbijanci mogli zaposliti, jer im slabo razvijena Srbija ne može dati posla.

Poznata vukovarska bolnica, u kojoj je naročito vladao srpsko-crnogorski "lobi", zapošljava u paketu po 70 medicinskih sestara iz Šapca u Srbiji, iako u Vinkovcima postoji medicinska škola koja pokriva sve potrebe istočne Slavonije u pogledu takvog osoblja.

Sve ovo navodim da bih što bolje dočarao u kakvim su prilikama vukovarski Hrvati dočekali prve demokratske izbore. Oblikovane su nove stranke koje bi trebale srušiti dotadašnju jedinu i neprikosnovenu Komunističku partiju. Srbi još uvijek nisu imali svoju stranku, ali je bilo poznato da je njihova KP, koja sada mijenja ime u SDP (Stranka demokratskih promjena), čime rješava i pitanje kolebljivih Hrvata koji su se bojali naglih promjena što su nastajale. Dok u cjelokupnoj Hrvatskoj pobjeđuje Hrvatska demokratska zajednica, u Vukovaru je, zahvaljujući upravo tim kolebljivim Hrvatima, pobijedila SDP. Jedino je na Mitnici (vukovarska četvrt s većinskim hrvatskim pučanstvom) pobijedila HDZ, koja je osim toga pobijedila u nekim izrazito hrvatskim selima vukovarske općine. Nakon izbora stanje se u vukovarskoj općini nije promijenilo u pogledu vodećega sloja. Međutim kako je u cijeloj Republici Hrvatskoj pobijedila demokracija, jer je tako narod htio, u Vukovaru Hrvati počinju shvaćati da mogu na glas razmišljati, da mogu sami sobom upravljati, da mogu i u policiji imati svoje ljude Hrvate (do tada je u policiji bilo 95 % Srba), da na sudu mogu i Hrvati biti suci, dakle da bi mogli imati ona prava koja im pripadaju po nacionalnoj strukturi Vukovara, u kojemu je

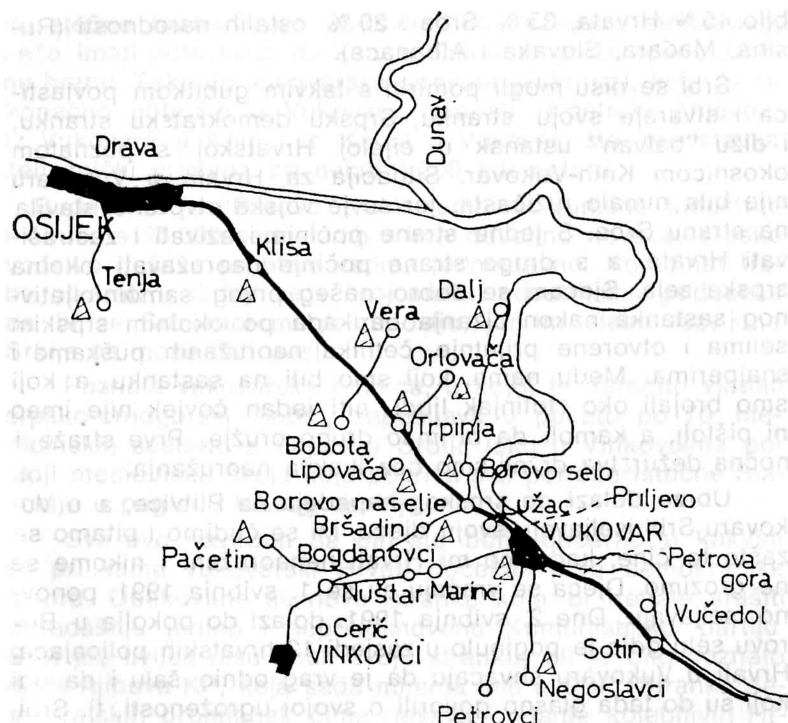
bilo 45 % Hrvata, 35 % Srba i 20 % ostalih narodnosti (Rusina, Mađara, Slovaka i Albanaca).

Srbi se nisu mogli pomiriti s takvim gubitkom povlastica i stvaraju svoju stranku, Srpsku demokratsku stranku, i dižu "balvan" ustanak u cijeloj Hrvatskoj s poznatom okosnicom Knin-Vukovar. Situacija za Hrvate u Vukovaru nije bila nimalo ružičasta, jer se je vojska otvoreno stavila na stranu Srba. S jedne strane počinje izazivati i zastrašivati Hrvate, a s druge strane počinje naoružavati okolna srpska sela. Sjećam se dobro našeg prvog samoinicijativnog sastanka nakon dizanja barikada po okolnim srpskim selima i otvorene prijetnje četnika naoružanih puškama i snajperima. Među nama, koji smo bili na sastanku, a koji smo brojali oko stotinjak ljudi, niti jedan čovjek nije imao ni pištolj, a kamoli da bi imao drugo oružje. Prve straže i noćna dežurstva držali smo bez ikakva naoružanja.

Ubrzo dolazi do srpskog napadaja na Plitvice, a u Vukovaru Srbi iseljavaju svoju djecu. Mi se čudimo i pitamo se zašto to čine, kad smo mi Hrvati nenaoružani i nikome se ne grozimo. Djeca se vraćaju ali se 1. svibnja 1991. ponovno iseljavaju. Dne 2. svibnja 1991. dolazi do pokolja u Borovu selu gdje je poginulo u zasjedi 12 hrvatskih policajaca. Hrvati u Vukovaru shvaćaju da je vrag odnio šalu i da oni koji su do tada glasno govorili o svojoj ugroženosti, tj. Srbi, stvarno ugrožavaju integritet svih koji ne misle kao oni, što se odnosi u prvom redu na Hrvate, koje su listom proglašavali ustašama.

Vojska, koja je još u travnju ušla tenkovima u Vukovar, nastoji zastrašiti Hrvate svojom vožnjom po gradu, a Srbe opskrbljuje minobacačima i težom artiljerijom. Na uzdignuta dva prsta vojnik na transporteru okreće mitraljez prema onome koji pravi taj znak i prijeti se. Avioni nadlijeću grad u niskom letu uz zaglušnu buku.

Službeni vrh naprotiv tvrdi da vojska ima zadatak smiriti stanje ili, kako to oni slikovito kažu, vojska je tampon zona. Ljudi pak shvaćaju situaciju i žele se braniti, ali čime? Nema druge nego kako se tko snađe. Kupuju pištolje, pumperice, kaljašnikove. Zadnju ušteđevinu daju za pušku, jer treba braniti goli život. Borovo selo otpočinje napad na Bo-

△: Položaji JNA prije napadaja na Vukovar.

PUČANSTVO - Hrvatska naselja: Nuštar, Cerić, Bogdanovci i Vučedol, Miješana naselja: grad Vukovar, Borovo naselje, Sotin i Lužac. Rusini: Petrovci. Ostala naselja imala su srpsku većinu.

rovo naselje, a Srbi iz Vukovara priključuju se pobunjenim četnicima. Sukobi se pojačavaju iz dana u dan, a vojska se sve očitije postavlja na stranu Srba. Srbi napadaju većinom minobacačima uz povremene pješačke napadaje koji završavaju katastrofalno po četnike.

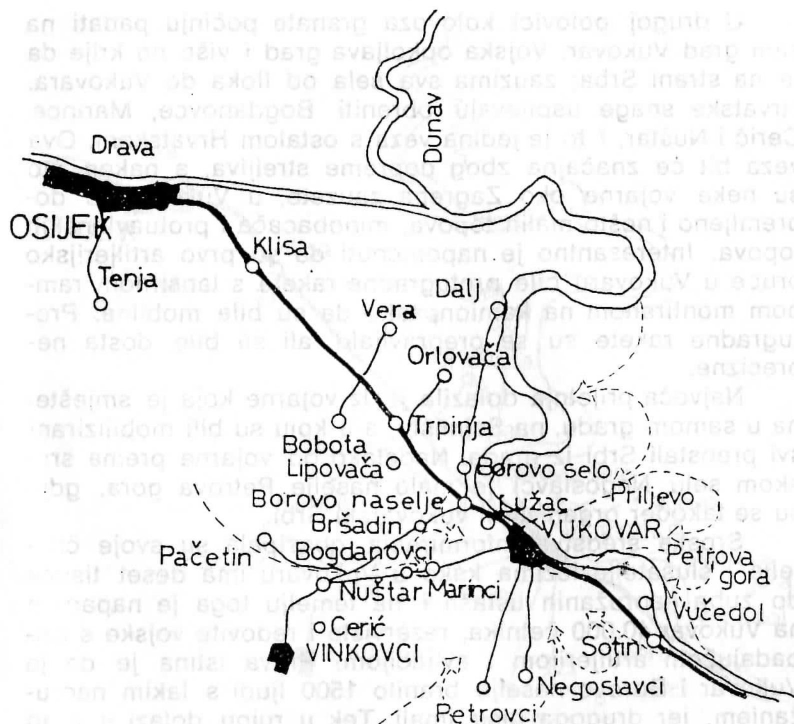
Na Trpinjskoj cesti u Borovu naselju nabavljen je jedan top od 80 mm, i to je sve što imamo od teškoga naoružanja Razmišlja se da sami počnemo praviti minobacače u tvornici Borovo.

U drugoj polovici kolovoza granate počinju padati na sam grad Vukovar. Vojska opkoljava grad i više ne krije da je na strani Srba; zauzima sva sela od Iloka do Vukovara. Hrvatske snage uspijevaju obraniti Bogdanovce, Marince, Cerić i Nuštar, i to je jedina veza s ostalom Hrvatskom. Ova veza bit će značajna zbog dopreme streljiva, a nakon što su neke vojarne oko Zagreba zauzete, u Vukovar je dopremljeno i nešto malih topova, minobacača i protuavionskih topova. Interesantno je napomenuti da su prvo artiljerijsko oruđe u Vukovaru bile protugradne rakete s lansirnom rampom montiranom na kamion, tako da su bile mobilne. Protugradne rakete su se prepravljale, ali su bile dosta neprecizne.

Najveća prijetnja dolazila je iz vojarne koja je smještena u samom gradu, na Sajmištu, a u koju su bili mobilizirani svi preostali Srbi iz grada. Nedaleko od vojarne prema srpskom selu Negoslavci je malo naselje Petrova gora, gdje su se također organizirali vukovarski Srbi.

Srpska sredstva informiranja obasipala su svoje čitatelje i slušatelje lažima kako u Vukovaru ima deset tisuća do zuba naoružanih ustaša i na temelju toga je napadalo na Vukovar 40.000 četnika, rezervista i redovite vojske s pripadajućom artiljerijom i avijacijom. Prava istina je da je Vukovar i Borovo naselje branilo 1500 ljudi s lakim naoružanjem, jer drugoga nisu imali. Tek u rujnu dolazi u grad nešto lakog artiljerijskog oruđa i dovoljno 054 Zolja i Strela (protuoklopna oruđa). Ruše se prvi avioni i uništavaju prvi tenkovi, što hrvatskim braniteljima diže moral. U vojarni je bilo još oko osamdeset redovnih mladih vojnika i oni se tada predaju braniteljima Vukovara, koji ih odmah puštaju kući, dok u vojarni ostaju samo rezervisti koji redovito dobivaju pojačanja iz Srbije. Svaki četnički pješački prodor na Borovo naselje, Sajmište ili Mitnicu završavao bi katastrofalno po njih. Polovicom rujna 1991. na Trpinjskoj cesti odvijaju se žestoke borbe u kojima četnici gube 12 tenkova i mnogo ljudstva. Slika je obišla cijeli svijet. Na njoj se vide tenkovi u plamenu.

Negdje u isto vrijeme neprijatelj uspijeva zauzeti nekoliko ulica između vojarne i Petrove gore. Tu se dešavaju strahoviti masakri, gdje dojučerašnji susjedi Srbi nemilice

Totalni napadaj na Vukovar u rujnu 1991. Crtkano: položaj i navalni klinovi JNA i četnika.

kolju svoje susjede Hrvate koji se čak nisu ni borili nego su jednostavno bili u podrumima sa svojim obiteljima. Od tada pa do konačnog pada Vukovara na Sajmištu se vode svakodnevno žestoke borbe. Na Mitnici je stanje bilo nešto malo povoljnije, ako se to tako uopće može kazati. Nakon nekoliko bezuspješnih prodora prema tom dijelu grada i radi velikih pretrpljenih gubitaka, neprijatelj upotrebljava taktiku razaranja dalekometnom artiljerijom i avijacijom.

Dne 1. listopada 1991. neprijatelj uspijeva kod Marinaca presjeći vezu Vukovar-Vinkovci i tada za Vukovar počinju teške, iscrpljujuće borbe. Nakon Marinaca pada i Cerić, što još više otežava prodor iz Vinkovaca. Bogdanovci se uspijevaju održati, ali su poput Vukovara potpuno okruženi neprijateljskim jedinicama.

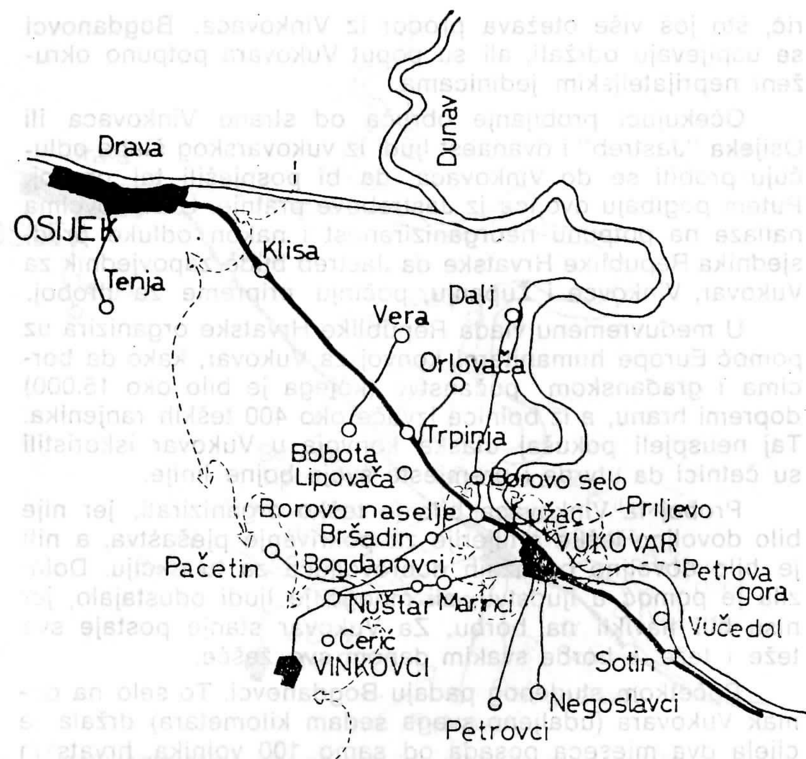
Očekujući probijanje obruča od strane Vinkovaca ili Osijeka "Jastreb" i dvanaest ljudi iz vukovarskog štaba odlučuju probiti se do Vinkovaca, da bi pospješili taj proboj. Putem pogibaju dvojica iz Jastrebove pratnje. U Vinkovcima nailaze na potpunu neorganiziranost i nakon odluke predsjednika Republike Hrvatske da Jastreb bude zapovjednik za Vukovar, Vinkovce i Županju, počinju pripreme za proboj.

U međuvremenu vlada Republike Hrvatske organizira uz pomoć Europe humanitarni konvoj za Vukovar, kako da borcima i građanskom pučanstvu (kojega je bilo oko 15.000) dopremi hranu, a iz bolnice izvuče oko 400 teških ranjenika. Taj neuspjeli pokušaj ulaska konvoja u Vukovar iskoristili su četnici da utvrde i premjeste svoje bojne linije.

Proboj iz Vinkovaca bilo je teško organizirati, jer nije bilo dovoljno teške artiljerije za pokrivanje pješaštva, a niti je bilo dovoljno odvažnih dobrovoljaca za tu akciju. Dolazila je pomoć u ljudstvu, ali mnogo je ljudi odustajalo, jer nisu bili navikli na borbu. Za Vukovar stanje postaje sve teže i teže, a borbe svakim danom sve žešće.

Početkom studenog padaju Bogdanovci. To selo na domak Vukovara (udaljeno svega sedam kilometara) držala je cijela dva mjeseca posada od samo 100 vojnika, hrvatskih boraca. U selu je, osim toga, živjelo dosta građanskog pučanstva. Kad je braniteljima ponestalo streljiva i protuoklopnih sredstava, odlučili su se na proboj zajedno sa civilima. Većina je uspjela doći do Vinkovaca kroz neprijateljske redove, iako je put od samo deset kilometara trajao tri do četiri dana.

U samom Vukovaru četnici vrše lagano napredovanje na Sajmištu, Lušcu i u Borovu naselju. Sve su to platili velikim gubicima u ljudstvu i u tehnici, ali oni toga imaju na pretek. Nama pak ponestaje streljiva i protuoklopnih sredstava. Polovicom studenog borci s Trpinjske ceste probijaju obruč i dolaze do Vinkovaca da se opskrbe potrebnim sredstvima i ojačani vrate u Borovo. Međutim četnici uspijevaju odsjeći Mitnicu od gradskog središta a Borovo naselje od

Potpuno okruženje Vukovara u listopadu i studenom 1991.
Crtkano: položaj i navalni klinovi JNA i četnika.

Vukovara. Do Vinkovaca se uspijevaju probiti tek borci sa Sajmišta, policija iz Vukovara i sam štab na čelu s malim "Jastrebom". Vukovar je izgubljen.

Mitnica ostaje odsječena. Četnici postavljaju zahtjev da se preostali borci predaju ili će pobiti sve civile. Borci na Mitnici odlučuju se na predaju ali samo redovitoj vojsci. Polovica boraca odbacuje oružje a ostali, točnije 183 borca, predaju se s puškama. Jugoslavenska vojska je razočarana, jer je očekivala daleko veći broj boraca. Hapsi i odvodi u zatvor u Srbiju sve muškarce od 15 do 70 godina. Ostale

civile, žene i djecu vozaju preko Srbije tri dana do Bosne gdje ih predaju hrvatskim vlastima. Možda je za Mitnicu ipak koliko-toliko bila sretna okolnost što su se predali redovitoj vojsci jer nije bilo masovnog ubijanja.

Ovo se nažalost ne može reći za Sajmište, centar grada i Borovo naselje. Tu su četnici izvršili velike masakre i onda su sve te leševe, koji su ležali po ulicama, prikazivali kao svoje žrtve. Sve one leševe oko bolnice koje ljudi nisu mogli sahraniti radi neprekidnog bombardiranja pa su ih zato ostavljali u jednoj kući preko puta bolnice četnici su isto tako prikazali kao da su "žrtve ustaškog terora". Popise poginulih iz bolnice, na kojima je bilo preko 600 uredno evidentiranih žrtava, većinom od granata napadača, nikome nisu pokazivali, jer je bilo očevidno da se radi o Hrvatima. Bilo je i poginulih Srba, ali ne od "ustaške kame", kako Srbi nastoje podvaliti, nego isključivo od četničkih granata.

Zanimljivo je to kako su u podrumima i u skloništima za cijelo vrijeme bombardiranja, znači tri mjeseca, skupa bili i Hrvati i oni Srbi koji su ostali u gradu te su jedni i drugi dijelili hranu koju su imali. Čim su stigli "oslobodioci", i ovi "lojalni" Srbi iz podruma su zakrvarili očima na Hrvate.

Postoji mala anegdota prilikom predaje na Mitnici, kad su vojsci predane 183 puške. Vojni starješina pita drugoga preko motorole:

— Koliko kamiona da ti pošaljem za oružje koje su ustaše predali?

— Bit će dovoljan jedan, i to najmanji.

Ili druga anegdota, iz Sremske Mitrovice:

— Kako je vas tako malo uspijevalo da obrani sve položaje, pita starješina.

— Koristili smo elastičnu obranu, odgovara hrvatski borac.

— Kakva je to elastična obrana, ljuti se oficir.

— Jednostavno. Tamo gdje vi napadate mi svi trčimo s drugih položaja i branimo.

Oficiru i ostalim to ne može biti jasno, jer ljudi iz Vukovara nisu nikoga napadali. Oni su samo branili goli život, branili su svoj dom, svoj grad i svoju Hrvatsku.

Nikola Muslim:

BRANITELJ U HRVATSKOJ

U razdoblju između 1981. i 1991. bio sam odvjetnik u Zagrebu. Moj odvjetnički rad uglavnom je bio nastavak dotadanjeg rada. Spomenut ću neke od slučajeva na kojima sam radio. *

1. Književnik Zlatko Tomičić boravio je početkom 1980. na Malom Lošinju kod svog prijatelja Stanka Čuića. Policija je izvršila pretres stana i tom prilikom je kod gosp. Tomičića pronađen nož dužine 14 centimetara i plinski pištolj "Rohm" s 30 komada plinskih kapsula. To je bio razlog da sudac za prekršaje Općine Cres-Lošinj izrekne književniku Tomičiću kaznu od 30 dana zatvora, na izvršenje koje kazne je priveden po organima SUP-a Općine Cres-Lošinj (Br. 48/80 od 24.1.80).

Zagrebačka odvjetnica, gospođa Dafinka Večerina, preuzela je slučaj i pravnu obradu. Ja sam pak pozvan da pomognem supruzi književnika Tomičića u sastavljanju slanju protestnih brzojava na adrese visokih funkcionara i državnih tijela. Naravno, u tim našim protestnim tekstovima bilo je mnogo naboja. Ja sam ih stvarao slušajući širi krug znanaca i prijatelja, koje je na svoj način pogađao novi slučaj Tomičić.

2. Nekako u to vrijeme, početkom 1980., izbio je zdravstveni problem Davora Arasa, mladog zadarskog profesora, koji je bio na izdržavanju kazne u zatvoru. Kod dr. Hrvoja Šošića upoznao sam Arasovu suprugu koja je također surađivala s odvjetnicom Dafinkom Večerinom. Krug obilježenih nacionalista iz 1971. (dr. Marko Veselica, dr. Hrvoje Šošić, Dražen Budiša, Ivan Zvonimir Čičak, Jakov Ćurić i dr.) nastojao je ishoditi od nadležnih organa dopuštenje da se Aras pošalje u Švicarsku. Znam da smo između sebe prikupljali stanovita sredstva za tu namjenu. U više navrata sam svojim vozilom vozio znance radi dogovora i savjetovanja.

3. Nešto se je radilo u to vrijeme i na slučaju Petra Šale iz Zadra, o kojem mi je u više navrata govorio moj znanac i suradnik Branko Slavić. Dr. Marko Veselica je bio nositelj tih radnji.

4. U ljeto 1980. pojavila se je žalba dipl. ing. Đure Perice upućena Saboru SRH i Centralnom komitetu SKH te III. stupnom sudu. Žalbu mi je donio dr. Marko Veselica sa zamolbom da je fotokopiram u više primjeraka, koje da ćemo dijeliti. Ja sam u tadanjem Republičkom sekretarijatu za financije poznavao izvjesnog gosp. Lacka, koji je meni takve stvari rado kopirao i naplaćivao minimalnu cijenu. Ja bih jednostavno otišao i pričekao dok mi taj spretni mladi čovjek ne bi donio materijale. Bio je vrlo diskretan, pa ću ga ja koristiti i s njim surađivati dugo godina. Kopirao mi je važne materijale za dr. Tuđmana, za Vladu Gotovca, za dr. Veselicu,za Paragu, za Šošića, Šeksa i mnoge druge.

Dakle, žalba dipl. ing. Đure Perice imala je 17 stranica bez proreda. Iz sadržaja žalbe proizlazile su jezive činjenice. Od uhićenja 25. rujna 1975. Perica je bio stavljen, prema navodima žalbe, na velike muke. Pod optužbom je bio da je zajedno s drugima postavio minu pred Privrednu banku u Zagrebu kud je imao proći J. B. Tito prilikom svoga posjeta Zagrebu. Đuro Perica je bio već osuđen na 20 godina zatvora po članku 111 st. 2. i 113 KZ SFRJ., pa je ova žalba u pravnom smislu predstavljala izvanredni pravni lijek. Sva je bila napisana u obliku prikaza mučenja. Među ostalim dipl. ing. Perica iznosi: "Uglavnom sam mijenjao sobe u podzemlju, u kojima sam bio na golom betonu, prozori bez stakla, a kao ležaj su mi služile tri jelove daske, a sve to začinjeno

---

* Razdoblje vlasti Titovih epigona u Hrvatskoj nije još istraženo, iako je upravo ova desetgodišnja vladavina sa svojom lošom upravom, nesuvislom gospodarskom politikom, popuštanjem srpskoj manjini koja je izgrađivala svoje političke, upravne i gospodarske položaje na štetu hrvatskog pučanstva da bi spriječila hrvatsko oslobođenje, i konačno predajom oružja Teritorijalne obrane Jugoslavenskoj narodnoj armiji, uvelike otežala demokratizaciju Hrvatske i njenu kasniju političku i gospodarsku izgradnju na novim, slobodnim temeljima. Zato ćemo povremeno donositi svjedočanstva iz toga doba. (Uredništvo.)

užasnom prljavštinom. Slobodno mogu reći da su higijenski uvjeti u bilo kojoj štali na višem stupnju nego u tim izbama. To je trajalo mjesecima sa ciljem da bi me se fizički i psihički rastočilo, da bi se olabavila moja savjest i prihvatilo vlastito terećenje sebe i ostalih onim što su tražili od mene, onim što su mi govorili, što i kako moram priznati. Umjesto da ti isljednici upregnu svo svoje znanje i materijalno-tehnička sredstva da se razotkriju pravi krivci, ukoliko je to djelo zaista napravljeno, oni organiziraju metodologije iscjeđivanja priznanja, i to onog njihovog sugeriranog po svaku cijenu, od osoba koje su izabrali i koje odgovaraju njihovim vizijama likova 'zločinaca'." Đuro Perica nastavlja: "Nepoznati inspektor me je zgrabio za prsa, upotrebljavajući cit. izraze. No, vrhunac cinizma je bio kad me udario nogom u predjel donjeg trbuha govoreći: '...da mi nismo humano društvo kožu bi ti oderao'. Dakle, na jednoj strani mi se govori o humanizmu, a na drugoj me se tuče, prijeti i šikanira, te najbesprizornije vrijeđa na način koji baca ljagu i sramotu na naše državne organe. Nakon ovog besprizornog fizičkog, psihičkog i lingvističkog terora, inspektor je inzistirao da potpišem iskonstruirani zapisnik o krivičnom djelu koje nisam počinio. Normalno je da ja nisam htio potpisati takav zapisnik, jer je bio čist falsifikat onoga što smo razgovarali, jer sam negirao ono što mi se stavlja lažno na teret. Na to moje odbijanje ponovno sam bio obdaren lingvističkim hitovima toga gospodina, uz prijetnju da će doći jedan drugi koji nije miran kao on, jer da on više nema živaca da me dalje isljeđuje, a da onaj koji dolazi ima načina da mi izbije Hrvatsku iz glave."

Perica zatim opisuje postupke Laze Blagojevića i kaže: "Eskalacija terora i ponižavanja je rasla sa ciljem da se dođe do onoga što su pojedinci sebi postavili kao moto, a što su kasnije i sami iskazali, oni su taj slučaj morali baš tako riješiti kako su ga sudu prezentirali i kako ga je javno tužilaštvo prihvatilo. Nažalost, za njih je bila jedina istina moje priznanje koje su morali iznuditi pod svaku cijenu, a niti ima sada išta materijalno konkretno što bi me teretilo. Lazo je veoma pažljivo pisao što je htio da mu priznam, a kad sam pritom protestirao govoreći mu da ne konstruira krivicu i stvari koje nisam učinio, udarao me šakom u lice,

a biser svega mu je bilo spominjanje moga oca. Uvijek bi počimao sa: 'Eto, tako je tvoj jadni otac nastradao!'" Nastavlja Perica: "I moj otac je ubijen bez suda i presude, te da on (Lazo) nije naplatio sve dugove. O kakvim se to dugovima radi ja samo mogu pretpostaviti, jer da je sada njegovih 5 minuta. Silno zaprepašten takvim izjavama i postupcima jednog službenika državne sigurnosti, shvatio sam da je on nosilac otvorenog šovinizma i bezsavjesnosti. Shvatio sam da je taj čovjek u stanju bez imalo grižnje savjesti provesti u djelo sve svoje prijetnje, da će me po njegovom jednostavno pojesti mrak, da će mi inscenirati bjegstvo i onda me ubiti. Shvatio sam da jednostavno neću doći do suda, za koga sam vjerovao da će suditi na temelju istine i stvarnih dokaza. Znajući da sam nevin a u rukama takvog jednog monstruma morao sam nastojati da kako tako sačuvam život da bi konačna istina o svemu izbila na vidjelo. Ja sam se pismeno žalio sucu istražitelju Vladimiru Markoviću, molio ga da zaštiti moj ljudski i fizički integritet, no taj nije poduzeo ništa. Čak sam tom istom sucu istražitelju Marković Vladimiru dao iskaz o premlaćivanju i zlostavljanju, što je on kao i moje ostale iskaze zapisao i obećao mi da će taj masakr spriječiti. To je uzeto kao službeni sudski zapisnik u istražnom postupku, svjedok je njegova daktilografkinja. No, umjesto tog zapisnika, na sudu se pojavljuje drugi u kojem se konstatira da sam odbio dati iskaz. Ističem da je sudac istražitelj Vladimir Marković znao što se sa mnom radi, znao je da me se muči i da je namjerno falsificiran moj iskaz."

Dr. Marko Veselica mi je inače spominjao, da se navedena žalba g. Đure Perice namjerava poslati u Madrid na KESS, kako bi se Europi prikazalo stanje ljudskih prava. Znam i inače da je slučaj "mine pred Privrednom bankom u Zagrebu" držao u napetosti dio ljudi u pravosuđu, ali i dio zagrebačke i hrvatske javnosti. Dajući Peričinu žalbu na čitanje, mi smo tada radili u granicama onog što je bilo moguće.

5. Pred kraj 1980. izbio je slučaj s potpisima peticije za donošenje zakona o amnestiji političkih osuđenika. Meni je o tom nešto ranije govorio dr. Marko Veselica, ali ja

nisam prema tome pokazao sklonost. Čini mi se da sam čak bio protiv skupljanja potpisa. Međutim, kad su nastale gužve, alarmirali su me, pa sam i ja bio sudionikom razgovora i rasprava kod dr. Hrvoja Šošića, u stanu kod obitelji Paraga, kod gospodina Slobodana Budaka, gospodina Dražena Budiše i dr. Sjećam se da sam pisao neke protestne tekstove, koje je imala potpisati i poslati majka gospodina Dobroslava Parage. Protestna pisma su bila namijenjena visokim funkcionerima i državnim odnosno partijskim tijelima u Hrvatskoj i tadanjoj Jugoslaviji. Dobroslav Paraga je bio pritvoren 14. studenog 1980., kad je navodno prenio poslano poštom u Beograd, pa sam ja iz razgovora i rasprava sastavljao "guste tekstove." Prema mojim bilješkama u predstavkama smo isticali nezakonitost lišenja slobode, zastrašujuća, iscrpljujuća ispitivanja, slabo zdravstveno stanje Dobroslava, teške higijenske uvjete i sve druge povrede zakona na štetu osumnjičenog Parage. Mi smo u tim tekstovima govorili samo o radu Dobroslava Parage na prikupljanju potpisa za amnestiju političkih zatvorenika kao jedinom razlogu uhićenja. Da li su ti tekstovi, koje smo sastavljali u prilog Parage, doista otposlani, to iz evidencije ne mogu utvrditi. Inače, prema mojoj evidenciji, peticiju su potpisala 43 istaknuta hrvatska javna i kulturna djelatnika i to: Franjo Tuđman, Vlado Gotovac, Marko Veselica, Jozo Ivičević, Jure Dobrović, Franjo Zenko, Dražen Budiša, Damir Štambuk, Zvjezdana Znidarčić-Begović, Ivan Zvonimir Čičak, Ferdo Bušić, Živko Kustić, Damir Begović, Ante Čičak, Jakov Ćurić, Nikola Soldo, Rudolf Labaš, Lav Znidarčić, Jerko Kirigin, Zvonimir Puškarić, Juraj Kolarić, Zlatko Tomičić, Teodor Dorotić, Petar Šegedin, Ivan Supek, Novak Simić, Juraj Kallay, Fran Kršinić, Radovan Ivančić, Dobriša Cesarić, Dobroslav Paraga, Dalibor Brozović, Šime Balen, Vlado Marić, Andrija Maurović, Hrvoje Šošić, Ana Gotovac, Dušan Katunarić, Marija Brida, Zvonimir Kulundžić, Tomislav Jugović, Ratko Peraić i Željko Hegedušić.

6. U kontaktima i razgovorima povodom hapšenja Dobroslava Parage i oko peticije pojavio se je i slučaj Brajder. Taj mladić, inače prijatelj Dobroslava Parage, nađen je mrtav ispred kuće u kojoj je stanovao u Novom Zagrebu. U našem

krugu je bilo jakih zahtjeva da se slučaj Ernesta Brajdera iskoristi protiv režima. Stvar oko Brajdera je preuzeo Slobodan Budak. Koliko znam Budak je razgovarao s liječnicom iz prve pomoći, koja je provela postupak utvrđenja smrti pok. Brajdera. Budak se je sastao i s Brajderovim bratom koji je inače živio u Njemačkoj i koji nije dao povoda da se oko toga dalje radi.

Koliko znam na tome se je i završilo. Budak je, s obzirom da je ranije bio okružni javni tužitelj, u cijelu stvar unio profesionalizam, pa se nije moglo javno tvrditi da je Brajdera ubio režim. G. Paraga će mnogo godina poslije toga "slučaj Brajder" unositi u javnost, očito iz političkih razloga.

7. Posao oko peticije se nije smanjivao. Dapače, k meni je počeo dolaziti književnik Zvonimir Kulundžić radi savjeta u svezi nastalog stanja. Naime, gospodinu Kulundžiću je izvršen pretres i između ostalog odnesen rukopis knjige o Krleži. Književnik Kulundžić je imao stanovite indicije i o sudjelovanju samog Miroslava Krleže u toj raboti. Nedugo zatim Kulundžić je uzeo za branitelja odvjetnika gospodina Vladu Ivkovića, jer ja u tom trenutku nisam imao odvjetnički status. Mogao sam tek savjetodavno biti od neke koristi. Književnik Kulundžić će zadržati sa mnom stalne veze, postati kasnije moj klijent i dugogodišnji dobar znanac, te je velik i vrijedan djelatnik na mnogim poljima kulture i politike u Hrvata.

8. Početkom prosinca 1980. i režimska štampa je pisala na temu peticije o amnestiji političkih osuđenika. Poznati novinar i publicist Joža Vlahović objavio je u dnevnom listu **Vjesnik** 4. prosinca 1980. članak pod glavnim naslovom "Podvale s peticijama — političke stranputice". U tom podužem tekstu pisalo je i ovo: "Zgotovljena u privatnim kuhinjama nekolicine mahera još iz 1971. odjednom se pojavila nova 'stara peticija'. Ali se više nije inzistiralo na amnestiji svih osuđenih 'za verbalna krivična djela političke naravi', već je samim izbacivanjem riječi 'verbalna', dobila posve novi smisao. Sad se tražilo, uz pozivanje i na član 157. Ustava SFRJ, s još oštrijim obrazloženjem, amnestija za sve političke krivce. A to je vidite druga pjesma." U podnaslovu

"Zamjena papira" Vlahović je pisao: "Postavlja se odmah pitanje, tko će sada to potpisati, kad stvar više nije o običnoj 'humanoj akciji'. Ali, pokazalo se, problema nema! Zašto ponovno tragati za potpisnicima i s rizikom da odbiju, pitati one koji su već jednom nešto slično potpisali da potpisuju ponovno, kad je najjednostavnije i najsigurnije, samo — zamijeniti papire! Tako se mađioničarskim trikom dostojnim političkog podzemlja 38 potpisnika praznog papira našlo u neobranom grožđu. Istini za volju, među njima je bila i nekolicina ljudi doista od ugleda, koji su tako potvrdili, htjeli to ili ne, i zahtjev novog teksta koji nisu ni vidjeli, pa i amnestiju i za takva krivična djela kao što su otvorena neprijateljska propaganda, terorizam, organizirana akcija za rušenje ustavnog poretka, špijunaža itd., čak i svaki zločin i drugi kriminal koji se može dovesti u vezu s političkim motivom ili je u biti 'političke naravi'."

9. Došao mi je znanac i prijatelj ing. Zvonko Habuš, bilo je to oko 10. prosinca 1980., i pričao o strahovitom psihološkom stanju među zagrebačkim intelektualcima. Kazao je da je bio kod Vanje Radauša, istaknutog hrvatskog kipara, i da je gospodin Radauš u silnom strahu od progona. Idući po gradu s dr. Markom Veselicom i sâm sam osjetio da se ljudi jako boje. Jedan sveučilišni profesor na tadanjem Trgu Žrtava fašizma doskoči pozdraviti dr. Veselicu, poljubi ga i odmah pobježe u kućnu vežu. Moj prijatelj književnik Kazimir Klarić, kad nas je sreo zajedno, dobaci da sumnja da ću ja s prijateljem i na jednoj nozi stajati!

10. Sasvim na kraju 1980. g. došla je vijest, da je dr. Marko Veselica postao članom Helsinškog komiteta za ljudska prava "grupe Saharov". Među papirima nalazim skice pisma što smo sastavljali za stanovitog prof. Hofera u Švicarskoj u svezi s tim članstvom. Nažalost, nismo kasnije mogli ništa s tim postići.

Uzbudljiva 1981. godina

1. U početku 1981. započeo je proces dr. Tuđmanu. Sjećam se da sam s dr. Veselicom jedne večeri bio kod dr. Tuđmana. Nisam sudjelovao u njihovom razgovoru, već sam više slušao. Kako je optužnica protiv dr. Tuđmana stala na pravnu snagu, čini mi se da je dr. Tuđman govorio da se njegova optužnica može dijeliti ljudima. Dr. Veselica i dr. Tuđman su govorili o općim prilikama i zajednički procjenjivali stanje u Hrvatskoj. Dr. Tuđman je spominjao i ime nekog novinara Markovića, kojeg da je primio, a oko koga je nastala zavrzlama u beogradskim informativnim medijima. Optužnica je teretila dr. Tuđmana da je "...u razdoblju od 1977. do 1980. godine u intervjuima koje je davao stranim novinarima radi objavljivanja u stranim sredstvima javnog informiranja lažno prikazivao položaj hrvatskog naroda kao i ostvarivanje demokratskih sloboda građana u SFRJ..."

2. U samom početku 1981. često sam išao s dr. Markom Veselicom na razna mjesta i kod raznih osoba. Naime, Veselica nije imao automobil, pa bih ga vozio i ujedno s njim bio na raznim razgovorima. Tako se na pr. sjećam, da je dr. Veselica išao kod dr. Radovana Ivančića, akademika, koji je bio potpisnik peticije. U tom razgovoru nisam sudjelovao. Nedugo poslije toga bili smo zajedno i kod gospodina Vlade Gotovca. Sjećam se da su gospoda vrlo blisko razgovarali, te da je u razgovor ulazila i gospođa Vlasta Gotovac. Situacija s peticijom o kojoj sam govorio nije se jednostavno smirivala, a dr. Veselica i dr. Hrvoje Šošić su u cijeloj toj stvari imali stanovite uloge koie meni nisu bile sasvim objašnjene, niti sam ja to tražio. Znam da su potpisnici peticije zvani na sud koji je većinu saslušao, što smo komentirali u širim krugovima te pomagali im savjetima.

3. Tadanje stanje odnosa između države i crkve opisao je kardinal Franjo Šeper na hrvatskom programu vatikanskog radija dne 9. veljače 1981. uoči godišnjice smrti kardinala Alojzija Stepinca. Izjavu smo tada dobili dr. Marko Veselica i ja od nadbiskupova tajnika dr. Stjepana Kožula, a kasnije je bila objavljena u **Vjesniku nadbiskupije zagrebačke** br. 2 81. Izjava glasi:

"Ovogodišnju spomen-godišnjicu smrti kardinala Alojzija Stepinca proživljavamo pod teškim dojmom izjava koje je nedavno o njemu dao jedan naš vrhovni partijski i politički rukovodilac a koje su prenesene

preko radija i štampe. Ne želim se ovdje upuštati u dijelove izjave koji govore o onome za kojega se podrugljivo veli da 'glumi alter ego Stepinca', što očito označuje zagrebačkog nadbiskupa Kuharića čiji je pastoralni posjet hrvatskim katolicima u Australiji okarakterizirao vrlo uvredljivim riječima za te iste vjernike. Isto tako usput spominjem da sam i ja u poznatoj izjavi bio počašćen nekim ukorom jer razgovaram s jednim svećenikom svoje nadbiskupije koji živi kao emigrant u inozemstvu zbog čega bi, prema izjavi, Vatikan trebao uredovati protiv mene u interesu korektnih međudržavnih odnosa. Izjava je uglavnom usredotočena oko kardinala Stepinca kojega se prikazuje kao stranačko-političku ličnost prvoga reda, čak kao režisera uspostave NDH u dogovoru s okupatorima. Činjenica jest da su davalac izjave i nadbiskup Stepinac u jednom historijskom času naše povijesti stajali jedan nasuprot drugoga, ali ne u jednakim ulogama: jedan je bio tužitelj, a drugi optuženi. Nitko nema ništa protiv toga de netko nastoji obrazložiti, opravdati ili obraniti svoje čine iz prošlosti, ali sve mora počivati na istini i na činjenicama, a ne na nekim konstrukcijama. To nažalost, nije ovdje slučaj. Mi možemo s pravom reći ono, što je u novinama stavljeno kao naslov izjavi o kojoj govorimo, činjenice su drugačije. Ali ovaj puta u prilog nadbiskupa Stepinca. Slika koja se tu, a vjerojatno i u knjizi, daje o nadbiskupu Stepincu jest historijski falsifikat. Ja sam za vrijeme studija na univerzitetu u Rimu krož sedam godina bio kolega Stepinčev i s njim sam zajedno živio u kolegiju. Kasnije sam prvih sedam godina njegove biskupske službe, od 1934. do 1941., bio njegov osobni tajnik kao čovjek njegova osobnog povjerenja. Na kraju me Sv. Stolica imenovala njegovim nasljednikom. Mislim da sam kao malo tko imao priliku upoznati njegov karakter, njegov mentalitet i pratiti izbliza njegov život i rad. Moram priznati da sam ja poznavao i doživljavao drugačijeg Stepinca nego ga prikazuje gospodin Blažević. Da, Stepinac je bio vrhunski rodoljub, on je ljubio svoj narod, identificirao se s njim, jer je to smatrao svojom moralnom obavezom. Ali on nije nikada bio političar, a još manje stranački političar. Ako je nadbiskup Stepinac zauzimao takav oštar stav protiv komunizma, nemojmo zaboraviti da to nije bilo samo pitanje materijalističko-ateističke ideologije, nego je Stepinac imao pred sobom jednu jedinu konkretno ostvarenu sliku komunizma, a to je bio staljinizam, kojega već odavno čitav svijet, uključivši i Sovjetski Savez, osuđuje i proklinje. Ove teške optužbe protiv nadbiskupa Stepinca, napose tvrdnja o njegovoj političkoj ulozi i o navodnom ustaštvu, trebalo bi dokumentima dokazati, što do sada nitko nije učinio i nije mogao učiniti, jer kako rekosmo: činjenice govore drugačije.

Nadam se da će doći vrijeme kad će se i proces protiv nadbiskupa Stepinca moći kritički, bez predrasuda, i bez strasti prosuditi. Nemojmo zaboraviti da onim svjedocima koji su na procesu trebali svjedočiti u prilog nadbiskupa Stepinca nije dana ta mogućnost s obrazloženjem da njihovo svjedočanstvo nije relevantno. Među tim potencijalnim svjedocima koji su uzalud čekali u jednoj prostoriji pored sudnice bio sam i ja. Premda znamo da se u našim školama kardinal Stepinac prikazuje kao ratni zločinac i neprijatelj države, žao nam je da su s tako visokog mjesta pale ove teške izjave koje sigurno ne pridonose smirivanju duhova koje bi u današnjem času itekako bilo potrebno.

Slava kardinalu Stepincu."

4. Na Savjetu republike 12. veljače 1981. nastupio je gosp. Jure Bilić, predsjednik Sabora SRH, a list **Borba** od 13. veljače prenio je dio tog izlaganja. U **Borbi** je pisalo i ovo: "Bilić je spomenuo ilegalnu djelatnost poznatih nacionalista Gotovca, Veselice i Tuđmana i s tim u vezi najavio početak suđenja posljednjoj dvojici." Dr. Veselica je zajedno sa mnom skicirao odgovor za svu trojicu. S tim skicama smo 16. veljače navečer bili kod dr. Tuđmana. No, dr. Tuđman je toga dana već bio poslao svoje pismo Biliću, pa od zajedničkog pisma očito nije bilo ništa. Dr. Tuđmanu je bilo zakazano suđenje, pa je i atmosfera u razgovoru između njega i dr. Veselice bila povezana sa svim tim što se je događalo. Dr. Tuđman držao se je suzdržano, dao nam je primjerak pisma upućenog predsjedniku Biliću. Na kraju razgovora čini mi se da je bio dogovor, da trebamo navratiti drugi tjedan.

Dr. Veselica je nastavio raditi na pismu Biliću, a ja sam pravio sad nove skice. To je nekako poduže potrajalo. U međuvremenu smo bili opet kod Gotovca. Konačno je tek 11. ožujka 1981. dr. Veselica poslao svoje pismo predsjedniku Sabora Juri Biliću. Pismo dr. Veselice glasi:

Zagreb, 11. ožujka 1981. god.

Dr. Marko Veselica
41000 Z a g r e b
Ilica broj 117 a

PREDMET: Otvoreno pismo Predsjedniku Sabora
SR Hrvatske

P.n.
Jure Bilić
Predsjednik Sabora SR Hrvatske
41000 Zagreb

U općejugoslavenskom listu "Borba" od 13. veljače 1981. god. pisalo je: "Bilić je spomenuo ilegalnu djelatnost poznatih nacionalista Gotovca, Veselice i Tuđmana i s tim u vezi najavio početak suđenja posljednoj dvojici." "V,esnik", vodeći list SR Hrvatske, od 19. veljače 1981. god. donio je Vaše autorizirano izlaganje na Savjetu republike od 12. veljače 1981. god.

U tekstu i u posebno izvučenom dijelu s velikim slovima kazali ste: **"Svi oni koji su protiv nas i koji bi izdali zemlju i služili tuđinu to su kontrarevolucionari, o njima moramo govoriti kao o kontrarevoluciji a ne kao opoziciji".** U podnaslovu koji glasi: **"Raskrinkavati izdajničke grupe"** piše i ovo: **"I zbog naše situacije u zemlji moramo raskrinkavati ovu grupu oko Veselice, Gotovca i drugih, bez obzira što su ranije bili, jer svojim djelovanjem idu objektivno u fašizaciju. Oni su došli, ako ne na ustašku, ono barem na proustašku i više na jednu HSS mačekovsku liniju, kao što je Tuđman. Oni žele razbiti ovakvu Jugoslaviju tvrdeći da Hrvatska u SFRJ ne može ostvariti svoje interese."**

Rekli ste i ovo: **"Pored očiglednih teškoća ekonomske prirode, a koje mogu biti još i veće..." "Predpostavlja se da je životni standard u Jugoslaviji opao za devet a u Hrvatskoj za šest posto." "Zato mislim da moramo shvatiti vrijeme u kojem živimo."**

Očigledno Vas svjetska javnost ne ostavlja mirnim, pa rekoste: **"Mi bismo trebali razgolititi svijetu pravo stanje".**

Vi na ovaj način, koristeći svoj položaj predsjednika zakonodavnog tijela Hrvatske, okupirate sve osnovne ljudske i građanske vrijednosti, koje je zapadna civilizacija, zapravo cijeli ljudski rod, s toliko muke gradio i branio vjekovima. Najavljujući suđenje Tuđmanu i meni, Vi dovodite u pitanje temelje pravne i demokratske države.

Protivno dostignućima ustavnog i pravnog poredka civiliziranih i demokratskih zemalja, suprotno ustavima i zakonima SFRJ i SR Hrvatske, Vi dovodite u pitanje nezavisnost suda, pretvarajući ga u goli instrument formalnih grupa u strukturi vlasti i, što je najgore, Vi se s tim ponosite! Vi to proglašujete najvišim dometom pravnog i socijalnog razvitka, najimpresivnijim dostignućem kojem nema premca na svijetu!

S kojim pravom se i na temelju kojih načela Vi stavljate iznad zakona i suda? Na temelju kojih zasluga Vi određujete što je istina, a

što laž, što je dobro a što zlo? Suprotno svemu što je zapisano u ustavima i zakonima SFRJ i SR Hrvatske, osobno pokušavate uzurpirati zakonodavnu i sudsku vlast preuzimanjem uloge tužitelja i suca i negacijom građanskih prava za sve one koji drugačije od Vas misle. Vi ih ni manje ni više smještate među "zločince, neprijatelje, agente i kontrarevolucionare".

Demokratski hrvatski komunisti, intelektualci i svi građani koji teže većoj demokraciji i slobodi, nadali su se nakon distanciranja naše zemlje od staljinizma, nakon obračuna s metodama progona ljudi preko tajne policije čiji je simbol bio Aleksandar Ranković, poslije progona i izmišljenih političkih procesa iz 1971. i 1972., da će moći javno i otvoreno iznositi svoja uvjerenja pa makar i bila maksimalno različita od službenih stajališta političkih vrhova i da se to neće smatrati zločinom u ovom društvu, nego kreativnim doprinosom i dobronamjernim poticajem za rješavanje poteškoća iz kojih je tako teško nalaziti produktivne izlaze.

Po zdravom razumu, meni nije i ne može biti jasno; zašto Vi meni i bilo kome, tko drugačije misli od Vas i Vaših jednomišljenika, oduzimate ne samo pravo na mišljenje, nego na život, na opstanak? Zašto neprekidno tražite naše uništenje? Uporno već preko 10 godina razvijate silnu mržnju prema nama i osporavate nam i jedan milimetar životnog prostora u vlastitoj domovini, koju mi toliko volimo? Zašto (nama) i meni uporno prijetite progonom i likvidacijom, služeći se svim oblicima javnog pritiska? Mislite li putem prijetnji izgonom i uništenjem iščupati iz naših grudi svijest i ljubav prema domovini i time spriječiti sudjelovanje u njenoj sudbini?

Očigledno, Vi i ja imamo različiti odnos prema Hrvatskoj, prema njenom položaju u Jugoslaviji, Evropi i svijetu. Mi potpuno različito vrednujemo i proživljavamo njenu prošlost i sadašnjost i snivamo o njenoj budućnosti. Takve razlike bi trebalo respektirati i priznati dijalog s razlikama u mišljenjima, koji ne bi ugrozio opstanak Hrvatske i njen budući razvoj.

Jugoslavija, kao što je poznato, želi razvijati dobre odnose sa svim državama svijeta, neovisno od političkih filozofija i društvenog uređenja. Čak se surađuje i vodi dijalog s predstavnicima država koje su nositelji oružanih sukoba i osvajanja tuđih teritorija, jer ta formula, preko dijaloga, nudi put spasa i konstruktivnog svladavanja suprotnosti. Međutim, to načelo se ne primjenjuje u nutarnjem životu u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Uporno se i bezrazložno osporava ne samo pravo na dijalog nego i pravo na život. To očigledno nije konzistentna politika i ona ne može uvjeriti nikoga, tko je objektivan i dobronamjeran, da je to normalno i u

skladu s bilo kojim načelom, koje ima ambiciju za duži rok i kojeg praksa ne demantira.

Ja ne znam zašto bi jedino Vi i oni koji s Vama dijele mišljenje i vlast imali monopol nad hrvatskim rodoljubljem, ravnopravnošću i bratstvom u jugoslavenskoj zajednici? Zbog čega bi Vi imali monopol nad sudbinom Hrvatske i zašto bi Vaša stajališta, način razmišljanja i djelovanja bila jedino meritorni i produktivni za opstanak i razvoj naše zajedničke domovine, kao i za preobrazbu Jugoslavije?

Da li Vi sebe smatrate carem i apsolutnim gospodarem Hrvatske, a nas ostale robovima, koji dok Vi ne kažete ne smiju dignuti glavu, jer su, eto, "niža rasa", ostaci fašističkih hordi iz II. svjetskog rata i sluge najreakcionarnijih snaga na Zapadu? Evropa je već davno svladala tu bolest mahanja s fašizmom. Tako je Giscard d'Estaing, predsjednik Francuske Republike, radi svladavanja teških rana prošlosti, koje su ostavili sukobi između njemačkog i francuskog naroda, radi sreće i budućnosti novih generacija, radi stvaranja Evrope ljubavi, praštanja i povjerenja, ukinuo proslavu Dana pobjede, što je izazvalo odobravanje svih ljudi i naroda dobre volje, svih koji žele da Evropa već jednom postane oaza mira, demokracije, slobodnih nacija i pojedinaca. Čini mi se da je stalno prizivanje i podgrijavanje aveti fašizma i ustaštva već pročitan i istrošen alibi za skrivanje vlastite odgovornosti zbog teške gospodarsko-društvene i psihološke krize u kojoj se već dugo nalazi hrvatsko i jugoslavensko društvo. Uporno se, u uvjetima goleme inflacije, još uvijek ogromnog broja radnika u inozemstvu, relativno velike nezaposlenosti u zemlji, visokog porasta troškova života, pada produktivnosti rada, enormnog platnog deficita i visokih inozemnih zaduženja jugoslavenske privrede, za to stanje hoće optužiti ljude, koji nedužno i beznadno čame u zatvorima, izopćeni iz društvenih zbivanja. Čak da su i krivi, što u većini nije ničim dokazano, nad njima se ne smije provoditi osvetnička odmazda i uništavati njihove živote, jer i najveći zločinci ne bi po našem ustavu i zakonima smjeli biti mučeni i šikanirani, nego bi im trebalo omogućiti da svoje godine zatvora provedu u čovječanskim uvjetima. Zlo se ne može liječiti zlom, nego plemenitošću i dobrotom, kao što je to radio Isus Krist, dajući svoj smrtni život ljudima, da bi na zemlji pobijedila pravda, ljubav i sloboda. Nama danas trebaju takve mudrosti i plemenitosti u kojima bi ljudi zaluđeni strastima moći, vlasti i uživanjima, mogli naći neki viši smisao, milosrđe i mirnoću, iz čega bi mogla rascvjetati tolerancija i ljubav među ljudima i narodima.

Svakodnevno i već godinama slušamo, kako od Vas tako i od drugih odgovornih funkcionara u Jugoslaviji i Hrvatskoj, poznatu rečenicu: "Naše samoupravno, socijalističko, demokratsko i pluralističko društvo.." Pa, ako se to stalno ponavlja, zašto Vi, Predsjedniče Sabora SR Hrvatske, ne pružite takvu mogućnost meni osobno, a i svim ostalim koji ne misle kao Vi, ne samo obrane nego i iznošenja vlastitog mišljenja u svim sredstvima javnog informiranja kako bi se i potvrdio taj pluralizam?

Nije razborito organizirati krivični progon protiv mišljenja, jer iza mene ne stoji nikakva sila, novac i utjecaj, nego savjest i moralna energija, koja traži pravo da se iskaže javno i otvoreno. Samo razumijevanjem i tolerancijom može se otkrivati nove spoznaje i na višoj razini osmisliti život. Zbog toga ne vidim razlog da Vi koristite monopol nad informacijama i vlast da hrvatsku, jugoslavensku i svjetsku javnost uvjeravate, da smo mi zločinci Što želite time postići? Naša šutnja neće riješiti ni jedan problem ovog društva! Mi nemamo pretenzije na nepogrešivost, mi ne želimo suditi i nikome oduzeti pravo, ali se želimo osjećati odgovornim za sudbinu svoga naroda i civilizacije kojoj rođenjem, životom i snovima pripadamo. Mi želimo da to svijet zna, da mu to u punoj slobodi kažemo.

Kao gospodarski stručnjak s najvišim akademskim stupnjem doktora gospodarske znanosti, kojeg sam stekao na hrvatskom sveučilištu u Zagrebu, postavljam Vam pitanje: Zašto Vi i grupa koja s Vama vlada u mehanizmu države i partije nikog izvan svojih struktura i svojih istomišljenika ne motivirate da traže kreativna rješenja i modele organizacije na području gospodarske znanosti za izlaz iz teškog ekonomskog stanja? Ovo posebno i zbog toga, što postojeći aparat i kadrovi ne nude prave mjere i prihvatljiva rješenja. Kako svladati začuđujući deficit od 4,5 milijarde dolara godišnje u metalnom kompleksu i ogromnu neracionalnost i rasipanje energije koje ga prate, o čemu je kritički govorio dr. Ivo Perišin u intervjuu časopisu "Komunist"? Zar ne bi kritička rasprava, bez ideoloških etiketa i stalnog traženja klasnog neprijatelja, fašista i separatista, mogla dati spoznaje, načela, metode i ekonomske instrumente te oblike upravljanja, koji bi bili daleko djelotvorniji?

Što je s Vašom odgovornošću, kao i odgovornošću ostalih koji su u tome sudjelovali, za potpuni i skupi promašaj u izgradnji aluminijskog kompleksa "Jadral" u Obrovcu? Prema pisanju 'Vjesnika" od 19. veljače 1981. god. i nakon rasprave u Odboru Vijeća udruženog rada proizlazi, da zbog tog promašaja radničku klasu Hrvatske treba za slijedećih 5 godina opteretiti s 5 milijardi novih dinara! Da li bi se o tom promašaju mogla voditi meritorna i do kraja otvorena rasprava u javnosti, bez opasnosti da netko bude etiketiran i krivično progonjen? Jedino slobodna rasprava svih mogućih čimbenika hrvatskog društva može dovesti do

dijagnoze o razlozima ovakvih i sličnih promašaja i do izgradnje znanstveno stručnog i političko interesnog instrumentarija i mehanizma odgovornosti, koja neće dopuštati goleme promašaje, dok hrvatskoj privredi toliko hitno trebaju investicije za njenu modernizaciju, a hrvatskoj radničkoj klasi sredstva za podizanje ugroženog standarda.

Dalje, Vi mene i druge sa mnom napadate i optužujete da želimo rušenje Jugoslavije. Ja nisam za rušenje, ja sam za izgradnju humanijeg svijeta i efikasnijeg gospodarskog i političkog modela u mojoj užoj i široj domovini, za respekt svega što je vrijedno da živi u sadašnjosti; ja sam za kritički dijalog i vrednovanje svačijeg rada pred licem javnosti, za ograničenje moći pojedinaca i grupa i onemogućavanje svake diskriminacije. Ja sam za Jugoslaviju u kojoj će se krenuti s deklaracija i proklamacija na stvarne promjene. Vi na ta moja načela, da se moraju svladati problemi prošlosti, da se umjesto mržnje i konfrontacije prijeđe na opraštanje i razumijevanje, da se ostvari demokratsko društvo, da se poštuje svaki pojedinac i nacija, stalno lijepite etikete najgore vrste oslanjajući se na vlast i moć, prijetite mi progonom i organizirate hajke, ocjenjujući to kao najprogresivnije čine.

Ako Vi nastavite i ustrajete tako nemilosrdno progoniti one koji se s Vama ne slažu, to može i dovesti do privremene pobjede Vaših stajališta, na čemu Vam niti malo ne zavidim, jer smatram da to nije ni mudro, ni plemenito. Sudeći nas i progoneći samo zato što smo vezani za sudbinu hrvatskog naroda i što kritički prosuđujemo njegove interese i odupiremo se progonu nevinih, Vi koji držite vlast u Hrvatskoj ne možete u tome naći sreću i smisao, jer bolje je patiti i biti progonjen, nego progoniti druge!

Na kraju, po ustavnom, zakonskom i prirodnom pravu na javni odgovor pred domaćom i svjetskom javnošću, postavljam Vam pitanja:

1. S kojim pravom ste me optužili i unaprijed mi presudili, bez dokaza i redovnog sudskog procesa?
2. Da li Vam je poznat postupak, procedura i organi krivičnog gonjenja u SR Hrvatskoj i zašto koristite svoj položaj Predsjednika Sabora SR Hrvatske za stvaranje poteškoća sudu odnosno za manipulaciju sa sudskom funkcijom?
3. Mislite li da možete "raskrinkavati" kako kažete sve koji ne misle kao Vi ne priznajući im čak ni pravo na odgovor i obranu?
4. Zar je svjetska i domaća javnost Vaš instrument, kojeg ćete koristiti kad to Vama padne na pamet?
5. S kojim pravom, Vi kao pojedinac, najavljujete radničkoj klasi i narodu nestašicu, nezaposlenost i još veću sveopću krizu? Jeste li dovoljno stručni i pozvani da prosuđujete sami o perspektivama i sudbini radničke klase i radnih ljudi?
6. Jesu li vrijednosti radničke klase i hrvatskog naroda Vaš monopol s kojim možete samovoljno raspolagati ili svatko od nas, baš kao i Vi, ima pravo sudjelovati u sudbini i razvoju svoga naroda i njegovih energija?
7. Kao gospodarski stručnjak pitam Vas: zašto se ne objavljuju javno devizne bilance republika i kome je u interesu da te podatke skriva od hrvatskog naroda i svih naroda Jugoslavije?

Morat ćete se pomiriti s činjenicom da i ja imam pravo na obranu pred domaćom i svjetskom javnošću!

Dr. Marko Veselica

5. Među papirima iz toga doba našao sam i jedan na kojem piše: "Danima, tjednima, mjesecima živi se u neprekidnim opterećenjima, frustracijama i napetostima. Krećem se među ljudima koji su ugroženi od režima, osobno sam i sam takav — a djeca, žena i roditelji imaju pravo na egzistenciju. Sve te prepreke treba preskočiti. U zadnje vrijeme najveći dio vremena provodim s Markom (dr. Markom Veselicom). Imam osjećaj da je najugroženiji, da je nedovoljno oprezan i bez valjane podrške. Iz dana u dan me šokiraju nove okolnosti. Stalno raste potreba za radom u svim smjerovima. Ponekad mi se čini kao da je cijela Hrvatska u nekoj ludoj razigranoj zbrci; oko mene sve ugroženi ljudi. Vike na ljude se šire, strah među ljude ulazi."

Mario Grčević:

Hrvatska jučer, danas i sutra

I ovi su izbori za predsjednika republike i zastupnike u Saboru završeni. Očigledno nisu baš svi hrvatski politički čimbenici sigurni da su službeni podaci korektni. To ovisi o točnosti tvrdnje Dobroslava Parage i dr. Ivana Cesara da su pronađeni bačeni glasački listići za predsjednika republike s njihovim zaokruženim imenima. Vjerujemo — i nadamo se — da su ove tvrdnje plod nesporazuma, a ne posljedica krivih izbornih rezultata, što bi predstavljalo veliku opasnost za mladu hrvatsku demokraciju. U svakom slučaju sumnjama i nepovjerenju moglo se je uvelike izbjeći da su se glasački listići tiskali u državnoj tiskari i sa serijskim brojevima, kao što se to čini u nekim drugim državama. Ukoliko nije bilo većih makinacija s izbornim rezultatima — a vjerujem da ih nije bilo — odgovorne će osobe moći javnosti odgovoriti na gornje tvrdnje i time odstraniti moguće sumnje. U svakom slučaju, izbori su završeni i oni su donijeli svoje rezultate. Bez obzira, sviđali se oni nekome ili ne, moramo ih poštivati.

Zanimljivo je bilo pratiti predizbornu kampanju hrvatskih stranaka, pokušati uklopiti je u povijesni okvir, a u nekim njezinim vidovima usporediti je s političkom agitacijom u drugim zemljama. U predizbornim agitacijama u državama koje nisu tek nedavno izašle iz tmine realsocijalizma, mnogi su vidovi hrvatske predizborne agitacije nezamislivi. Govoriti, na primjer, o nezamjenjivosti pojedinih političara, bez obzira na dužnosti koje obnašaju, izazivalo bi u državama s dugom demokratskom tradicijom samo podsmjeh birača. U takvim zemljama uvriježilo se naime mišljenje da ako se država, kao i bilo koja druga ustanova ili društveno- politički sustav, ne može održati bez određene osobe, da takva država, ustanova ili sustav ne zavređuje da postoji, jer će ionako propasti najkasnije nakon smrti toga nezamjenjivog čelnika. Za takav je slučaj najbolji primjer Titova Jugoslavija. U današnjoj Njemačkoj nitko ne pokušava ustvrditi da je savezni

kancelar Helmut Kohl bio osoba koja je srušila berlinski zid i dovela do ujedinjenja Njemačke, iako je on tijekom tih za Njemačku povijesnih zbivanja bio na čelu svoje države i u okviru svojih mogućnosti usmjerivao je mnoge tadašnje događaje. Nitko ozbiljan neće u Sjedinjenim Američkim Državama reći da je predsjednik Bush svojim djelovanjem doveo do raspadanja Varšavskog pakta i Sovjetskog Saveza, iako je njegovim prethodnicima kao i njemu samome upravo ovo bio jedan od njihovih glavnih političkih ciljeva. U takvim je državama jasno da su velike promjene u svjetskim državnopolitičkim odnosima rezultat zbivanja koja svoj razvitak ne zahvaljuju radu jedne generacije, a još manje jednome čovjeku, nego su zbroj djelovanja većega broja ljudi pa i cijelih generacija političara koje su slijedile, ili su trebale slijediti, volju svojih naroda i branile njegove interese, ali i uskladile svoje djelovanje sa stanjem u svijetu i s djelovanjem inozemnih čimbenika.

U takvom kontekstu neki su političari u Hrvatskoj, tijekom predizborne borbe i agitacije, trebali promatrati stvaranje hrvatske države. Za to stvaranje ne bi se smjelo reći, kao što se to ponekad čulo, da su hrvatsku državu stvorili i ostvarili neki pojedinci. Istina je da su pojedinci usmjeravali državotvorni proces, koji je pak mogao imati samo jedan ishod — nezavisnu državu Hrvatsku. Ovi su pojedinci utjecali na put do ostvarenja toga ishoda kao i na njegov konačni izgled, na ugled novostvorene države u svijetu, na njene granice, na njenu privrednu i vojničku snagu te na njeno unutrašnje uređenje. Njemački savezni kancelar Kohl i njegovi suradnici samo su utjecali na način ujedinjenja Njemačke, ali nisu ga osobno prouzročili, niti su ga na demokratski način mogli spriječiti. Njemačka je vlada, s Helmutom Kohlom na čelu, samo radila svoj posao, isto kao što to rade ljudi u drugim, nedržavničkim zanimanjima. Zato što su igrom slučaja bili na vlasti u razdoblju ujedinjenja, ne znači da su bolji od drugih i da drugi političari ne bi možda uspješnije djelovali u ostarivanju volje nacije koja je težila svojem ujedinjavanju. No to ne znači da oni ne valjaju, niti ta spoznaja umanjuje njihove zasluge u tom poslu.

Kao što se je njemačka nacija morala odlučiti za uje-

dinjenje ili za život u dvjema državama, tako su i za hrvatsku naciju postojale dvije mogućnosti tijekom vala promjena što su zahvatile skoro cijeli svijet u razdoblju nakon pada berlinskog zida; Hrvati su nakon 900 godina ograničene samostalnosti ili potpune nesamostalnosti mogli odlučiti da ostanu u Jugoslaviji i pristanu na bržu ili polakšu asimilaciju, ili su se morali boriti za ostvarenje nezavisne hrvatske države koja osigurava daljnji opstanak Hrvata kao posebne nacije. Hrvatski narod odlučio se je za ovo drugo rješenje i državotvorna težnja, što je dugo vremena u njemu samo djelomično tinjala, u zadnjih se pedesetak godina snažno rasplamsala, pogotovo u političkoj emigraciji, i tako urodila plodom. U tom jačanju državotvornoga procesa naravno je da su izbile na vodstvo nove vodeće osobe. Da nije bilo njih, našli bi se drugi koji bi preuzeli vodstvo u stvaranju hrvatske države. Svaki bi od njih možda vodio drugu konkretnu politiku, no konačni cilj, hrvatska država, bio je neminovna posljedica procesa, jer u kontekstu političkog pluralizma i težnje Hrvata za svojom državom, nije moglo biti demokratski izabrano hrvatsko čelništvo koje bi težilo drugome cilju. To nam može biti jasnije ako uvidimo činjenicu da hrvatski narod nije dao povjerenje određenim političarima možda zbog njihova osobnog šarma nego zato što su ti političari stali uz narod i počeli zastupati ono što je narod želio. Zbog toga ih je narod izabrao. Opasno je ako bi te osobe zaboravile na stvarnost i na činjenicu da su na mjestima na kojima se nalaze zato što je to narod odredio na izborima i za ostvarenje točno određenog cilja. Ako bi oni to izgubili s vida, nastala bi nova diktatura ili totalitarizam unatoč formalnosti slobodnih izbora, jer je poznato da ima političara koji znaju manipulirati masama i odvesti ih putom kojim ove nisu namjeravale ići.

Nije valjalo ni kada se tijekom predizborne borbe pričalo, iz bogzna kojih razloga, da su Hrvati današnjom državom ostvarili svoj devetstogodišnji ili čak tisućljetni san. Zar to nije brisanje cijele naše starije povijesti i dostignuća u feudalno doba? Ne bi li stranci na to mogli primijetiti da kakav smo mi to narod koji je trebao skoro tisuću godina da ostvari tu svoju želju? Moramo preboljeti neke svoje pogreške iz prošlosti i osloboditi se kompleksa te reći stvarnu istinu: Hrvatski je narod postignuo svoju državu tek nakon što su je svi Hrvati zaželjeli, svi se za nju borili i nakon što je nastupio povoljan međunarodni položaj koji je omogućio stvaranje ove države. Nikada do sada nisu se istovremeno ostvarile sve ove komponente. Da su se za vrijeme prošlih velikih promjena u svijetu odnosno u našemu dijelu Europe svi Hrvati beskompromisno založili za svoju državu, ova bi se stvorila mnogo ranije i vjerojatno bi se i održala. Sigurno se ne bi moralo čekati do današnjega časa. No kao što je ban Jelačić, iako velik Hrvat, ipak u duši bio odani carski časnik i išao je braniti cara čije je prijestolje bilo ugroženo, a nije iskoristio priliku da Hrvatsku osamostali, ova je prigoda promašena. I kada je habsburška monarhija propala, većina je hrvatskih političara, više ili manje svojevoljno, no svakako bez pristanka naroda koji su trebali predstavljati, ugurala Hrvatsku u zajednicu s Kraljevinom Srbijom, potrčavši "kao guske u maglu" za himerom jugoslavenstva. Konačno, za vrijeme postojanja Nezavisne Države Hrvatske mnogi su se Hrvati borili protiv nje i istovremeno su se zalagali za drugu, "bolju" Jugoslaviju. Samo su neki politički krugovi i pojedinci u našoj prošlosti, kao u prošlom stoljeću dr. Ante Starčević, a u novijoj prošlosti zbog nekih postupaka toliko napadani dr. Ante Pavelić i njima slični, uvidjeli zabludu krilatica "jednokrvne braće" ili "bratstva i jedinstva", koje su uvijek značile da Hrvati moraju pasti pod tuđu vlast. Nažalost, u prošlosti je na vodećim položajima često bilo premalo ljudi koji su vjerovali da su Hrvati dovoljno sposobni i snažni da stvore i održe svoju nacionalnu državu, pa da tek onda, na temelju stvarne ravnopravnosti, traže prijatelje i saveznike i uđu u moguće državne saveze. To je bila prava tragedija hrvatskog naroda i tu su slabost mogli iskorištavati svi koji su željeli staviti Hrvatsku i njen narod pod svoju vlast.

No ta su vremena prošla. Upravo zbog takvih svojih iskustava Hrvati više ne smiju klečati pred drugima. Prečesto i preskupo iskusili smo što to znači. Zbog te naše svijesti, utemeljene na činjenicama i na iskustvu, srpska će se agresija protiv Hrvatske slomiti i napadači će se morati vratiti preko Drine, u svoju zemlju iz koje su došli. Prateći me-

đutim predizbornu agitaciju i neke djelatnosti prije nje, činilo se da to nije glavni cilj svih političkih snaga u Hrvatskoj. Kao što Hrvatska ne smije poprimiti diktatorske osebine svojih neprijatelja, ne smije poprimiti ni oznake slabića. Mora se osloboditi svih povijesnih kompleksa, mora postati racionalna i kritična. Mora se potpuno otresti mitskih sanjarenja o ispunjavanju "tisućljetnog sna" i treba odbaciti sve mistifikacije.

Hrvatska ne smije slaviti sada svoje kosovske bitke, niti smije stvarati nove mitske ličnosti i vješati svuda njihove slike i dizati im spomenike.

Jedna vrsta mistifikacije je romantičarski govor da je Hrvatska mlada država. Time grešnici sakrivaju svoju starost iza jedne mladosti kojoj se sve greške opraštaju radi njena neiskustva. No zaboravljaju koliko je hrvatske krvi proliveno i kolike su suze isplakane, te da se nikakve greške ne smiju zaboraviti. Previše je mladića poginulo, previše ih je prerano ostarjelo, da bi se greške mogle umanjivati pričama o mladoj državi, mladoj vojsci, mladoj demokraciji. Prestara je Hrvatska, preteško je breme njena iskustva da bi po bilo čijoj potrebi postajala mladom, neiskusnom ili čak žutokljunastom. Mentalno premladi, neiskusni i žutokljunasti mogu biti oni koji su rješavali te probleme, no ne treba pri tome, možda i zbog nečijih karijerističkih razloga, pretjeravati. Takvo pretjeravanje, pogotovo u okviru predizborne agitacije, može samo štetiti i učinak je obrnut od onoga koji se želi postići. A kad se počinje javno isticati nečije zasluge, potrebno je omogućiti i da se javno upita i za njihove pogreške. Jedno bez drugoga ne smije biti. Odgovorne osobe će moći, a ako teže demokraciji i morati, na to odgovoriti.

Iduća predizborna agitacija, ukoliko se Hrvatska bude ispravno razvijala, bit će označena slobodom svih državljana koji neće glasovati kao prognanici i izbjeglice, što možda ni ovaj puta nisu morali. Iduća predizborna agitacija morat će biti i bez izjava kao što su bile "nismo obranili Vukovar i Baranju, ali smo obranili Hrvatsku", jer ukoliko ju čuje neki zlonamjernik, mogao bi je krivo protumačiti. Jedino se budala neće zamisliti.

politički pregled

Drugo izdanje knjige "Hrvatski nacionalizam"

Prvo izdanje knjige "Hrvatski nacionalizam", u kojoj je dr. Ivo Korsky sabrao 32 eseja i članka koje je objavio u emigraciji između 1952. i 1981., izašlo je 1983. i danas je posve rasprodano. Na želju nekih mladih osoba u Hrvatskoj, koje su nastojale upoznati razvitak političkih misli u emigraciji u doba kad je bila moguća samo nada da će se Hrvatska osloboditi, pisac je zamolio Nakladni zavod Matice hrvatske u Zagrebu da izda drugo, nepromijenjeno izdanje ove knjige. Za to drugo izdanje napisao je poseban uvod u kojemu opravdava potrebu da tekst ne bude promijenjen.

Prigodom svoga prvoga posjeta Hrvatskoj, nakon 47 godina emigracije, dr Korsky je predao svoju knjigu hrvatskom općinstvu u Europskom domu u Zagrebu dne 4. svibnja 1992. Pred brojnom publikom predstavio je pisca ravnatelj NZMH, hrvatski književnik gospodin Branimir Donat, koji je zatim prikazao knjigu. Nakon njega govorio je, isto u ime NZMH, književnik i pjesnik gosp. Dubravko Horvatić. Dr. Korsky, koji je došao na tu priredbu zajedno s dopredsjednikom Hrvatske republikanske zajednice prof. Mariom Ostojićem, održao je prigodno predavanje o hrvatskom nacionalizmu, koje donosimo u cijelosti.

Gospođe i gospodo!

Nisam filozof i ne pokušavam dovinuti se mišlju do izvora istine i života. Nisam ni povjesničar koji bi dubokim proučavanjem uspio provjeriti tijek povijesti našega naroda. Svjestan sam svojih ograničenja i pokušavam živjeti i djelovati u okviru načela koja su predaja i odgoj usadili u mene i koja kao sin hrvatske domovine nastojim, nekada više a nekada manje uspješno, ostvariti i primijeniti na svakodnevni život.

U tom dnevnom životu, između temeljnih pitanja svrhe života te normalnih poteškoća i napora svojstvenih opstanku i razvitku, u meni je

niknula, kao u velikom dijelu mojega pokoljenja, briga za narodnu zajednicu kojoj pripadam i u kojoj sam se razvio kao čovjek, kao stručnjak i kao mislilac. Školovao me je hrvatski narod, iako potječem iz imućne obitelji. Svjestan sam naime da su imetak moje obitelji, škole koje sam polazio, crkve u kojima sam se molio, knjige koje sam čitao i skupine u kojima sam se razvijao djelo onoga spleta volja, osjećaja i misli što zovemo narodnom zajednicom. Bez toga okvira ne bi bilo sigurnosti ni postojanosti, ni imetka, ni škola, ni crkava ni knjiga, ni tvornica..., jer ne bi bilo društva i prema tome ne bi bilo ni društvenih odnosa koji su okosnica civiliziranoga života.

Bilo mi je 27 godina kad sam napustio Hrvatsku. Stegovno i po nalogu, u hrvatskoj sam odori prešao hrvatsku granicu 6. svibnja 1945. godine i došao sam u široki svijet, gdje sam otkrio mnogo snažnije i neposrednije nego u domovini, kolika je vrijednost životnog okvira što zovemo narodnom zajednicom. Vidio sam kako različiti ljudi, lišeni svoje narodne sredine, različito reagiraju. Neki se zatvore u sebe, začahure se i žive u prošlosti koja se u njihovu sjećanju stalno mijenja i pretvara se u neko mitsko, zlatno doba. Ovakvo duševno stanje sprečava njihov daljnji politički razvitak, iako, unatoč tome, često uspijevaju stvoriti novu, pa i bolju materijalnu egzistenciju.

Drugi, naprotiv, odbacuju svoju prošlost kao neki teret i nastoje izgraditi svoj novi život bez veze s prošlošću, što često dovodi do napuštanja moralnih vrednota i do vulgarnog materijalizma koji ne bira sredstva za sticanje što više materijalnih dobara. Veza s narodom iz kojega je potekla takva osoba uglavnom se prekida, a od nove sredine preuzima se obično ono najgore.

Treći pak znaju da nužno usklađivanje s novom sredinom ne zahtijeva prekid s rodnim krajem i sa zajednicom u kojoj su odgojeni, te u toj dvojnosti, koja predstavlja stalnu duševnu napetost i stalan napor, razvijaju se i nadalje, i nastoje davati sve što mogu i zajednici iz koje su potekli kao i zajednici u kojoj žive i djeluju.

Mogu reći da mnogi hrvatski iseljenici u većoj ili manjoj mjeri spadaju u tu treću skupinu i da su stalno radili za Hrvatsku, a ne samo nostalgično mislili na nju. Zahvaljujući njima, u doba kad je nasilje ugušilo u Hrvatskoj svaki izražaj hrvatske političke misli, u svijetu se širilo hrvatsko ime i postavljali su se zahtjevi za oslobođenje Hrvatske. U tim neprirodnim prilikama veći je broj Hrvata i Hrvatica uspio nastaviti javnom političkom djelatnošću koja se je u svakoj prilici kad je bilo moguće slobodnije političko djelovanje u Hrvatskoj povezivala s domovinskim

pokretima. Sjetimo se samo da su se **Hrvatski književni list** i **Hrvatski tjednik**, kao nacionalna glasila, i **Glas koncila**, kao crkveno i vjersko glasilo, širili u slobodnom svijetu isto kao i u domovini.

Ali osim što je prihvaćala taj domovinski izražaj hrvatskog duha, emigracija je također nastavila i s izvornim političkim stvaralaštvom. Možda to stvaralaštvo nije bilo tako obilno i vrsno kao ono nekoć u domovini, ali u općoj ekonomiji očuvanja hrvatskoga duha i izgrađivanja hrvatskoga narodnog otpora emigrantsko je stvaralaštvo predstavljalo zadnju obrambenu liniju hrvatstva kada je pritisak jugoslavenstva i komunizma još bio snažan i prvu jurišnu jedinicu kada se je jače očitovala degeneracija jugoslavenskog komunizma i kada je smalaksala diktatura. Kroz nebrojene kanale, upornošću mravi, tisuće bezimenih junaka prenosili su godinama slobodarske ideje iz emigrantskih krugova na tlo Hrvatske, što je dozvolilo da je u prijelomnom času opće krize komunizma godine 1989. moglo doći do javnog spoja domovinskih osloboditeljskih nastojanja s djelotvornom pomoći Hrvata u iseljeništvu. Iseljenička pomoć u zadnjoj etapi hrvatske osloboditeljske borbe u domovini nije bila samo materijalna nego i idejna. Kraj tisuća zastava s hrvatskim kockastim grbom, koje su iz stranoga svijeta dolazile na predizborne skupštine i skupove u Hrvatsku i davale im javni osloboditeljski pečat, prodirale su kao bujica ideje i formulacije da potaknu ili popune one koje su tada procvale u Hrvatskoj.

Da je hrvatskom izbornom pobjedom 1990. doista započelo slobodno, mirno, demokratsko i parlamentarno izgrađivanje nove hrvatske države, misli i iskustva hrvatske emigracije ostale bi samo dijelom prošlosti. Naše iskustvo, koje smo stekli u razdoblju između 1941. i 1945., aktualizirali su stalni oružani napadaji na novu hrvatsku slobodu i, da se blago izrazim, potpuno nerazumijevanje za hrvatske osloboditeljske napore koje su pokazivale strane sile, neke tek prvih mjeseci, a druge sve do nedavno, kad je već polovica Hrvatske bila u plamenu dok stotine tisuća izbjeglica lutaju u još slobodnim dijelovima Hrvatske. Sličnosti između onoga što se događalo između 1941. i 1945. i što smo doživljavali 1990. i 1991., i danas, 1992., prevelike su a da bismo smjeli prijeći preko toga iskustva.

Povijest se ne ponavlja, no iskustvo prošlosti pomoći će nam da izbjegnemo pogreškama koje su se počinile u prošlosti. Ne smijemo vršiti pokuse nakon što smo već jedanputa proživjeli tragične posljedice srpskog rušenja hrvatske države i nerazumijevanja stranoga svijeta za naša nastojanja.

Pogled na naše raščlambe nakon poraza Nezavisne Države Hrvatske

tijekom dugih godina emigrantskoga života može nam poslužiti kao pouka u novoj borbi za isti cilj.

* * *

Kao jedan od mnogobrojnih Hrvata u slobodnom svijetu i ja sam nastavio živjeti u duhovnoj zajednici s hrvatskim narodom. Za mene odlazak iz Domovine nije značio prekid javnoga djelovanja nego samo promjenu u uvjetima rada. Uključio sam se među Hrvate koji su nastojali u onom kataklizmu spasiti misli vodilje hrvatskog javnog života, posuvremeniti ih, prilagoditi ih novim prilikama i stavljati ih na raspolaganje hrvatskim borcima, da bi hrvatsku šaku i hrvatsku mišicu vodila svjesna hrvatska glava, te da hrvatska osloboditeljska borba ne bude samo rušenje neslobodnih oblika i tuđinskog nametanja nego i izgradnja slobode i novoga, pravednijeg poretka.

Za razliku od mnogih hrvatskih intelektualaca koji su nakon sloma 1945. u hrvatskom javnom životu nastupali kao nezavisni pojedinci, imao sam sreću da sam se nakon nekoliko godina odvojenosti, uzrokovane nedaćama emigrantskog života, uspio ponovno uključiti u društveno, organizirano političko djelovanje. Od druge polovice 1951. godine sudjelovao sam u hrvatskom javnom životu u sklopu Hrvatske republikanske stranke, koju je 9. siječnja 1951. uspostavio u Buenos Airesu hrvatski politički mislilac i borac prof. Ivan Oršanić s još pet suradnika. Unatoč ograničenja koja intelektualcu nameće stranačko djelovanje, stranka mu omogućuje da se održi u stalnoj svezi s narodnom stvarnošću i da se ne gubi u lijepim umislicama koje nemaju temelj u narodnim potrebama. Stranačka sredina, taj politički mikrokozam, sa svojim razgovorima, raspravama pa i sukobima, prisilila me je da politiku doživljavam kao društvenu djelatnost, da se stalno osjećam odgovornim onima s kojima surađujem i da tako budem u živoj svezi bar s jednim dijelom naroda, mjesto da stojim osamljen kao iskorijenjeni pojedinac.

I tako je život prolazio i činilo se je da do promjena neće doći i da je sudbina Hrvatske zapečaćena. Vidio sam kako moje pokoljenje stari i sve brže nestaje. Ali smatrao sam da taj moj naraštaj, desetotravanjski naraštaj, uza sve svoje ljudske nedostatke, ima i neke velike vrline koje bi trebalo sačuvati i predati novim hrvatskim pokoljenjima i bojao sam se da će naše misli i naše spoznaje s nama leći u grob, ako ih na vrijeme ne predamo svome narodu. Zato sam odlučio ne čekati na povoljniji čas, jer nitko ne zna kada će ga snage izdati ni kada će ga zateći smrt, nego

sam priredio izbor iz svojih spisa sastavljenih u emigraciji i objavio ga u listopadu 1983. pod naslovom "Hrvatski nacionalizam". Ovaj je izbor trebao biti odraz misli i nastojanja moga pokoljenja. Bio sam naime svjestan da te moje misli ne pripadaju samo meni nego isto tako i sredini u kojoj sam se izgradio i kojoj dugujem za sve što jesam.

Nije mi bila svrha zagovarati povratak u prošlost. Ova se nikada ne vraća. Ali čvrsto sam vjerovao da ne smijemo brisati tu prošlost niti zanijekati je, a još manje u cijelosti osuditi jedno razdoblje hrvatske prošlosti i jedno požrtvovno i borbeno hrvatsko pokoljenje samo zato što je doživjelo poraz. Pobjeda i poraz samo su prolazne faze u životu raznih pokoljenja što tvore povijesno oblikovani narod. Iz poraza valja naučiti nešto za budućnost i zato iz desetotravanjskog razdoblja valja prenijeti u budućnost ono najbolje što je tadašnji naraštaj nosio, zastupao i za što se je borio i žrtvovao. A to najbolje što ga je vodilo bila je spoznaja da hrvatski narod ima pravo na slobodu i na nezavisnost, i ne samo to, nego da mu je dužnost ustrojiti Hrvatsku kao slobodnu i nezavisnu državu. Nije se tu radilo o nekakvom fašizmu nego o onom istom konstruktivnom, opravdanom, obrambenom nacionalizmu koji je još prije više od četrdeset godina hvalio predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Dwight Eisenhower govoreći o indijskom nacionalizmu Pandita Nehrua. To je onaj nacionalizam koji su hvalili europski demokratski mislioci kad je Nelson Mandela dobio Nobelovu nagradu za svoju životnu borbu za politička prava urođeničkog, crnačkog pučanstva u Južnoj Africi.

Takav je bio nacionalizam mojega pokoljenja i kao primjer navest ću programatske riječi koje je dne 27. rujna 1942. izrekao prof. Ivan Oršanić na velikoj smotri Ustaške mladeži u Osijeku:

> "Stvaramo novo pokoljenje, da se više nikada ne pojavi niti jedan pripadnik hrvatskog naroda, koji bi svoje ime pomiješao s drugim imenima na svijetu. Stvaramo novo pokoljenje zato da se više nikada ne pojavi nijedan pripadnik hrvatskog naroda, koji bi htio, koji bi mogao poželjeti, da hrvatski narod živi izvan svoje Nezavisne Države Hrvatske.
>
> Ističem, da nikada ne zaboravite, da se više nikada ne smije pojaviti Hrvat, koji bi htio politizirati na taj način, da se onaj, koji misli na svoju samostalnost i nezavisnost proglašuje utopistom. Moramo stvoriti pokoljenje, u kojem će se svakog onoga, koji bi mislio, da hrvatski narod ne može i ne smije imati samostalnu

i nezavisnu državu, da bi se takvi smatrali ludama, izdajnicima, plaćenicima i utopistima."

(**Hrvatski list**, Osijek, 29. rujna 1942.)

* * *

Svaki javni radnik ima u svojem djelovanju jednu glavnu, središnju misao oko koje razvija i izgrađuje sve druge misli. U mojem slučaju, ova je središnja misao bio pojam hrvatskog nacionalizma i njegova primjena u hrvatskom javnom životu. Nikada nisam zastupao nacionalizam kao neku ideologiju ili doktrinu, nego sam branio i zastupao hrvatski nacionalizam kao stav samoobrane hrvatske narodne zajednice, dakle kao odraz konkretnih hrvatskih doživljaja, potreba i želja. Dakle, hrvatski nacionalizam koji je bio temelj borbe moga pokoljenja nije bio puka obrana prošlosti, niti borba za prazan državni okvir, nego živi pokret koji je državi kao nužnom političkom okviru narodne zajednice davao puninu suvremenoga sadržaja.

Kao sveučilištarac pisao sam jedanputa o tom nacionalizmu u mjesečniku **Omladina** koji je tada uređivao poslovni tajnik Matice hrvatske dr. Mile Starčević, izdanak radićevskih krugova u Lici koji su se kasnije, pod pritiskom kraljevske diktature, povezali s pravašima i federalistima i s dijelom mlađih katoličkih intelektualaca u domovinski pokret otpora. Ovaj je procvao u Hrvatskoj poslije Jeftićevih izbora kao protuteža tada većinskom hrvatskom seljačkom pokretu dr. Vladka Mačeka, koji je pokušavao riješiti tako zvano hrvatsko pitanje unutar granica Jugoslavije. Djelovao je pod ustaškim imenom i priznavao je političko vodstvo dr. Ante Pavelića, tada zatočenoga u Italiji, ali je u biti bio samonikao kao odraz novih političkih prilika u domovini. Naravno ni taj pokret nije mogao biti izvan idejnih sukoba što su se najsnažnije očitovali u španjolskom građanskom ratu, ali nikada nije bio puka kopija tadašnjih antikomunističkih pokreta u Europi.

Nemam taj članak, koji je u ono doba bio prilično prihvaćen u krugovima hrvatskih sveučilištaraca nacionalističke orijentacije — što se je očitovalo u pojavi nekoliko plagijata — no sjećam se da nije prekoračio okvir tradicionalnog starčevićanstva. Ipak, pedeset godina je mnogo i zato se ne sjećam svih pojedinosti, pa ću se radije zadržati na drugom nešto opširnijem članku u kojemu sam razradio te misli.

Jednoga dana primih od dr. Vladimira Šorša, mojega nešto starijeg školskog druga iz osječke realne gimnazije, sada umirovljenog svećenika u Sjedinjenim Američkim Državama, pismo s nadnevkom 20. veljače 1988, s kojim mi je poslao preslikan moj članak "Nacionalizam i katolicizam" objavljen u broju 49 đakovačkog tjednika **Hrvatska obrana**. Ovaj je broj izašao početkom prosinca 1940. Mnogo godina nisam se ni sjetio toga članka, koji sam napisao kao 22-godišnji nedavno promovirani doktor prava. S priličnim strahom počeo sam ga čitati, jer sam bio svjestan da ću se kao 68-godišnji čovjek suočiti s mislima koje sam objavio 46 godina ranije o temi koja predstavlja okosnicu mojeg političkog pisanja. Sjetio sam se tadašnjeg urednika, sada već pokojnog profesora đakovačke bogoslovije dr. Rudolfa Schütza, isto osječanina, inače visoko naobraženog bogoslova, doktora biblijskih znanosti, koji se je izgradio tijekom osamgodišnjih studija u Strasbourgu i Rimu. Pomislio sam da on sigurno ne bi bio objavio nešto što bi ideološki bilo neprihvatljivo sa stajališta crkvene nauke, a kao francuski đak bio je demokratski orijentiran.

Kad sam pročitao članak, bio sam zadovoljan. Možda su neki argumenti bili manje razrađeni nego što bi bili da sam ih danas napisao. S iskustvom koje danas imam, vjerojatno bih drugačije argumentirao samu temu. Ali temeljna misao bila je tada, nekoliko mjeseci prije ustanka 10. travnja 1941., ispravna. Navest ću iz toga prilično opširnog članka samo tri odlomka, jer ilustriraju mišljenje većine mladih hrvatskih nacionalista-ustaša prije proglašenja Nezavisne Države Hrvatske u pogledu hrvatskog nacionalizma.

> "U historijskim časovima," napisao sam tada, "kad je u opasnosti nacionalni bitak, kada se rješavaju velike i presudne zadaće, javlja se nacionalizam. Kada narodu ne prijeti nikakva opasnost, kad je sit, zadovoljan, siguran, nacionalizma nestaje. Nacionalizam nije jedno idealno stanje, već jedno nužno zlo, stanje borbe, samoobrane i spašavanja jednog naroda. Narod s razvijenim nacionalizmom ističe svoje tipične osebine, iznosi i rješava svoje aktualne životne probleme — obuhvaća dakle narod u cijelom svom historijskom razvoju; zato nazivamo takav nacionalizam **historičkim** nacionalizmom."

Dakle definirao sam tada nacionalizam, posebno hrvatski nacionalizam, kao prirodnu i nužnu reakciju narodne zajednice, a ne kao političku ideologiju. U daljnjem izlaganju napisao sam:

> "Prirodno je, da se odbace oblici, koje je stvorilo doba nacionalne borbe (diktature, totalitarizam, etc.). Neki ljudi, pogotovo oni na vlasti, ne žele tu prirodnu promjenu i pokušavaju za-

držati nacionalističku borbenost postavljanjem novih ciljeva, navođenjem sjajnih uspjeha, privikavanjem ljudi na dotadanje, u biti samo izvanredno stanje. Stvaraju ideološki sistem, da ovjekovječe stanje nacionalističke reakcije sa svim nužnim posljedicama — stvaraju **doktrinarni** nacionalizam."

Očevidno je da naš nacionalizam 1940. godine ni po čemu nije bio fašizam nego kao što sam tada napisao:

"U historičkom nacionalizmu želi se u odlučnom i teškom času učiniti dužnost prema narodu, dok u doktrinarnom nacionalizmu prevladava želja stvoriti novog čovjeka prema receptu pojedinih mislilaca."

Naveo sam ova tri odlomka, napisana prije proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, i to ne iz pera nekog priznatog i poznatog političkog pisca, nego veoma mladog pripadnika tadašnjeg intelektualnog nacionalističkog pokoljenja, jer pokazuje da je nacionalizam toga pokoljenja bio obrambeni stav, a ne imperijalizam ili totalitarizam koji su u ono doba prevladavali u nekim europskim zemljama i kojima se, iako između njih ima bitnih razlika, posve neznanstveno, ali politički djelotvorno, prilijepila etiketa fašizma.

Nema dvojbe da je u ono doba među hrvatskim nacionalistima bilo ljudi koji su stajali pod utjecajem desnih političkih pokreta, no i u tim ekstremnijim, manjinskim krugovima ovakvi se stavovi nisu izrodili ni u rasizam ni u slijepo obožavanje države, što su bile značajke nacionalsocijalizma odnosno fašizma. Njihov se stav očitovao u snažnijem naglašavanju autoriteta političkog vodstva. Međutim takvo autoritativno naglašavanje vodstva nije se pokazivalo samo kod dijela hrvatskih nacionalista, nego je bilo vidljivo u još većoj mjeri kod pripadnika dominantne Hrvatske seljačke stranke u kojoj se tada sve manje isticao njezin stranački značaj a sve više naglašavao značaj općenarodnog pokreta, dok se njezinog predsjednika dr. Vladka Mačeka nazivalo vođom naroda. Sličnu težnju prema autoritativnom sustavu pokazivala je u ono doba i ljevica koja je u Staljinu gledala bogodanog i nepogrešivog vođu svjetskog proletarijata, čiji autoritet nije bio manje priznat kod marksista od Hitlerova autoriteta među njemačkim nacionalsocijalistima, a sigurno više priznat od Mussolinijevog autoriteta među Talijanima. Radi takvih tendencija jugoslavenski je komunizam za vrijeme rata bez poteškoća mogao izgraditi svoga do tada nepoznatog generalnog sekretara Josipa Broza u novoga vođu, maršala Tita, čiji je autoritet kasnije prikrivao i učvršćivao totalitarizam nametnut u Jugoslaviji nakon rata.

Pravi fašizam — ako takav uopće postoji kao jedinstvena politička formulacija izvan zemlje u kojoj je nastao — nije se mogao razviti među hrvatskim nacionalistima, jer im je bio odbojan radi talijanskog imperijalizma koji mu je bio bitna idejna sastavnica i čiji je cilj bilo osvajanje istočne obale Jadrana, što je u svakom Hrvatu budilo osjećaj samoobrane. Ali i neki drugi tadašnji najekstremniji desni pokreti u Europi bili su tuđi većem dijelu mlađih hrvatskih nacionalista koji su se napajali idejama Jacquesa Maritaina i mislilaca francuskog i belgijskog socijalnog katolicizma, tada utjelovljenog u JOC-u kanonika Cardijna, a odbijali su mračne teorije Alfreda Rosenberga i pompozne knjige talijanskih fašista kao Margherite Sarfatti.

* * *

Nakon poraza hrvatske države 1945. godine novi diktatorski režim nije dopustio da bi hrvatski nacionalisti obavili u Hrvatskoj potrebnu reviziju stavova na temelju doživljenog iskustva. Za takvu je reviziju potreban neki minimum slobode, jer se inače pretvara u prisilno revidiranje stavova koje je jugoslavenska vlast nametala bijednim utamničenim Hrvatima u svojim zloglasnim kazneno-popravnim domovima. Radi toga nasilja vlasti hrvatski nacionalizam u poslijeratnoj Hrvatskoj ostao je kao skriven osjećaj, a ne kao izgrađena i iskustvom pročišćena politička snaga. Revizija se je mogla obaviti samo u slobodnom svijetu, i to među onima koje poraz nije slomio, među hrvatskim političkim misliocima i publicistima koji nisu pokušavali izbjeći ulozi poraženih oduševljavajući se pogledima i sudovima pobjednika, u doba kad su ti pobjednici pomagali i opravdavali onu vlast koja je uništila hrvatsku državu i sprečavala slobodan razvitak hrvatskog naroda.

Ipak, tijekom godina, prvo u slobodnom svijetu, a zatim sve više i u samoj Hrvatskoj, dolazilo je do ozbiljnih pokušaja da se hrvatska oslobodilačka borba raščlani i kritički prosudi. Imao sam sreću da sam mogao sudjelovati u životu jednog takvog političkog žarišta, u Hrvatskoj republikanskoj stranci, i u njezinu glasilu, časopisu **Republika Hrvatska**, pod vodstvom prof. Ivana Oršanića, sve do njegove smrti 17. prosinca 1968. Nekoliko tjedana kasnije ostali članovi stranke postavili se me na čelo toga skupa koji je odlučio nastaviti s dotadašnjom, nacionalističkom, starčevićanskom političkom linijom.

Kad sam preuzeo ovu dužnost, u hrvatskoj emigraciji vladala je euforija "hrvatskog proljeća" te je bilo potrebno ostati hladnokrvan i oduprijeti se kušnji da se sve raspusti i da se sav politički rad prenese

u domovinu. Najveću nam je pomoć pružio priliv mlađih koji su, pogotovo nakon sloma studentskog pokreta 1971. i progona onih koji su bili djelatni u Hrvatskoj između 1967. i 1971., shvatili da se "Hrvatska republikanska stranka... ne odriče prošlosti, ali (da je ona) nastala slobodarskim porivima na temelju iskustva hrvatske narodne zajednice i rođena je u sirovoj borbi emigracije nakon teškog poraza tražeći nove, suvremene formulacije za hrvatske narodne težnje", kako je to 1971. napisao jedan od tih mlađih, sada već pokojni dr. Fadil Osmanagić (**Republika Hrvatska** br. 88, str. 37).

Preuzevši ovu zadaću uz pomoć starijih i mlađih članova, među kojima su se isticali tajnik stranke prof. Kazimir Katalinić i urednik njezina glasila, sada već pokojni Mladen Petrić, uspjeli smo prebroditi krizu koju predstavlja u svakoj organizaciji smrt njezina utemeljitelja i ideologa, te smo ostali vjerni preuzetom zadatku. Ovaj smo formulirali u Predgovoru knjige što smo pod naslovom "Oslobođenje i Sloboda" objavili 1973. prigodom pete godišnjice Oršanićeve smrti, a koji završava riječima:

"Onaj, koji filozofskom djelu Ivana Oršanića pristupa bez predrasuda, s hrvatskih pozicija, osjetit će, da se susreo sa čovjekom, koji je u sebi spojio ulogu filozofa-teoretičara s ulogom političara-praktičara, te koji zato nikada ne dopušta da mu filozofija ode u visoke, nerealne špekulacije, no koji isto tako odbija opasnost da bi se bez idejnog kompasa izgubio u promjenama dnevnog političkog života. Na temelju činjenica uzetih iz stvarnog života hrvatskog naroda izgrađuje teoriju, a pomoću teorije, dakle generalizacije iskustva, orijentira se u praktičnom radu.

Kao filozof znade, da ideje moraju odgovarati stvarnosti, pa zato ne zastupa zatvoren sustav, koji onda kao mora tišti život, nego pruža idejno oruđe za snalaženje u događajima svakodnevne politike. Nasuprot statičnom gledanju na život, koje odlikuje dogmatičare, zastupa dinamičko gledanje na politiku, gdje činjenice utječu na ideje, a ideje na činjenice, dakle gdje je sve u stalnom pokretu i u neprekidnoj napetosti.

Hrvatska republikanska stranka želi da ova duhovna napetost, ova djelatna ljubav za Hrvatsku, potkrijepljena znanstvenim proučavanjem hrvatskih potreba, ostane i nadalje značajkom republikanske djelatnosti i da hrvatska mladež, hrvatske djevojke i hrvatski mladići, na temelju misli Ivana Oršanića nastave slobodno s proučavanjem i izgradnjom suvremenog hrvatskog nacionalizma."

I ovime završavam današnji nagovor sjećajući se svih suboraca i suradnika s kojima sam radio tijekom četiri desetljeća postojanja Hrvatske republikanske stranke, a koji su otišli na drugi svijet a da nisu imali sreću kao ja da na području Republike Hrvatske mogu slobodno izreći naše zajedničke misli vodilje.

Ove misli nisu ostale samo kao časna uspomena iz naše prošlosti, nego su u novoj zori hrvatske slobode, unatoč neprijateljskih napadaja, ratnih razaranja i potajnoga otpora nekih sila prošlosti proklijale među mlađima. Ovi mlađi ustrojili su u Hrvatskoj za svoje javno političko djelovanje Hrvatsku republikansku zajednicu, jer radi formalnih zapreka nisu mogli, kao što smo željeli i mi i oni, legalizirati našu Hrvatsku republikansku stranku. Usvojili su naše misli i naša načela s namjerom da nastave na tom temelju i da pomoću njih oplode i oplemene hrvatski javni život. Njima, tim mladim hrvatskim borcima, djevojkama i mladićima, posebno posvećujem svoju knjigu "Hrvatski nacionalizam", koju sam priredio upravo za njih.

Nakon predavanja razvila se živa rasprava. Na želju prisutnih pisac je potpisivao primjerke svoje knjige.

* * *

Isto je predavanje dr. Korsky održao u Imotskom dne 9. svibnja 1992., na sastanku koji je vodio urednik polumjesečnika **Imotska krajina** gosp. Zdenko Lozo, i na kojemu je novo izdanje predano općinstvu Imotskoga, koji je doktor Korsky posjetio prvi puta nakon 1944. godine. Unatoč prvom bombardiranju koje je bilo dan ranije, skupio se veći broj intelektualaca da slušaju predavanje i da nakon toga raspravljaju s piscem.

Na poziv jedne skupine katoličkih laika, kojemu se priključila vjeronaučna skupina hrvatskih sveučilištaraca i učenika zadnjeg razreda srednje škole koju vodi O. Stjepan Fridl, dr. Ivo Korsky je predstavio svoju knjigu u Palmotićevoj ulici 31 dne 11. svibnja, održavši im isto predavanje, koje je bio održao u Europskom domu. Prisutni su u veoma živoj raspravi postavljali piscu različita pitanja savezno s predavanjem i s događajima iz novije hrvatske prošlosti.

Konačno, u želji da svoju knjigu predstavi i u svom rodnom gradu Osijeku, pisac je stupio u dodir s osječkim gradonačelnikom dr. Zlatkom Kramarićem, koji ga je pozvao da dođe u Osijek, gdje će, radi stalne opasnosti što vlada u gradu, biti održana simbolička predaja u samom Predsjedništvu općine. Uz prisutnost rektora i nekolicine profesora osječkog sveučilišta "Josipa Jurja Strossmayera", dne 13. svibnja 1992. pozdravio je dr. Kramarić pisca, a zatim je kratak opis obitelji

pisca dao prisutni rektor sveučilišta. Dr. Korsky se zahvalio prisutnima kratkim govorom na časti koja mu je iskazana, a prof. Mario Ostojić, dopredsjednik Hrvatske republikanske zajednice, koji je s piscem došao u Osijek, predao je svakom sudioniku ovoga skupa po jedan primjerak knjige. U veoma zanimljivom razgovoru zadržali su se sudionici preko pol sata.

Knjiga se može naručiti kod Nakladnog zavoda Matice Hrvatske, Matičina ul. 2, kod Hrvatske republikanske zajednice, Račkoga 11/III (tel. 449-106) i u različitim knjižarama koje su preuzele prodaju knjige.

HRZ na izborima

Posljednji propisi za izbore donijeti su tek 23. lipnja 1992., a već sutradan, 24. lipnja, raspisani su predsjednički izbori i, istovremeno, izbori za zastupnički dom Sabora, time da rok za postavljanje kandidata ističe 6. srpnja, a izborni čin održava se 2. kolovoza.

Unatoč tako kratkom roku, Hrvatska republikanska zajednica postavila je kandidate u nekim izbornim jedinicama želeći istaknuti u novom hrvatskom javnom životu prisutnost razboritog i obrambenog hrvatskog nacionalizma, koji ona zastupa. Isticanje kratkoće rokova nije izgovor niti opravdanje postignutih rezultata nego ozbiljna, načelna kritika. Tako kratki rokovi su prihvatljivi u starim demokracijama u kojima isti zakonski i provedbeni propisi vladaju već mnogo godina, tako da su ušli u svijest širokih slojeva naroda, ali su potpuno neopravdani u novoj hrvatskoj demokraciji koja se mora razvijati pod pritiskom rata, stotina tisuća što izbjeglica što raseljenih Hrvata, bez demokratske tradicije i sa promjenama u izbornim pa i u ustavnim propisima.

Shvaćamo međutim da smo na ovim izborima mi, republikanci, imali i neke važne prednosti. Nismo nova politička stranka, nego izdanak suvremenog nacionalizma što se već 40 godina razvija u okviru Hrvatske republikanske stranke koju je 1951. u slobodnom svijetu osnovao hrvatski politički borac i filozof, sada pokojni prof. Ivan Oršanić. Registracija Hrvatske republikanske zajednice 1991. bila je zato samo ispunjavanje jedne zakonom propisane formalnosti a ne stvaranje nove političke skupine. Naš idejni stav, izgrađen tijekom četiri desetljeća sustavnog političkog rada, prema europskoj terminologiji spada u desni centar. Izrečeno hrvatskim političkim rječnikom, HRZ na umjeren i razborit način čvrsto i nepokolebivo zastupa tradicionalni hrvatski nacionalizam utemeljen na idejama Oca Domovine dr. Ante Starčevića, usklađen s današnjim prilikama u kojima živi hrvatski narod. Zato zastupa pravo hrvatskih državljana da oružjem u ruci u redovitoj hrvatskoj vojsci brane hrvatsku državu, a da na političkom području djeluju u demokratskim i parlamentarnim okvirima razboritim argumentima i umjerenim rječnikom.

U ime matične stranke, Hrvatske republikanske stranke, pozdravio je kandidate HRZ-e **dr. Ivo Korsky** oduljim pismom od 11. srpnja 1992. u kojemu je, između ostaloga, napisao:

"Vi, kandidati i zamjenici koje je postavila Hrvatska republikanska zajednica, predstavljate dakle ovu nacionalističku i starčevićansku, hrvatsku republikansku tradiciju koju smo izgradili u slobodnom svijetu u doba najoštrije jugoslavenske diktature i komunističkog totalitarizma. Vama, članovima i dužnosnicima Hrvatske republikanske zajednice, predali smo ovu političku predaju da na tom idejnom temelju radite za sreću Hrvatske.

Vi ste svjesni da je naša domovinska organizacija mlada i nedovršena, da nas ima malo u organizaciji. Ali kao što sam vidio nakon moga nastupa na OTV 22. travnja 1992., imamo mnogo tisuća simpatizera, ljudi i žena, koji misle i osjećaju kao mi i koji prihvaćaju naše političke formulacije.

Da bi se te simpatije pretvorile u djelotvornu političku snagu, treba ljudi i žena kao što ste vi, koji ste preuzeli na se nezahvalnu ulogu onih koji se kandidiraju bez veće organizacije, bez vlasti, bez novčanih sredstava, ali bogati duhom, jer širite u hrvatskom puku suvremeno starčevićansko hrvatstvo. Nije teško biti kandidat velike, poznate i bogate stranke. Teško je biti kandidat bez zaleđa, kojemu je jedino blago idejno bogatstvo. Ali iako težak, to je častan zadatak, jer time ispunjavamo svoju nacionalnu i slobodarsku dužnost, svoje 'deržanstvo', kao što je tu dužnost nazivao dr. Ante Starčević.

I kao što je Otac Domovine 1861. započeo svoju borbu sam s dva druga, te ju je pred kraj svoga života dovršio u narodu u kojemu su skoro svi, pa i mnogi njegovi protivnici, bili idejno starčevićanci, tako će i vaša građanska hrabrost sigurno dovesti do ploda i od nekoliko tisuća glasova što ćemo pobrati dne 2. kolovoza 1992., za 4-5 godina dosegnut ćemo dovoljan broj da postanemo snažna politička stranka s kojom će svi morati računati. Gradimo na čvrstom temelju hrvatske slobodarske i nacionalističke predaje, a naša je publika u prvom redu hrvat-

ska mladež, ona u oružanim snagama, na sveučilištima i školama, u obrtničkim radionicama i tvornicama te na hrvatskom selu. Od starijih pak pripadaju toj našoj publici oni koji nisu pokleknuli pred komunizmom i jugoslavenstvom kad su u popravno-kaznenim domovima SFRJ pucale hrvatske kosti i uništavali se hrvatski duhovi da bi Jugoslavija mogla preživjeti."

☆

Uoči samoga dana izbora, na dan "izborne šutnje", predsjednik HRZ-e i njezin kandidat u izbornoj jedinici Črnomerec, **prof. Kazimir Katalinić**, poslao je kružno pismo republikancima u kojemu je obavijestio članove stranke u svijetu o predizbornoj djelatnosti stranke i njenih kandidata, te je pri koncu dao ovu prognozu:

"a) Mislim da nijedan od naših kandidata neće biti izabran, a tako i misle svi naši kandidati. Nisu išli na izbore da budu izabrani. Ali su pošteno obavili svoj posao i širili naš materijal i ideje.

b) Mnoge stranke neće ući u Sabor, a i one koje će ući, neće ući s onoliko ljudi koliko su očekivale. Stoga će mnoge stranke prestati s radom, a druge će se suočiti sa stvarnošću (do sada su živjele u oblacima) te će tada realnije pristupati činjenicama, pa će biti sklonije za razgovore i za koalicije.

c) Mi smo trkači na dugu prugu i nas će ovi izbori ojačati, a ne oslabiti ili moralno utući. Nastavit ćemo svojim radom i dočekat ćemo slijedeće izbore spremni i izvježbani. Tada će i izborni rezultati biti bitno drugačiji.

Pišem vam ovo prije samih izbora, jer želim da znate kako mislim i da ovo što sam ovdje napisao nije napisano nakon što su već poznati rezultati izbora."

Pismo je isti dan (1. kolovoza 1992.) uputio telefaksom u Sjedinjene Američke Države jednom republikanskom djelatniku, koji je odmah poslao, isto telefaksom, kopije različitim republikanskim skupinama u svijetu.

Uredništvo časopisa **Republika Hrvatska** poslalo je nekoliko dana prije izbornoga čina prof. Kataliniću pismo s molbom da bi svi kandidati i zamjenici odmah nakon izbora, po mogućnosti 4. ili 5. kolovoza dok su im dojmovi svježi, odgovorili na tri pitanja, i to:

1. Što Vas je vodilo da se kandidirate u ime HRZ?

2. Što držite o postignutim rezultatima? Da li je bilo korisno što je HRZ kao nova stranka, bez jače organizacije, išla na izbore sama?

3. Što trebamo poduzeti kao stranka nakon izbora?

Primljene odgovore donosimo bez promjena, tek nešto skraćene, uz kratku napomenu o samom kandidatu i zamjeniku. Da bismo bili pravedni prema svima, odlučili smo

donijeti te odgovore prema rednom broju izborne jedinice.

☆

U izbornoj jedinici 9 (Podravska Slatina, dio Našica i cijeli Donji Miholjac) bila ja kandidat **prof. Malkica Dugeč**, rođena 1936. u Zavidoviću (Herceg-Bosna), diplomirala je na Sveučilištu u Zagrebu iz hrvatskog jezika i južnoslavenske književnosti, udovica hrvatskog borca i pjesnika prof. Bože Dugeča, koji su obadvoje bili nastavnici u Donjem Miholjcu i istaknuli su se za "hrvatskog proljeća" svojom djelatnošću u organiziranju ogranaka Matice hrvatske, radi čega je Božo morao nakon Karađorđeva pobjeći u Njemačku, dok je Malkica, nekoliko mjeseci kasnije, također otišla, kad je doživjela pritisak tadašnje represivne vlasti. Malkica Dugeč bila je djelatna u emigraciji kao članica Hrvatske republikanske stranke i sabornica Hrvatskog narodnog vijeća, te kao pjesnik i književnik u različitim emigrantskim časopisima. Odgovarajući na navedena tri pitanja, napisala je:

1. Kandidirala sam se jer sam uvjerena da kroz HRZ mogu efikasnije pomoći pri obnovi, obrani i očuvanju naše Republike Hrvatske. Najlogičnije je tim plemenitim poslom započeti u kraju koji poznajete i za koji ste i duhovno vezani.

2. Zahvaljujući hrvatskim javnim medijima preko kojih smo brzo i djelotvorno ušli među narod, a posebno zahvaljujući kako travanjskom nastupu dr. I. Korskog tako i prof. K. Kataliniću koji je kroz 16 nastupa preko Hrvatske televizije (i radio-postaje) upoznao hrvatsku javnost sa djelatnošću i graditeljskim namjerama HRZ-a, čitava Hrvatska sada zna tko je i što je HRZ. Samostalan hod hrvatskom političkom scenom samo je jače naglasio naše još neiscrpljene mogućnosti domovinskog djelovanja. Reakcije slučajnih prolaznika u Donjem Miholjcu, Zagrebu te Hrvata u Stuttgartu, a koji su pratili nastupe prof Katalinića i način kandidata na Hrv. televiziji, dokazuju da su ime naše stranke a djelomično i ideje — posebno ona o Saveznoj državi Hrvatskoj — postali poznati i preko granica Hrvatske. Uvjerena sam: što duže i sustavnije budemo politički djelovali u Domovini, to ćemo bliži i prihvatljiviji postati za sav naš narod.

3. Nakon izbora se mora još intenzivnije poraditi na širenju republikanskih ideja i tiska, pomno pratiti društveni i politički život Republike Hrvatske te preko javnih glasila iznositi svoje sudove o njima. Treba timski raditi, odlaziti u sve hrvatske gradove i sela kako bi se i uz osobne kontakte stvarale buduće jezgre HRZ-e. Treba nastaviti konstruktivnu suradnju sa predstavnicima hrvatske Vlade, sa svim hrvatskim političkim strankama, hrvatskom Katoličkom cr-

kvom i islamskim zajednicama u našoj državi.

Kada nastupi mir u Herceg-Bosni, bilo bi neophodno i korisno tamo djelovati na isti način.

U ovoj izbornoj jedinici bio je zamjenik gosp. **Šime Kevrić,** rođen 18. listopada 1965. u Visočanima kod Zadra, apsolvent na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, koji će za tri mjeseca biti promoviran u liječnika. Odgovarajući na ista pitanja, napisao je

1. Moje uključivanje u politički život Hrvatske dolazi otuda što smatram da svi mi, u okviru svojih mogućnosti, ne samo u politici, trebamo raditi za napredak Domovine. Kandidat HRZ-a, kao i član, postao sam zato što sam upravo u dugogodišnjem djelovanju hrvatskih republikanaca vidio istinski rad za Hrvatsku, za bolju Hrvatsku.

2. Naše rezultate na ovim izborima nastojim procjenjivati u sklopu postojećih okolnosti u ovome trenutku naše države. Mislim da ne trebamo biti razočarani time što nismo ušli u Sabor, to nas ne smije obeshrabriti u našem daljnjem radu. Ovaj izlazak na izbore je za nas, ipak, bio koristan, jer smo promovirali naše ideje pa i samo naše ime. Mislim da su nas ljudi prihvatili kao dio političke stvarnosti Hrvatske.

3. Kao stranka nakon izbora nikako ne smijemo stati. Sada kada je ipak malo mirnije, trebamo intenzivnije krenuti u promicanje naših stavova i pogleda na budućnost Hrvatske. Moramo se širiti. Našim idejama i prvenstveno našim radom moramo privući ljude koji su nam skloni i žele raditi. Širom Domovine trebamo ustrojiti djelatne ogranke i ozbiljno se spremati za slijedeće izbore.

*

Split je podijeljen u dvije izborne jedinice. U Splitu 1, izborna jedinica 43, kandidat HRZ-e bio je Mihajlo Čizmić, a mr. Ante Čorkalo bio je zamjenik, dok je u Splitu 2, izborna jedinica 44, kandidat bio dipl. ing. Ante Bajić, a zamjenik dipl. oec. Branko Vidović.

Kao svoj prvi korak, nakon što su se registrirali kao kandidati, održali su dne 10. srpnja 1992. osnivačku skupštinu Temeljne skupine HRZ Split, da bi pokazali da se nisu privremeno okupili za nastup na izborima, nego da su odlučili stvoriti stranačku strukturu koja će nakon izbora nastaviti s organiziranim političkim djelovanjem što je započelo u predizbornoj borbi. Na osnivačkoj skupštini izabrani su slijedeći dužnosnici: Ante Bajić (predsjednik), Branko Vidović (tajnik), Ante Čorkalo (blagajnik) i Mihajlo Čizmić (odbornik).

Novostvorena organizacija uspjela je u 19 dana javnoga djelovanja održati tri konferencije za tisak, dva nastupa za HTV, jedan nastup

za mjesnu TV "Marjan" i jedno javno predavanje koje je održao kao gost **mr. Šime Letina** rizničar Hrvatske republikanske stranke (osnovane u emigraciji 1951. godine), koji stalno boravi u Washingtonu, glavnom gradu SAD.

Mihajlo Čizmić, rođen 15.X.1952. u Šestanovcu, svršio je srednju tehničku školu u Splitu, a prvi stupanj strojarstva i ekonomskog fakulteta u Zagrebu. Bio je rukovodilac MC Split poduzeća Rade Končar, a od 1987. je vlasnik i direktor poduzeća za proizvodnju i izvoz dizala "DIMONT" u Splitu. Oženjen i otac troje djece, Čizmić je član školskog odbora osnovne škole i župnog vijeća Gospe Fatimske, te član savjeta MZ "Blatine-Škrape" Split. Odgovarajući na naša pitanja napisao je:

"Čitavog proteklog života u meni se razvijala i rasla misao Hrvatske i života u Hrvatskoj. Godine 1990. uključujem se u djelatno obaranje komunizma, ali izvan tada postojećih stranaka. Osobni susret s g. Kataliničem i "Vizija slobode" Ivana Oršanića potvrđuju misli zaprte ili nedorečene u mojoj nutrini. Sve ostalo: članstvo, kandidatura, političko djelovanje i materijalno podupiranje samo su neizbježna posljedica iznesenoga. Na formalno članstvo nisam se lako/brzopleto odlučio, jer "Vizija slobode" je jedno a stranačka stega (kako je mi živimo) potpuna je suprotnost njoj. No shvaćajući ju kao sredstvo navedenih ciljeva rado je prihvaćam i promičem, a način ostvarenja i tako počiva na meni i na sučlanovima."

Zamjenik kandidata u izbornoj jedinici 43 **mr. Ante Čorkalo** rođen je 18.V.1947. u mjestu Betina, općina Šibenik. Srednju industrijsku školu završio je u Murteru, fakultet industrijske pedagogije, smjer mehanička tehnologija, završio je u Rijeci, a magistrirao je 1982. na fakultetu strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu. Piše o sebi:

"Radim kao predavač na Fakultetu prirodoslovno-matematičkih znanosti u Splitu, na zavodu politehnike, od 1981. Oženjen sam i imam dvoje djece. Katolik sam, bio sam ministrant u župi sv. Frane u Betini do svoje 17. godine. Nikad nisam bio kažnjavan ni član SKJ."

Kandidat u izbornoj jedinici 44 asistent i **dipl. ing. str. Ante Bajić** rođen je 9.V.1953. u Metkoviću. Osnovnu i srednju školu završio je u Splitu, a fakultet strojarstva u Zagrebu 1977. Piše o sebi: "Od 1977. do 1981. radio sam u Brodograđevnoj industriji Split, a od 1981. radim na Fakultetu prirodoslovno-matematičkih znanosti i odgojnih područja Split, na funkciji prodekana. Oženjen sam i otac dvoje djece."

Zamjenik u izbornoj jedinici 44 **dipl. oec. Branko Vidović** rođen je u Splitu 3.I.1948., gdje je svršio

osnovnu školu i gimnaziju. Diplomirao je na Visokoj školi za vanjsku trgovinu u Zagrebu 1973. godine, Radio je u OUR-ima i stranim tvrtkama i u slobodnoj profesiji. Oženjen. Dio godine provodi u Zagrebu. O svom političkom razvitku piše:

"Godine 1963., u I. razredu gimnazije, upoznajem se s radovima I. Oršanića, V. Riegera, B. Poparića, S. Zimmermanna, Dr. Čepulića, Z. Milkovića i drugih, objavljivanim u "Hrvatskoj smotri" i "Omladini" između 1933. i 1940. Oni postaju tvar i tvorivo beskrajnih razgovora, rasprava, sastanaka; poticaj širenju slike svijeta i razvijanju do tada tradicionalno skučenog (obitelj, crkva) i potiskivanog (javnost, škola) doživljaja: Hrvatska. Uključivanje u posve javno djelovanje povodom ovih izbora neizbježna je posljedica prošlih 30 godina."

U ime njih četvorice i s njihovim pristankom, kao tajnik skupine, Vidović je izvijestio o izborima i o glasovima koje je HRZ dobila u ove dvije izborne jedinice riječima:

"Ovih 1200 izbornika, stvorenih u samo 19 dana, ispunjavaju naše ciljeve u potpunosti:

— započeti s javnim djelovanjem,
— obavijestiti o postojanju stranke,
— proširiti prijateljsku jezgru dobrim članstvom,
— pobrinuti se o poslovnom prostoru i opremanju istoga.
— postaviti osnovicu za širenje izvan Splita,
— pripremiti se za mjesne izbore,
— ostvariti pravne uvjete za javne nastupe: predavanja, razgovori, izdavačka djelatnost.

Znamo: pravi rad jest u međuizbornom a ne u predizbornom razdoblju."

☆

U izbornoj jedinici 49 (Sesvete, Sveti Ivan Zelina i Dugo Selo) kandidat HRZ-e bio je prof. Branko Milićević, a njegov je zamjenik bio dipl. ing. Slavo Mandurić.

Branko Milićević je 32 godine stari profesor opće lingvistike i povijesti. U svom odgovoru na naša pitanja napisao je da se je kandidirao jer mu je želja bila da se HRZ proširi i da njen program upozna što veći broj ljudi, te nastavija:

"Postignuti rezultati na izborima izraženo u postocima nisu veliki. No imajući u vidu da smo u izbore ušli kao gotovo nepoznata stranka i k tome trebalo je razjasniti tko je u Domovini stranka a tko zajednica, uspjeh je puno veći. Sada nas prepoznaju da smo mi (HRZ) domovinski nastavak stranke osnovane u emigraciji 1951. Apsolutno je bilo korisno ići sâm na izbore, jer smo time širili sami svoje ideje, koje su nove na našem političkom prostoru. Dobrim radom na idućim izborima postajemo parlamentarna stranka.

Nakon izbora treba širiti ideje republikanstva prije svega stvaranjem temeljnih jedinica priređivanjem javnih skupova i, naravno, putem javnih medija (TV, dnevni tisak). Treba reagirati na svaki događaj kako u Domovini tako i u svijetu. Mišljenja sam da bi vodstvo stranke trebalo priređivati konferencije za tisak, kako bi i na taj način stranka brže zaživjela u hrvatskom narodu."

Slavo Mandurić, koji je u toj jedinici bio zamjenik, rođen je 1963. u Posušju i po zanimanju je dipl. ing. poljoprivrede. U svojem odgovoru na postavljena pitanja kaže:

"Iako nisam član nijedne stranke, pa niti HRZ, pristao sam da budem zamjenik gosp. Branku Milićeviću ponajviše zbog toga jer sam već nekoliko godina simpatizer ove stranke.

Postignuti rezultati na izborima s obzirom na sve okolnosti su iznad očekivanja, bez obzira na mali broj glasova. Smatram da je usprkos ovakvim rezultatima bilo korisno za HRZ što je izišla na ove izbore, jer je veliki broj ljudi, ako ništa drugo, onda čuo za njeno ime i postojanje.

Za budući rad preporučam što sustavniji i propagandno organiziraniji rad poboljšanjem kadra prvenstveno stručnih ljudi svih profila; preporučam također održavanje raznih tribina, konferencija za tisak kao i djelovanje u svim drugim vidovima života, poglavito na kulturnom polju."

U izbornoj jedinici 50 (Zagreb-Dubrava) kandidat HRZ-e bio je prof. Zvonko Bajan a njegov je zamjenik bio gosp. Dujo Ercegovac.

Zvonko Bajan je 31-godišnji srednjoškolski profesor, rodom iz mučeničkog sela Kijeva, koji živi i radi u Dubravi. Oženjen je i otac dvoje male djece.

"Glavni razlog zbog čega sam postao republikanac, piše Zvonko Bajan, i kandidat HRZ-e je idealizam i čisti patriotizam koji krasi članove HRZ-e, kao i program koji prihvaćam.

Mišljenja sam da je rezultat zadovoljavajući s obzirom da nije bilo dovoljno vremena da se organizacijski ojačamo i dobro pripremimo za izbore. Za HRZ ovi su izbori promocija stranke. Bolje što smo išli sami, jer smo tako mogli predstaviti svoj program koji je nedovoljno poznat široj hrvatskoj publici.

Držim da za HRZ ima mjesta na hrvatskoj političkoj pozornici. Sada, nakon izbora, treba stranku ojačati osnivanjem temeljnih skupina i ogranaka po cijeloj Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Mišljenja sam da temeljne postavke HRZ-e i ubuduće trebaju biti idealizam i patriotizam."

Zamjenik u toj jedinici, **Dujo Ercegovac**, rođen je 7.V.1954. u Kijevu, općina Knin, gdje je svršio osnovnu školu. Došao je u Zagreb

1939. i tamo je završio srednju školu, te je po zanimanju strojarski tehničar; radi u poduzeću INA-OKI. Oženjen je i otac dvoje djece. Slaže se s onim što je napisao njegov uži zemljak, prof. Zvonko Bajan.

U izbornoj jedinici 51 (Zagreb-Maksimir) kandidat HRZ-e bio je prof. Martin Mesarić, a njegov je zamjenik bio ing. geologije Dominik Kraljević.

Martin Mesarić je profesor filozofije i informatike, rođen 1950. godine u Svetom Martinu na Muri u Međimurju, oženjen, ima dvije djevojčice, rimokatolik-vjernik. Radi kao nastavnik u srednjoj školi i predaje informatiku. "Kandidiran sam u izbornoj jedinici Zagreb-Maksimir, koja obasiže novonapučena stara sela istočno od gradskog središta i rubova Medvednice. Nema mnogo pridošlica. Gradska infrastruktura je slaba i uglavnom izgrađivana mjesnim samodoprinosima. Ima dosta vrtnih gospodarstava i manjih imanja ali bez općeg gospodarskog značenja.

Rezultat izbora je pokazao da njih, u ovom trenutku, nije trebalo biti, budući da je rezultat zadržavanje postojećeg stanja. Stoga se može ocijeniti pozitivnim ovaj izlazak HRZ-e pred javnost, iako je ovu činjenicu — predstavljanje stranke — trebalo imati u vidu u početku kampanje i tako je predočiti kandidatima. Tada bi sve akcije bile preciznije usmjerene a opća programatska načela stranke bolje prihvaćena bez negativnih poistovjećivanja s nekim drugim strankama. Ovo se posebno odnosi na ideju o saveznoj državi koja je u ovom političkom trenutku opterećena aktualnim ratom sa slabim izgledima da će se Bosna i Hercegovina samostalno dobiti.

Nakon izbora stranka se mora ojačati. Ovo se neće postići brojnošću nego kvalitetom ljudi, njezinih članova. To znači selekciju pri biranju članova. Ali da bi se stranka učinila traženom, ona mora osim idejnog objedinjavanja biti i korisna društvenoj zajednici i svojim članovima. Stoga treba razmisliti o gospodarskom snaženju stranke i njenih članova. U ovom je trenutku zanimljivo, na primjer, usmjereno i obostrano korisno ulaganje kapitala naših članova iz svijeta u akcije u domovini i otkup socijalističkih poduzeća. Samo duhovno i materijalno bogati pojedinci su uistinu slobodni ljudi."

Zamjenik kandidata u izbornoj jedinici 51, **ing. geolog. Dominik Kraljević,** napisao je:

"1. Na poticaj prijatelja, istomišljenika, prisustvovao sam promociji knjige **Hrvatski nacionalizam** dr. Ive Korskog, u svibnju ove godine. Shvatio sam ideju ove stranke koja se temelji na ostvarenju osobne i nacionalne slobode, što sam zastupao kroz cijeli svoj život i cijelim svojim bićem onako kako je to bilo moguće u totalitarnom

sistemu. Oduševio me i idealizam utemeljitelja i sljedbenika stranke koji su, živeći preko pola stoljeća daleko od domovine, ugrađivali sebe u njenu bit. Tako su sačuvali svoj nacionalni osjećaj, pomogli drugima, među kojima su širili svoje ideje da ga sačuvaju i dali značajan doprinos oslobođenju domovine. Čuvajući nacionalnu pripadnost i šireći nacionalnu ideju o slobodnoj domovini među Hrvatima u tuđini, nositelji ove ideje su istovremeno i nositelji općeljudskih vrednota, što ovu stranku posebno odlikuje među drugim strankama.

2. Nisam iznenađen rezultatima ovih izbora iz više razloga: došli su iznenada u momentu kad rat nije okončan, što je svakako išlo u prilog vladajućoj stranci i samom Predsjedniku. Članovi HRZ u protekloj godini usmjerili su svoju djelatnost na oslobođenje domovine a ne na afirmaciju stranke, što smatram ispravnim.

3. Ovom izbornom agitacijom i HRZ se predstavila hrvatskom narodu sa svojim programom. Posebno je zapažena ideja o savezu Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine. Naš zadatak bi se trebao temeljiti na realizaciji te ideje.

Osobni doprinos stranci ću pružati kroz svakodnevnu brigu oko pronalaženja i animiranja provjerenih ljudi koji nisu šetali kroz stranke tražeći pravu. Smatram da bivše članove SK ne treba primati u naše redove, jer su oni pripadali suprotnoj ideologiji, pa ako su se razočarali, neka žive kao stranački neutralni građani."

U izbornoj jedinici 52 (Zagreb Centar i Medveščak) kandidat je bio Goran Ante Blažeković, a njegov je zamjenik bio Mijo Ćurić.

Goran Ante Blažeković rođen je u Zagrebu 21. IX. 1942. Njegov otac Zdenko Blažeković bio je za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske stožernik Ustaškog sveučilišnog stožera, zapovjednik muške Ustaške mladeži, povjerenik u Glavnom ustaškom stanu i kao takav član Hrvatskog državnog sabora 1942. godine. Dne 12. siječnja 1946. izručen je Jugoslaviji, osuđen na smrt i 24. siječnja 1947. strijeljan je u Zagrebu. Goran Blažeković je po zvanju ekonomist a po zanimanju organizator-programer. Oženjen je i otac dvoje djece. Praktičan vjernik, već je preko 20 godina aktivan u župnoj zajednici i član je župnog odbora crkve sv. Marka i različitih drugih katoličkih ustanova. Od 1966. aktivan je u ilegalnim pokretima protiv Jugoslavije i za stvaranje slobodne, nezavisne i demokratske države Hrvatske.

"Po ideološkom sam usmjerenju starčevićanac, pravaš, nacionalist. Prema svojim mogućnostima radio sam i želim raditi sve za Boga i Hrvatsku, jer tek kroz to može biti sretan i uspješan čovjek, hrvatski građanin, i hrvatska obitelj kao temeljna stanica hrvatskog društva."

Odgovarajući na naša pitanja, Blažeković je izjavio da je postao članom stranke kojoj vjeruje i koja je svoju državotvornost i ozbiljnost dokazala dugogodišnjim radom. Kad je od vodstva HRZ-e dobio ponudu da bude kandidat, shvatio je to kao povjerenje i čast.

"Budući da je u Hrvatskoj HRZ legalno stara samo godinu dana, piše Blažeković, jer se zbog rata nije širila, jer su izbori bili donekle nenadani, jer je izborna kampanja bila kratka, jer su glasači glasovali za kontinuitet i za stranke a ne za ljude, rezultat koji je postignula HRZ je dobar. Svojim javnim nastupima stekla je sveopće simpatije i najpozitivnije kritike te smo tako postali poznatiji.

Nakon izbora HRZ treba nastaviti, ne "udarnički" kao za izbore, ali trajnim i sustavnim radom. Treba najprije organizacijski i kadrovski ojačati središnjicu, podijeliti poslove i zadatke, da bi se tek onda moglo ići na stvaranje ogranaka po Hrvatskoj i po Bosni i Hercegovini. Stranka se treba oglašavati u javnosti kad ima što reći što je bitno za državu Hrvatsku i život u njoj. Uvijek se treba osjetiti da je naše djelovanje prvenstveno za Hrvatsku a ne za stranku."

Zamjenik kandidata u izbornoj jedinici 52 **Mijo N. Ćurić** ovako opisuje sebe i svoju obitelj: "Obitelj Ivana (Ike) Ćurića, starčevićanske i hrvatske tradicije, povratnika iz američkog iseljeništva, kojega su "oslobodioci" 1945. oslobodili velikog dijela imetka u Prisoju i Buškom Blatu, općina Tomislavgrad, ostaje živjeti na malom ostatku svoga gospodarstva u Srđevićima, općina Livno, gdje se 1948. rodio unuk Mijo sin Nike. Moga su oca Niku ti isti "oslobodioci" u svojim kasarnama oslobodili zdravlja, jednako kao i tisuće drugih Hrvata. Iako teško bolestan, 1960. dolazi sa ženom i pet sinova u Zagreb, gdje je 1966. umro u 38. godini života. Usprkos vrlo teškim životnim uvjetima svi smo uspješno završili školovanje bez pomoći sa strane."

Mijo Ćurić je završio prvo zubotehničku školu, a zatim studirao na višoj turističkoj školi, a posljednjih je godina zbog osobnog zanimanja studirao politologiju na fakultetu političkih znanosti. U svom dosadašnjem publicističkom radu bavio se diplomatskom i političkom poviješću Hrvata i 1991. objavio je studiju pod naslovom "Staroiransko podrijetlo Hrvata". Bio je djelatan u organiziranju izbora 1990. i referenduma za samostalnu i nezavisnu Hrvatsku, a od početka protuhrvatskog rata djelotvorno pomaže u obrani domovine Hrvatske.

Kao poduzetnik je stvorio čvrst temelj za egzistenciju svoje obitelji (žena i četvero djece), te svoju djecu nastoji osobnim primjerom poučiti da žive po hrvatskim i kršćanskim moralno-etičkim načelima. Odgovarajući na naša pitanja napisao je:

"Prihvatio sam kandidaturu, jer je HRZ starčevićanska, državotvorna stranka, a njen je program najbliži realnoj mogućnosti ostvarenja hrvatskih nacionalnih i državnih interesa.

Izlaskom na izbore Hrvatska republikanska zajednica je iskoristila najbolje i najšire medijske mogućnosti da hrvatskom narodu predstavi svoj program i stekne ugled i veći broj sljedbenika diljem Hrvatske.

Da bi ostvarila svoja programska načela, HRZ mora žurno stvarati povjereništva u svim općinama Hrvatske i Bosne-Hercegovine."

U izbornoj jedinici 53 (Zagreb-Črnomerec) kandidat HRZ-e bio je prof. Kazimir Katalinić, a zamjenik Jozo Antolović.

Prof. Kazimir Katalinić rodio se na Sušaku 4. III. 1927. i školovao se je u svom rodnom gradu i u Senju. Kao srednjoškolac, za vrijeme talijanske okupacije, već se isticao kao Hrvat, ali je ipak radi svoga antikomunizma morao 1945. napustiti grad i povukao se u Italiju, gdje je u izbjegličkom logoru Fermo na hrvatskoj privatnoj gimnaziji svršio 7. i 8. razred, dok je maturu položio na talijanskoj državnoj gimnaziji u Rimu. Došavši u Argentinu, polazio je državno sveučilište u Buenos Airesu, uzdržavajući se svojim radom i završivši 1960. kao licencijat kemije. Nakon nekoliko godina rada u struci, počinje predavati kemiju, fiziku i matematiku na dvije industrijske škole. Prilazi Hrvatskoj republikanskoj stranci 1954. i uskoro preuzima od prvoga tajnika, ing. Karla Kostelca, dužnost tajnika. Kada je stranka odlučila legalizirati se u Republici Hrvatskoj, preuzima dužnost da je uspostavi, što je na skupštini od 15. lipnja 1991. okrunjeno uspjehom i stvorena je Hrvatska republikanska zajednica, koja je nekoliko dana kasnije upisana u registar stranaka. (Bilo je potrebno promijeniti ime, jer je u veljači 1990. jedna skupina ljudi, koji nisu imali nikakve veze s Hrvatskom republikanskom strankom prof. Oršanića, registrirala ovo ime kod tadašnjih komunističkih vlasti S. R. Hrvatske.)

Prof. Katalinić je poznati organizator i plodan politički pisac koji je u časopisu **Republika Hrvatska** objavio niz eseja i studija, od kojih su neke prevedene na španjolski i engleski i objavljene u časopisima **Studia Croatica** i **Journal of Croatian Studies.**

U izbornoj kampanji bio je glavni govornik HRZ-e i nastupao je kako na televiziji tako i na radiju i na brojnim konferencijama za tisak.

Odgovarajući na postavljena pitanja, napisao je:

"Kandidirao sam se zbog istoga razloga kao i drugi naši djelatnici.

Željeli smo, naime, afirmirati ime i program naše stranke i da bismo svi mi stekli iskustvo koje će stranci koristiti u budućnosti.

Rezultat izbora ne prosuđujem samo po broju dobivenih glasova nego po uspjehu u širenju i afirmiranju stranke, koja je danas poznata u hrvatskoj javnosti, što prije nije bio slučaj. Uhodali smo se kao ekipa i uvidjeli smo da smo sposobni ići na izbore i voditi normalnu, demokratsku izbornu borbu. Da smo bili u koaliciji, vjerojatno ne bismo uspjeli doći u Sabor, a osim toga ne bismo imali mogućnost predstaviti se hrvatskoj javnosti s našim idejama kao što smo mogli kao nezavisna stranka.

Sada ne smijemo zaspati nego trebamo nastaviti radom. Trebamo ojačati našu organizaciju, sustavno širiti naše temeljne stavove, te pravilno se postaviti kako prema vladajućoj stranci tako i prema drugim strankama. Ne smijemo voditi sustavnu oporbu, nego moramo poduprijeti svaki ispravan potez vladajuće stranke ili vlade. Ali isto tako trebamo poduprijeti i ispravne poteze drugih, oporbenih stranaka. No najbitnije je da izgrađujemo vlastite prijedloge i vlastita rješenja, jer ćemo tako okupljati ljude oko stranke. Danas mnoge stranke zastupaju stavove koje smo mi, još u emigraciji, kao prvi formulirali i koji su na početku bili isključivo naši. Stoga je u ovoj kampanji između nas i nekih drugih stranaka bilo više razlike u stilu nego u bitnim stavovima. U nekim smo se stavovima bitno razlikovali kao na primjer u našem prijedlogu o Saveznoj Državi Hrvatskoj koja bi trebala okupiti Republiku Hrvatsku i Republiku Bosnu i Hercegovinu, ali pod uvjetom da do takvoga rješenja dođe mirnim putom i slobodnim dogovorom obih republika.

Činjenica je da postojimo kao posebna stranačka formacija već 41 godinu i da smo dosljedno zastupali neka temeljna gledišta koja su druge stranke počele prihvaćati tek nedavno. Isto tako naš je stil poseban i značajan, jer tijekom čitave kampanje nismo nikoga napadali nego smo samo iznosili svoje misli i poglede, i tako smo postupili i u konačnom trosatnom sučeljivanju predstavnika svih stranaka na HTV."

Zamjenik u izbornoj jedinici 53 **Jozo Antolović** rođen je 1951. u selu Goliješnica, općina Žepče, a gimnaziju je završio u Visokom. Odgovarajući na pitanja napisao je:

"Član sam HRZ od njenog osnivanja u zemlji 15. lipnja 1991. g. Mislim da je Program HRZ dobar i da ga treba širiti i popularizirati među ljudima. Ovim izborima i medijskom prezentacijom, koja nam je bila dostupna, mislim da se je za nas dobro čulo.

Rezultati su objektivno takvi, koliko smo truda, znanja, hrabrosti i moći (financijske) uložili u ove izbore. Ne smijemo biti razočarani, jer mislim da je bilo korisno. Ljudi su nas pozorno slušali, a sada treba te naše ideje, jače i organiziranije širiti.

Trebamo se organizacijski proširiti po cijeloj Hrvatskoj i BiH. Osnivati temeljne skupine i po gradovima i po selima. Biti hrabri, odlučni i pošteni u širenju istine o Hrvatskoj i za Hrvatsku."

U izbornoj jedinici 57 (Zagreb-Peščenica) kandidat HRZ-e bio je Ante Birin, a zamjenik Anamarija Prskalo.

Najmlađi kandidat na ovim izborima **Ante Birin** rođen je u Zagrebu 26. I. 1973. u radničkoj obitelji usko vezanoj uz katoličku crkvu i od djetinjstva je primao od roditelja, uz kršćanski odgoj, i svijest o nacionalnoj pripadnosti hrvatskom narodu. Završio je Ugostitelsko-hotelijerski obrazovni centar a nakon dovršene srednje škole upisao se je na Filozofski fakultet (povijest i arheologiju), te je prvu godinu završio s primjerenim uspjehom. Za vrijeme prvih višestranačkih izbora u travnju 1990. bio je djelatan u radu kao član Hrvatske demokratske zajednice, jer je u njoj vidio jedinu stranku koja je pružala čvrstu platformu za budućnost Hrvatske. U vezu s Hrvatskom republikanskom strankom prof. Ivana Oršanića stupio je koncem 1990. te je postao jednim od osnivača domovinske organizacije te stranke, koja se je ustrojila u Zagrebu 1991. pod imenom Hrvatske republikanske zajednice. Odgovara na postavljena pitanja ovako:

"Poticaj na moju kandidaturu u ime HRZ-e bio je nagovor prof. Katalinića, što su prihvatili i ostali članovi stranke. Osjećao sam da ne smijem iznevjeriti njihovo povjerenje.

Iako izbore, zbog ratne situacije, nije ni trebalo raspisivati, smatram da je pametno što je naša stranka izašla na izbore, jer su oni iskorišteni za probijanje stranke u javnost kojoj smo dosada bili relativno nepoznati. Također mislim da je mudro što na izbore nismo izašli u koaliciji, jer nas je to moglo samo kompromitirati. Rezultati izbora su za nas nevažni; mi smo svoj cilj postigli: javnost zna za nas, te se na ove temelje mora nastaviti nadgradnja.

Nakon izbora trebali bismo izvršiti podjelu dužnosti (što je i učinjeno), te započeti s daljnjim, sustavnim prodorom u javnosti. Završetkom izbora naš rad bi trebao početi a ne završiti."

Zamjenica u izbornoj jedinici 57, **Anamarija Prskalo**, rođena je u Zagrebu 8. V. 1973. i tek nedavno je završila ekonomsku školu i tečaj njemačkog jezika u Centru za strane jezike, te se sada sprema za prijemni ispit na Filozofskom fakultetu na kojemu bi željela studirati njemački jezik i povijest.

Voli se baviti športom (pliva-

njem) što je morala skučiti radi školskih obveza. Zanimanje za njemački jezik navelo ju je da svako ljeto provede u Austriji ili Njemačkoj radeći mjesec dana kao pomoćnica u uredu. Piše:

"Roditelji su me odmalena odgajali u kršćanskom duhu koji sam naročito zavoljela odlazeći na vjeronauk i nedjeljnu svetu Misu. Želja da pridonesem što bržoj obnovi i razvitku naše domovine, u kojoj će mladi odigrati glavnu ulogu, potakla me je da se kandidiram kao zamjenica u izbornoj jedinici 57."

U izbornoj jedinici 58 (Zagreb-Susedgrad) bio je kandidat HRZ-e prof. Mario M. Ostojić, a zamjenik Zdravko Miletić.

Mario Marcos Ostojić rodio se je 25.IV.1959. u gradu Luján, najpoznatijem Marijinom svetištu u Republici Argentini, kao sin hercegovačkih Hrvata koji su poslije rata došli u tu zemlju. Školovao se u Argentini i diplomirao je na Sveučilištu iz matematike, pa je kao profesor matematike radio na srednjim školama u Argentini. Nakon uspostave slobode u Hrvatskoj, došao je u nju i uključio se u rad u pomaganju ratnih napora za obranu novostečene hrvatske slobode. Još u Argentini bio je djelatan u hrvatskim organizacijama mladeži, a posljednjih godina i u Hrvatskoj republikanskoj stranci, te je odlučio raditi na širenju i organiziranju republikanskih misli u domovini. Uz prof. Kazimira Katalinića i dipl. ing. Anđelka Berića bio je jedan od organizatora Hrvatske republikanske zajednice i na osnivačkoj skupštini 15. lipnja 1991. izabran je za dopredsjednika. U svojim odgovorima piše:

"Kandidirao sam se zbog potrebe koju ima HRZ da se čuje za nju i za njene stavove. S tim smo iskoristili i šansu koju su nam pružili radio i TV i mogli smo barem donekle povezati ljude koji su nas upoznali tek sada. Također sam mišljenja da je ovo bila prva prava prilika da zajednički radimo na prezentaciji našeg Programa i dobra osnova za naš budući zajednički rad.

Rezultati su samo dokaz da HRZ nije dovoljno poznata u Domovini. Smatram da je bilo korisno da idemo sami jer za ući u koaliciju trebamo ojačati organizacijski. Stoga bez jače organizacije ući u koaliciju znači manje više nestati. Osim toga ne vidim ni jednu stranku (za sada) koja bi mogla biti privlačna za nas a vidim da desnica u onom klasičnom smislu (u demokratskim zemljama) ne postoji u Hrvatskoj.

Trebamo poduzeti sve da bismo ojačali organizaciju i u prvom redu prilagoditi sve naše argumente novim i aktuelnim potrebama hrvatskog naroda. Zadatak je HRZ-a definirati uvijek poteškoće i tražiti rješenja koja će biti usklađena sa nacionalnim interesima. Samo tako će nas ljudi prepoznati i otvoriti onaj politički prostor koji nam je potreban da bismo mogli služiti svome narodu."

Zamjenik u izbornoj jedinici 58, **Zdravko Miletić**, rođen je 1954. u Čitluku, Hercegovina, po zanimanju je građevinski tehničar i radi u svojstvu rukovoditelja operativne pripreme u poduzeću "Industrogradnja". U svojem odgovoru piše:

"S programom HRZ-a upoznao sam se i prije registracije stranke u Domovini. Također sam poznavao članove i simpatizere stranke u inozemstvu i njihova nesebičnost i požrtvovnost i ljubav prema Hrvatskoj ponukala me je da se i sam angažiram na širenju programa HRZ-a, što je objektivno bilo najjednostavnije i najekonomičnije kandidiranjem kroz ove izbore.

Prije izbora bili bismo s ovim rezultatima zadovoljni, ali poslije nismo, jer čovjek uvijek želi više. Osobno smatram da je dobro što smo išli na izbore radi promidžbe našeg Programa i upoznavanja stranke preko javnih sredstava priopćavanja i s toga stajališta mislim da smo uspjeli.

Odmah nakon izbora, još dok su svježa sjećanja, trebamo nastaviti s organiziranjem Temeljnih skupina po mjestima, radi širenja našeg Programa a i radi izgrađivanja pučanstva u državotvornom smislu. Osjeća se naime nedostatak državotvorne misli u nekim dijelovima pučanstva."

U izbornoj jedinici 59 (Zagreb-Velika Gorica) bio je kandidat HRZ-e dipl. ing. Anđelko Berić, a zamjenica Marija Perija.

Anđelko Berić rođen je 2. ožujka 1960. u slavonskom selu Oriovcu, kod Slavonskog Broda, od roditelja koji su ga odgojili, kako sam ističe, u katoličkom i hrvatskom duhu. Školovao se u rodnom selu a zatim u Slavonskom Brodu i Zagrebu, gdje je diplomirao 1984. na Fakultetu strojarstva, usmjerenju organizacija proizvodnje. Nekoliko godina je radio u industrijskim poduzećima u Slav. Brodu, a zatim odlazi u Italiju gdje je godinu dana bio u Milanu upravitelj jedne ustanove za duhovne vježbe, a u kolovozu 1988. prelazi u Rim za upravitelja novokupljenog doma za hrvatske hodočasnike "Domus Croata". Nakon travanjskih izbora vraća se u Zagreb gdje osniva agenciju za vjerski turizam "Hodočasnik". Član je Hrvatske republikanske stranke, koja je stvorena u Argentini, još iz vremena kada je članstvo u toj stranci bilo za život opasno, a kad je nastala demokratska vlast u Republici Hrvatskoj osniva s prof. Kazimirom Katalinićem i prof. Mariom Ostojićem Hrvatsku republikansku zajednicu kao domovinsku organizaciju stare Hrvatske republikanske stranke. Na osnivačkoj skupštini izabran je za glavnog tajnika HRZ-e. Još od studentskih dana djelatan je u katoličkim redovima.

Marija Perija, zamjenica u izbornoj jedinici 59, rođena je u Kupresu 13.1.1958., gdje je završila osnovnu i srednju školu (gimnaziju). Od 1978. živi u Zagrebu i radi na Agronomskom fakultetu, Zavod za voćarstvo, kao administrativni referent. Kaže sama za sebe da je katolik ne samo po rođenju nego i po uvjerenju.

U ime svoje i u ime zamjenice piše Anđelko Berić:

"Kandidirao sam se da se u javnom životu čuje i preko osobnog učešća za HRZ-u i njen program, te da se počne govoriti o toj političkoj opciji među pukom. Namjera nam je uprisutniti stranku u javnom životu, pa čak i preko plakata i letaka skrenuti pažnju na republikance i njihovo zalaganje u moru sadašnjih hrvatskih stranaka, punih hrvatstva, na jednu, možemo reći, "staru" hrvatsku stranku o kojoj se je do 90-ih godina u Hrvatskoj smjelo samo šaputati.

Samo naše učešće na izborima je rezultat uvjerenja i hrabrost u ovakvim uvjetima i uz ovakav stupanj organiziranosti. Ulaskom u izbornu bitku pokazali smo da smo tu, u Domovini, i da iz te Domovine više ne namjeravamo ići u izagnanstvo, nego ostati do pobjede sada ili za pet, deset ili dvadeset godina. Ali sada smo tu i tu ćemo ostati dok je Hrvatske i Hrvata.

Naš je prvi zadatak sada, nakon izbora, organizirati stranku. Preko temeljnih skupina stvoriti učinkovitu mrežu na cjelokupnom području hrvatske države."

☆

Nakon što je iz privremenih rezultata izbora bilo jasno da je na predsjedničkim izborima dobio apsolutnu većinu dosadašnji predsjednik republike dr. Franjo Tuđman, a da je njegova stranka, Hrvatska demokratska zajednica, dobila apsolutnu većinu u zastupničkom domu Sabora, **Hrvatska republikanska zajednica** poslala je dne 6. kolovoza 1992. slijedeću čestitku:

Gospodin dr. Franjo Tuđman
Predsjednik Republike Hrvatske.

Cijenjeni gospodine predsjedniče!

U ime HRVATSKE REPUBLIKANSKE ZAJEDNICE čestitamo Vam na povjerenju koje Vam je dao hrvatski narod izabravši Vas apsolutnom većinom glasova na izborima na kojima su svi kandidati imali mogućnosti slobodno vršiti svoju promidžbu.

Preko Vas, kao ustavnog predsjednika Republike Hrvatske, u prvom redu čestitamo svim kandidatima koji su izabrani u Zastupnički dom Hrvatskog sabora, bez obzira na njihovu ideološku i stranačku pripadnost,

jer za nas su slobodno izabrani narodni zastupnici uz slobodno izabranog predsjednika Republike nosioci suverenosti Republike Hrvatske, naše zajedničke nezavisne hrvatske države.

Želimo svim izabranima mudrosti, hrabrosti, poštenja i snage da na čelu cijelog hrvatskog naroda brane krvavo stečenu hrvatsku nezavisnost, da rade na oslobođenju još neslobodnih dijelova Hrvatske i da u okviru ove naše hrvatske države ustroje slobodarsku, pluralističku, gospodarski naprednu i socijalno pravednu narodnu zajednicu.

Neka Gospodin blagoslovi hrvatski narod koji je podnio za svoje oslobođenje toliko teških žrtava i koji i danas krvari iz brojnih rana da bi osigurao sretniju budućnost svim stanovnicima Hrvatske.

Dopredsjednik:
Prof. Mario Ostojić

Predsjednik:
Prof. Kazimir Katalinić

☆

Ista pitanja koja smo postavili našim kandidatima i njihovim zamjenicima, postavili smo i čovjeku koji im je pohrlio u pomoć i posvetio predizbornoj borbi veći dio svoga godišnjeg odmora, a da sâm nije bio kandidat. Rizničar Hrvatske republikanske stranke i član njezinog izvršnog odbora **mr. Šime Letina** došao je iz Washingtona u Hrvatsku 15. srpnja 1992. i vratio se je u Sjedinjene Države 12. kolovoza, te nam je, odgovarajući na naprijed navedena pitanja, poslao pismo koje prenosimo u cijelosti:

"Prije dolaska u Hrvatsku (15. srpnja) moja iščekivanja i nade o izboru kandidata Hrvatske republikanske zajednice i o njihovu ulasku u Sabor, bila su veća i različita od onih koja sam stekao i osjećao već u prvim danima moga boravka u krugu naših članova. Čim su iluzije i lijepe želje utemeljene na nepoznavanju hrvatske domovinske stvarnosti ustupile mjesto činjenicama i stvarnosti, splasnule su takve nade. Odmah po dolasku u Zagreb shvatio sam da je HRZ još uvijek nepoznanica široj hrvatskoj javnosti. Tome je pomagala i zbrka radi imena naše stranke, budući da je ona morala promijeniti ime od Hrvatska republikanska stranka, pod kojim su nas politički djelatni krugovi poznavali, u Hrvatska republikanska zajednica, budući da je jedna manja skupina građana u Zagrebu, u veljači 1990., iskoristila tadašnje političko stanje da prisvoji naše tradicionalno ime i pod njim registrira svoju političku skupinu. Ali, osim ove činjenice, medijsko prešućivanje i ignoriranje svega što bi hrvatskoj javnosti omogućilo upoznavanje HRZ-e i njezina programa

uvelike je pridonijelo sporom otkrivanju republikanskog programa izvan Zagreba.

Najavu izbora HRZ dočekala je s iznenađenjem i skepsom. Iako je za kampanju stranka bila nedovoljno pripremljena, vodstvo HRZ-e i njezino članstvo odlučili su prihvatiti ovaj izazov i upotrijebiti priliku za idejni prodor u javnost. Dva dana prije samih izbora, svjestan da nijedan od naših kandidata nema izgleda da bude izabran u Sabor, shvatio sam da je HRZ ispravno postupila kad je odlučila da preko izborne kampanje otkrije i predstavi sebe i svoje misli hrvatskoj javnosti. U razgovorima s drugima čuo sam isti sud: Uspjeli smo. Bio je to jednodušan zaključak svih nas koji smo izbore prihvatili kao odskočnu dasku za prodor u širu javnost. Poslije naših nastupa na televiziji bili su brojni telefonski nazivi iz svih krajeva Hrvatske, a i pitanja su bila veoma slična. Gdje ste bili do izbora, pitali su nas. Kako to da do sada niste bili poznati? Vi ste jedini koji nastupate s pravim idejama i programom, čule su se primjedbe u susretu s ljudima i u telefonskim nazivima.

Na temelju stečenog iskustva osjećam da je iza izbora HRZ poznatija i jača. Led je probijen. Za one koji su bar donekle upoznali njezin program i u njemu kao u ogledalu, vidjeli sebe i svoje misli, ona je bila pravo otkriće. Na taj način HRZ je priredila polje za svoj daljnji razvitak i širenje u puku. Ostala je u svijesti puka kao stranka razbora ili, kako reče najmlađi republikanski kandidat, 19-godišnji student Ante Birin, HRZ je nada mlade generacije.

Zbog činjenice da smo bili prije izbora nepoznati, za neke postojeće stranke, koje su precijenile svoj politički kapacitet, bili smo nevažni, te u nama nisu vidjele mogućeg partnera u ravnopravnoj koaliciji. Radi takvih stavova nismo imali mogućnost za zajednički politički nastup s njima. Bili smo prisiljeni nastupiti sami oslanjajući se na svoje snage i na požrtvovnost naših djelatnika. I ušli smo tako sami u izbornu utrku. Bez predsjedničkog kandidata i bez državne liste dali smo do znanja članovima i simpatizerima da za predsjedničkog kandidata glasuju po svom osobnom nahođenju, a isto tako i za kandidate s državnih lista, ali da u izbornim jedinicama u kojima smo postavili svoje kandidate, dadu nama svoj glas.

Još tijekom same izborne kampanje, dijeleći letke i u susretima s različitim osobama, bilo mi je jasno da HRZ jača i raste, dok oni koji nas nisu uzimali ozbiljno pomalo opadaju i slabe.

Sama činjenica što su kandidati i članovi HRZ-e svojim savjesnim zalaganjem prije izbora, svaki na svoj način, postignuli ono što smo željeli, navješćuje bolju

budućnost za našu organizaciju u domovini. Završetkom izbora naš rad ne smije prestati. Predizborna kampanja mora biti samo početak naše sustavne djelatnosti u širenju republikanskih ideja. Moji posjeti Zagrebu, Puli, Splitu, Rijeci, Senju, Zadru i Donjem Miholjcu obogatili su me novim iskustvima i saznanjem. U dodiru i kroz razgovore s hrvatskim pukom shvatio sam njegove želje i nade, upoznao sam se s njegovim radostima, bolima i nadama. Riječi i savjeti onih s kojima sam razgovarao osvijetlili su moje horizonte i stavili su HRZ-u pred nove zadatke. Shvatio sam što moramo činiti ako želimo da naš program postane stvarnost u hrvatskom javnom životu i da **integralna sloboda** bude temelj hrvatske budućnosti i života u Hrvatskoj. Članovi HRZ-e poput apostola moraju ići među narod, putovati od mjesta do mjesta i širiti republikanski smisao slobode i demokracije. Primjedba da smo jedini koji znamo ispravno koristiti prošlost za izgradnju ljepše budućnosti mora biti poticaj svakom članu za širenje ideja Ivana Oršanića, jer one, iako napisane u prošlosti, otvaraju vrata budućnosti. Naš stav o Saveznoj Državi prihvaćaju svi oni koji nisu opsjednuti vjerskim sljepilom. Članovi HRZe moraju nastaviti širenje promidžbenog materijala te trebaju koristiti svaku priliku za javne nastupe, a vodstvo stranke treba otvoreno upirati prstom u one koji s izgovorom opasnosti za državu jačaju promiču vlastite stranačke i osobne probitke, te skučavaju narodnu i osobnu slobodu, slobodu koju mi ističemo kao glavni smisao sveopće hrvatske borbe i hrvatskih žrtava."

Dvije riječi dr. Azizu Hadžihasanoviću

Povodom "Apela iz razorenog Sarajeva", koji je u talijanskom listu **Il Giornale** od 18. svibnja 1992. objavio dr. Aziz Hadžihasanović, koji uz potpis stavlja "bivši generalni konzul bivše SFR Jugoslavije" naš suradnik **dr. Enver Mehmedagić** poslao mu je dne 22. svibnja 1992. pod gornjim naslovom otvoreno pismo koje objavljujemo u cijelosti.

"Bivši generalni konzul SFRJ u Milanu dr. Aziz Hadžihasanović uputio je jedno patetično pismo milanskom dnevniku "Il Giornale", koji je isti objavio u svom broju od 18. svibnja 1992. U svojem pismu dr. Hadžihasanović se odriče i "stidi" svoje prošlosti, svoje suradnje tijekom "osam krasnih godina, prvo u Rimu, zatim u Milanu", s režimom koji

je spremao "buduću genocidnu politiku kao i stvarao projekt Velike Srbije". Hadžihasanović apelira kako na talijansku javnost tako i na europsku, da Europa ne bi "šutjela" i predugo vremena ignorirala tragediju što se odvija u Bosni i Hercegovini.

Hadžihasanovićevo pismo stiže iz Sarajeva njegov mi sin Amer Hadžihasanović reče faksom, iako vjerujem da ga je sastavio on s očevim pristankom, budući da su tijekom tjedna u kojemu je ovo pismo objavljeno bile prekinute sve telefonske i ine veze sa Sarajevom. Ali kako pismo nosi potpis Aziza Hadžihasanovića, pismo je njegovo. Iz ovoga proizlazi i određena "mea culpa", jer Hadžihasanović je zastupao u Italiji interese SFR Jugoslavije a zapravo, kako sâm danas priznaje, Velike Srbije. Ali on je još u svibnju 1991. pokušavao javno staviti "manifestaciju hrvatske kulture" pod okrilje Jugoslavije, kao da nije htio vidjeti, bolje reći zatvarao je oči pred onim što se spremalo: srpsku agresiju na Hrvatsku koja je neminovno vodila agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Ovdje se ne želim osvrnuti na činjenicu da je Hadžihasanović pripadao onoj "staroj garnituri", komunističkoj garnituri, koja je kroz "unitarizam" izražavala svoje jugoslavenstvo. Usput je bio i agent Službe državne bezbednosti, kao što su to bili svi jugoslavenski konzuli čije je glavno zanimanje bilo pratiti građane ove zemlje kao i njihov rad u inozemstvu. Ali netko je morao djelovati i u ovakvim i sličnim službama i u tom poslu gosp. Hadžihasanović nije bio sâm.

Međutim — a nikada nije kasno da se nekoga "rekuperira" — iz Hadžihasanovićeva pisma objavljenog u "Il Giornale" ne vidi se u čije ime on govori: u ime Bosanaca, tj. ljudi koji žive u Bosni, a među ove spadaju i Hrvati i Srbi, ili u ime "velikim slovom" zabilježenih Muslimana gospodina Izetbegovića i S.D.A. U tome je gosp. Hadžihasanović nejasan. On govori o "svojem gradu" Sarajevu kao i o svojoj "domovini". Kojoj domovini? Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini priznatoj od Europske zajednice i od Sjedinjenih Američkih Država kao i od Republike Hrvatske? Ali ta je republika odnosno država i prema tvrdnji njegovog vlastitog sina Amera "država građana" a ne bilo čija domovina. Građani mogu jednu državu i prolazno nastanjivati, dok je smisao domovine mnogo dublji, jer vuče u prošlost, u povijest. Koja je dakle, stvarna domovina dr. Hadžihasanovića?

Gospodin Hadžihasanović odrekao se je svoje prošlosti i zajedno s njime potrebno je da ju brišemo i mi drugi. Ali svi sada stojimo pred budućnošću, pa tako i gospodin Hadžihasanović koji nije nikakav primitivac nego kulturan čovjek, nekad "aparatčik", danas "slobodan čovjek". Stoga, polazeći od te njegove današnje "slobode" ostaje mu i put kojim će zakoračiti u budućnost, a taj mu put ne može nitko nametnuti već ga mora izabrati sâm. Put njegovog etnikuma ili put daljnje magle, od one komunističke do integralističko-fundamentalističke. Na njemu leži što će on odabrati, kao što na njemu samome leži koji će se konačni sud moći dati o njemu kao čovjeku. Ne danas već sutra..."

Da li postoji Hrvatsko narodno vijeće?

Sa svim nedostacima svojstvenim svakoj organizaciji, a pogotovo organizaciji političke prirode koja je djelovala izvan svoga prirodnog okvira, Hrvatske, Hrvatsko narodno vijeće, osnovano 2. veljače 1974. u Torontu (Kanada) kao koordinaciono tijelo hrvatskih političkih organizacija imalo je svoju važnu ulogu u razdoblju prije pada komunističke Jugoslavije. Njegov je temeljni zadatak bio jasan i važan. Prema točki 1, stavka 2, Osnivačke povelje HNV-a: "Temeljni zadatak Hrvatskog narodnog vijeća jest djelatno pomagati hrvatski narod svim prikladnim sredstvima za oslobođenje Hrvatske." Svi drugi zadaci sporedne su prirode i prihvatljivi su samo kao sredstva za promicanje ovog temeljnog zadatka.

U skladu s time, u svojoj Završnoj odredbi Osnivačka povelja jasno određuje: "Rad HNV prestaje s uspostavom hrvatske države, u skladu s načelima ove Povelje. Odluku o prestanku rada donosi njegov Sabor na svečanom zasjedanju, s time da sva imovina HNV postaje vlasništvo države Hrvatske."

Upotreba imena Hrvatskog narodnog vijeća u korist pojedinih stranaka još za vrijeme predizborne borbe u ožujku i travnju 1990., u čemu se je isticao predsjednik Izvršnog odbora dr. Mate Meštrović, te kasnije stalno iskorištavanje toga položaja kao temelja za njegovu stranačko-političku djelatnost, dovelo je do trzavica unutar te organizacije. Konačno, nakon proglašenja nezavisnosti Republike Hrvatske dne 25. lipnja 1991. i videći da se to ime i nadalje iskorištava suprotno ciljevima osnivača, Hrvatska republikanska stranka, jedna od četiri organizacija koje su stvorile Hrvatsko narodno vijeće, formalno je istupila iz njega.

I nadalje su postojali pokušaji da se iskoristi ugled Vijeća za svrhe koje, iako po sebi prihvatljive, nisu bile predviđene u Osnivačkoj povelji i u Ustavu HNV-a (na primjer, da bude "lobby" za Hrvatsku). Radi toga je većina pripadnika Vijeća prestala u njemu djelovati, što je najbolje istaknuo **dr. Radovan Latković,** predsjednik Sabora HNV-a izabran na VI., VII. i VIII. saboru, a koji je upravo zbog ovih razlika u pogledima na svrhu Vijeća pismom od 5. prosinca 1990. podnio obrazloženu ostavku na svom položaju.

Kako je vodstvo HNV-a oklijevalo s konačnom odlukom, dr. Radovan Latković je 29. travnja 1992. uputio pismo ing. Franji Pavičiću, sadašnjem predsjedniku Sabora HNV-a (uz kopije svim sabornicima VIII. sabora), u kojemu piše:

"Savezno s Okružnicom Predsjedništva Sabora od 18.04.1992., kojom se pozivaju saborníci da dadu svoje mišljenje o održavanju Sabora HNV-a ove godine u Zagrebu radi "savjetovanja o daljnjem radu ili bolje rečeno o budućnosti Hrvatskog Narodnog Vijeća", odgovaram slijedeće:

1. — Predloženo "savjetovanje" je bespredmetno jer Završna odredba Osnivačke povelje HNV-a određuje: "Rad HNV prestaje uspostavom hrvatske Države u skladu s načelima ove Povelje. Odluku o prestanku rada HNV donosi njegov Sabor na svečanom zasjedanju s time da sva imovina HNV postaje vlasništvom države Hrvatske".

2. — Mislim da niti jedan sabornik ne stavlja u pitanje uspostavu hrvatske Države nakon što je 25. lipnja 1991. Hrvatski Sabor proglasio suverenost i nezavisnost Republike Hrvatske, međunarodno priznate 15. siječnja 1992. po Europskoj Zajednici, a 7. travnja po Sjedinjenim Američkim Državama i mnogim drugim državama međunarodne zajednice.

3. — Prema tome nema mjesta "savjetovanju o daljnjem radu i budućnosti HNV-a", jer je to utvrđeno Osnivačkom Poveljom.

4. — Obzirom na dio odredbe koja ističe da formalnu odluku o prestanku rada HNV-a, uvjetovanom uspostavom hrvatske Države, "donosi njegov Sabor na svečanom zasjedanju", mislim da dijelim mišljenje većine sabornika i sadašnjeg i bivšeg članstva HNV-a ako kažem da je ovo "svečano zasjedanje" trebalo uslijediti **odmah nakon proglašenja hrvatske državne nezavisnosti.** U nedostatku te odluke, naše je članstvo, svjesno da je uspostavom hrvatske Države ispunjen smisao postojanja HNV-a, napustilo masovno Mjesne odbore i prestalo davati članske doprinose, tako da se je danas HNV svelo uglavnom na "reliquiae reliquiarum" nekoć značajnog pokreta hrvatske dijaspore.

5. — Obzirom na ovaj propust upravnih tijela HNV-a i nastale okolnosti, mislim da se više ne može ostvariti "svečano zasjedanje sabora" koje određuje zaključna odredba. Vrijeme nas je preteklo.

6. — Zato smatram jedino realnim i potrebnim da Predsjedništvo Sabora uputi sabornicims poziv da se izjasne o suglasnosti sa slijedećom odlukom:

"Savezno sa završnom odredbom Osnivačke Povelje HNV-a koja određuje da "Rad HNV-a prestaje uspostavom hrvatske Države u skladu s načelima ove povelje", Predsjedništvo Sabora proglašuje zaključenim djelovanje HNV-a pokrenuto 2. veljače 1974. u Torontu.

Preostalu imovinu predajemo Saboru Republike Hrvatske.

Pozivamo naše bivše članstvo da i u buduće ostane vjerno idealima koji su vodili Hrvatsko Narodno Vijeće tokom sedamnaest godina njegova djelovanja i da se djelotvorno uključi u borbu za ostvarenje pune državne nezavisnosti i demokratskih sloboda Republike Hrvatske."

* * *

Možda će ovaj poziv potaknuti članove i dužnosnike Hrvatskog narodnog vijeća koji su se u međuvremenu stranački opredijelili za Hrvatsku demokratsku zajednicu, da prekinu svoju šutnju i da zaustave upotrebu imena toga, nekada zajedničkog tijela hrvatske dijaspore, u stranačke svrhe u smislu opozicije sadašnjoj hrvatskoj vladi i slobodno izabranoj većini u Saboru Republike Hrvatske.

Porodajne muke ili stare navike

Jedan naš pretplatnik, emigrant koji već mnogo godina živi u zapadnoj Europi, poslao nam je opis svoga putovanja u Istru, gdje je bio prije nekoliko mjeseci.

"Dobio sam ponudu od jednog građevnog poduzeća da bih kupio mali stan u jednom kompleksu između Pule i Rijeke, te sam pošao sa suprugom kolima da vidim što se nudi. Naša je namjera bila da bi me supruga ostavila u Rijeci, odakle bih vlakom krenuo u Zagreb, dok bi se ona našim kolima vratila kući. Ali po Istri, na cestama i općenito po naseljima, ne možete vidjeti ni žive duše, tako da sam konačno morao odustati od puta u Zagreb.

Prvi dojam kad uđete preko Portoroža iz Slovenije u Hrvatsku jest: na jednoj strani elegantni slovenski policajci, a na našoj brkajlije u maskirnim uniformama. Znam kakvo je stanje kod nas, ali stranac će se trgnuti kad dođe u

Hrvatsku. Odsjeli smo u hotelu, mi jedini gosti. Dogovorili smo se za puni penzion a zadnji dan htjedoše da potpišem račun za večeru, što sam odbio i napravio škandal. Pa kako će ti ljudi raditi sa strancima, ako jednog Hrvata žele tako prevariti?

Stanovi koje sam razgledao su lijepi, ali prodavači stalno mijenjaju cijenu čim vide da si zainteresiran. Osim mene nije bilo nijednog drugog interesenta. Upozorio sam ih da na taj način neće ništa postignuti i da će im i nadalje sva zjapiti od praznine.

Slijedećeg jutra, prije polaska, ispričavala mi se upraviteljica, da je sve bila zabuna, ali na moje primjedbe priznala mi je da je to "trik" da ušićare što više, no da ona s time nema nikakve veze. Kako je prije radila u Njemačkoj ili Švicarskoj (ne sjećam se više što mi je rekla), spomenula je da ovoj generaciji više nije moguće izmijeniti mozgove. Svi bi htjeli praviti "velike poslove", a nemaju ni pojma kako se prave obični, a ne veliki poslovi.

U razgovoru s jednom drugom osobom, čuo sam da je prije nekoliko mjeseci došao jedan poslovan čovjek, Hrvat iz Amerike, koji je htio uložiti kapital, no već za 24 sata je sve poslao vragu, jer nije od vlade dobio nikakvu garanciju u pogledu poreznih olakšica, a niti u pogledu sigurnosti da će ono što će uložiti stvarno biti njegovo.

U Puli sam vidio na jednom zidu da je netko crvenom bojom napisao "Neću da budem Švaba", prosvjedujući protiv eventualnog dolaska njemačkog kapitala. Ipak je netko pametniji od njega premazao plavom bojom njegov natpis jednom jedinom riječi: "Budalo!" No dok smo sjedili u kavani, koja je u lošem stanju, slušali smo radio Rijeku koji je pričao: "Ne smijemo prepustiti Hrvatsku stranom kapitalu da nas zarobi..."

Ljudi su jednodušni u ocjeni da vlada ne pruža nikakvih izgleda za napredak. Nisu smalaksali u pogledu hrvatstva, ali smatraju da vlada nije otvorila nikakve nove horizonte, nego se zatvara u nacionalizirano privredu koja ne vodi nikamo. U kavani su mi govorili čak i konobari da komunisti i nadalje vladaju u Zagrebu.

Onaj kratak dio slovenske obale od Kopra do Portoroža diše drugim duhom. Sve je živahnije. Doduše oni nisu imali rat više od tjedan dana, ali se nisu zatvorili u stare privredne kalupe kao naši. Umjesto da pokuša probuditi turizam, vlada i dalje pušta da se nastavlja sa starom jugoslavenskom tradicijom po kojoj hotelijeri i drugi ugostitelji smatraju svakog turista kravom muzarom i budalom.

Ne nacionalizacija, nego privatizacija dovest će do napretka u privredi. Ali zato treba promijeniti strukture koje smo baštinili od komunista."

Predizborni letak HRZ-e

Hrvatska republikanska zajednica (HRZ)
Stranka desnog centra: Razbor i Napredak

IZLAZAK IZ GOSPODARSKE KRIZE

1. Što bi trebala poduzeti Republika Hrvatska da iz stanja duboke gospodarske krize koja danas vlada prijeđe u normalno i živo gospodarstvo?

Za sanaciju hrvatskog gospodarstva neophodno je potrebna brza i korjenita pretvorba socijalističkog i etatističkog gospodarstva u slobodno tržišno gospodarstvo.

Čini se da se pretvorba vlasništva u privatno ne odvija ni željenim tempom ni sustavno, što može dovesti do stvaranja nerentabilnih državnih poduzeća umjesto nerentabilnih samoupravnih poduzeća, što je u biti samo drugi oblik državnog monopola.

Ovi državni monopoli predstavljaju najopasniji dio pretvorbe, jer uvjetuju daljnji razvitak privrede uz istovremenu pojavu korupcije. U toj fazi, sustavni nadzor Sabora i posebnih saborskih odbora s prisutnošću oporbe može ispravno usmjeriti denacionalizaciju.

2. Na kojim činjenicama treba konkretno temeljiti gospodarsku pretvorbu?

Temelj pretvorbe su rad i štednja, sustavno ulaganje kapitala u produktivna poduzeća preko slobodnog poduzetništva, štednja u svim državnim ustanovama i poduzećima i, osobito, nemilosrdno kažnjavanje korupcije i ratnog profiterstva.

Treba uvesti što prije sustav slobodnog tržišnog gospodarstva da bi se oslobodile hrvatske snage i njihovim radom obnovila Hrvatska. Što manje strane pomoći a što više slobode u gospodarstvu, to je recept za brzu obnovu zemlje.

3. Da li će se strani ulagači odlučiti na investicije u Hrvatskoj u prelaznoj fazi gospodarske izgradnje?

Do stranih ulaganja dovest će opće prilike, a ne neke posebne mjere ili promidžba.

Ako zakoni budu suvremeni i liberalni, ako sudovi budu nezavisni, ako se iskorijeni korupcija i ako se štiti domaća štednja, doći će strani kapitali. Ovima se treba dopustiti samo selektivno i ograničeno ulaganje da se ne bi u bescijenje rasprodala industrijska, prometna i druga proizvodna postrojenja. Pogotovo će biti potrebni suvremeni zakoni protiv monopola i za zaštitu industrijskog vlasništva, koji bi trebali spriječiti ili bar ublažiti početnu fazu kapitalizma koja se uvijek očituje u obliku špekulacije i grabeža.

4. U kojim privrednim granama postoje najbolji uvjeti za napredak?

Turizam je grana koja će se najlakše aktivirati ako se privatnim ulaganjima bude osigurao slobodan razvitak i ako država bude ograničila svoju ulogu na nadzor cijena i higijenskih uslova. Glavna uloga države treba biti u izgradnji infrastrukture (promet, električna postrojenja, tekuća voda i javne službe). Smanjiti birokraciju i omogućiti slobodan ulaz pravih turista, ali pod nadzorom da ne bi ušli međunarodni kriminalci (uglavnom povezani s narkoticima).

Poljoprivreda treba biti, na početku, pod posebnom zaštitom države, da se ne bi nastavio uvoz živežnih namirnica iz SAD i EZ, koje daju velike subvencije poljoprivredi, jer se trebaju riješiti viškova. Poljoprivreda mora biti rentabilna i prvih godina morat će industrija i usluge svojim porezima omogućiti tu rentabilnost, da se prekine proces urbanizacije sela započet 1945. godine.

Procvat ovih dviju grana gospodarstva dovest će do povećavanja zaposlenosti, smanjivanja ekonomske emigracije i socijalne sigurnosti kojoj valja težiti.

5. Očekuje li HRZ da će skoro doći do povišenja životnog standarda?

Životni standard — ako se ne temelji na inflaciji i privremenoj stranoj pomoći — posljedica je dobre državne uprave, dobrih zakona, slobodnog tržišta i natjecanja među pojedinim jedinicama proizvodnje. Sve je to moguće samo na srednji i dulji rok, jer u gospodarstvu ne postoje magične formule a još manje dekretirano povišenje životnog standarda.

Najbrže će se Hrvatska integrirati u razvijeni svijet ako proces bude sustavan i polagan, bez preskakivanja etapa, dakle dobro zakonodavstvo, dobra uprava, slobodno tržište, zaštita domaće valute i štednje te smanjivanje birokratskih zapreka. Integracija mora biti rezultat ovih čimbenika jer se ne može postići državnim dekretom.

REPUBLIKA HRVATSKA

TROMJESEČNI ČASOPIS

•

Prvi broj časopisa izišao je 1951. godine u Buenos Airesu (Argentina), a od tada je izlazio redovito svaka tri mjeseca. Urednici su mu bili: Prof. Ivan Oršanić, prof. Ante Oršanić, Viktor Kos, Mladen Petrić i dr. Ivo Korsky.

•

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. Kazimir Katalinić

Adresa: G. BLAŽEKOVIĆ
Jurjevska 23, 41000 Zagreb

Telefon i fax: 041/449106

•

Savjet časopisa: Dipl. Ing. Anđelko Berić, prof. Kazimir Katalinić, dipl. ecc. Ljubica Ladan, prof. Mario Ostojić i Marin Tomljanović.

•

GODIŠNJA PRETPLATA

(četiri broja):
1200.- HRD (ako se uplati prije 1. studenog 1992.)

Pretplatu slati na žiro račun Hrvatske republikanske zajednice br. 30102 - 670 - 203

Tisak: Tiskara Sveti Ivan Zelina

Sadržaj

Str.

Dr. ENVER MEHMEDAGIĆ:
U potrazi zajedničke Europe 1

DAVOR IVO STIER:
Prvi dodir s ratom u Hrvatskoj 5

JURE MARIĆ:
Uništavanje Vukovara 13

NIKOLA MUSLIM:
Branitelj u Hrvatskoj 22

MARIO GRČEVIĆ:
Hrvatska jučer, danas i sutra 38

POLITIČKI PREGLED 43

Časopis je registriran pri Ministarstvu informiranja Republike Hrvatske pod brojem 1340, dne 26. 8. 1991. Oslobođen plaćanja poreza na promet.